

EKONOMİK 8 YORUMLAR

AĞUSTOS 1995
YIL : 32
60.000 LİRA
•
AYLIK DERGİ

Okuyuculara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler (İç) / 4

1994 YILINDA BANKALAR,
MEVDUAT VE KREDİLER / 5

Yazar: Mehmet Akgüç

Finans Piyasası / 49

Yazar: Dr. Mehmet Bolak

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 59

Yazar: Dr. Nilfen Altıntaş

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 62

Yazar: Wüzyila Gırekeren Gençleri

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 63

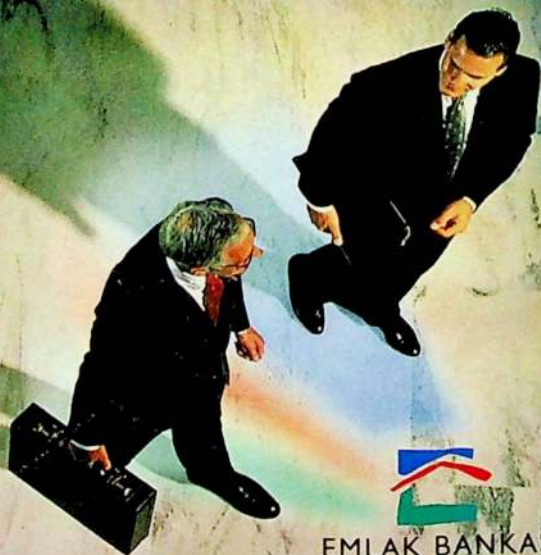
Yazar: M.İ.Ö. Turhan Onur

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 69

Yazar: Yıldıırım Kılıç

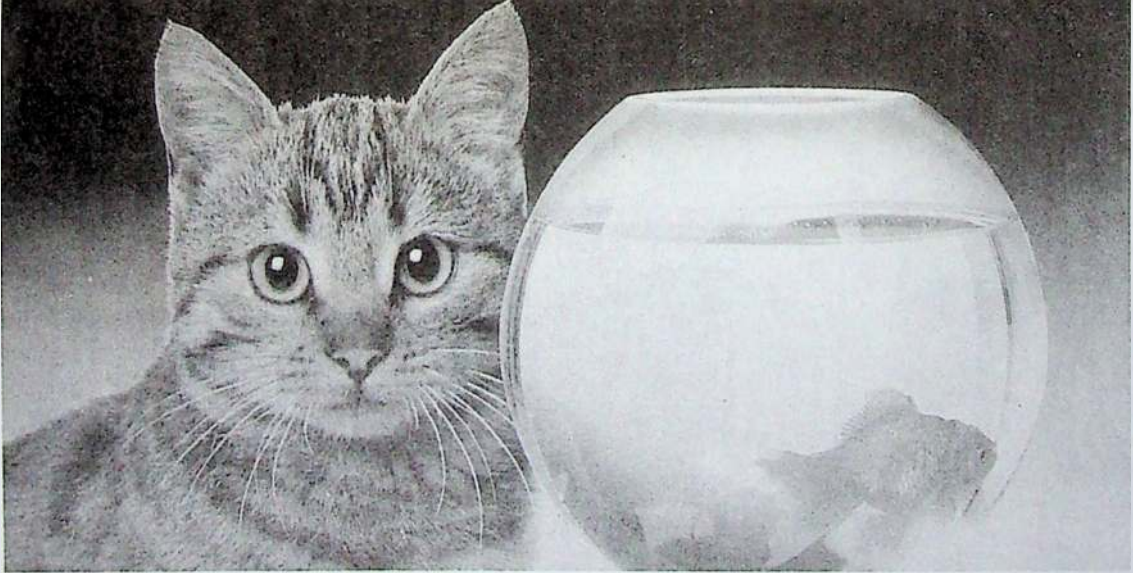

Güvene önder olmak.

EMLAK BANKASI
"Daha Uygur Bir Yaşam İçin"

İŞ İŞTEN GEÇMEDEN... OYAK SİGORTA

► Tüm Konu Sigortası ► Tüm İşyeri Sigortası ► Tüm
Otel Sigortası ► Kar Kaybı Sigortası ► Kıra Kaybı Sigortası
Kasko Sigortası ► Trafik Sigortası ► Yurt dışı Kasko
Sigortası ► Yayı Kart Sigortası ► Okula Kohuk Sigortası
Tajnan Yük Sigortası ► Bagaj Sigortası ► Mali Sorumluluk
Sigortası ► Ferdi Kaza Sigortası ► Hırsızlık Sigortası
► Tajnan Para Sigortası ► Emniyet, Sıstmal Sigortası
► Cam Kırılması Sigortası ► Uçak Sigortası ► Halkoplet
Sigortası ► Telne sigortası ► Yal Sigortası ► Tekne
ve Yat İnşaat Sigortası ► Marina Sigortası ► Nihiyat
Sigortası ► Harp Sigortası ► Usans Kaybı Sigortası
► CMR Sigortası ► İnşaat Sigortası ► Montaj Sigortası
► Makine Kırılması Sigortası ► Elektronik Çınar
Sigortası ► Sağlık Sigortası ► Hayat Sigortası
► Yarımların Sigortası ► Kredi Hayat Sigortası
► Zira Ürün Sigortası ► Sera Sigortası ► Kömes
Hayvanları Sigortası ► Büyük Bağ Hayvan Sigortası
► Küçük Bahçelci Sigortası

OYAK SİGORTA

Genel Müdürlük: Mevlâ Mübânen Cad. Oyak İş Hanı No: 81 80040 Silivri - İSTANBUL
İstanbul: (212) 252 60 20 (4 hat) Faks: 247 48 28 Ankara: (312) 232 20 30 Faks: 232 17 24
İzmir: (232) 464 33 00 Faks: 463 38 07 Adana: (322) 457 10 65 Faks: 457 45 10
Bursa: (224) 250 40 60 Faks: 250 40 62 Samsun: (362) 234 15 55 Faks: 230 20 42

"Oyak Sigorta bir Ordu Yardımajma Kurumu ve Emlak Bankası Aıunluşudur."

Kalabalıkta yönünüzü şşırmayın.

Tasarruflarınıza en verimli yatırımı seçmek,
bugünlerde her zamankinden daha zor.

Mevduatınızın yönünü belirlemek için Türkiye'nin
önemli sanayi ve ticaret merkezlerine yayılmış
Esbank şubelerinden birine gelin. Kısa ya da uzun
vadeli yatırımlar için en uygun seçenekler Esbank'ta.

Geleceğinizin güvencesi birikimlerinizi
68 yılın tecrübesine sahip tedbirli ve
kararlı bir bankaya emanet edin,
güvenle kazanın.

 ESBANK
"TEDBİRLİ VE KARARLI"

ESBANK T.A.Ş. GENEL MÜDÜRLÜK
Meşrutiyet Caddesi 141, Tepebaşı, 80050 İstanbul
Telefon: (212) 251 72 70 (19 hat)
Faks: (212) 243 23 96 Teleks: 25558 erbi tr

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi
BÜLEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı
ŞİNASİ ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güven Alpay • Dr. Orhan Allan • Tevfik Altınok • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Prof. Dr. Ömer Faruk Batırel • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh Bursal • Yavuz Caner • Ege Cansen • Halûk Ceyhan • Mehmet Gün Çalılık • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlüoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Gazi Erçel • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferihan • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Gönensay • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Zeynep Hatiboğlu • Erhan Işıl • Prof. Dr. Halûk A. Kabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya İnebioğlu • Ergin Neng • Alp Orçun • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Ozaslan • M. Celâlettin Özgen • İrtan Özgür • Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Ertuğrul İhsan Özöl • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Meriç Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçşiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın • Mehmed Tarık Yaşa • Doç. Dr. Göksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yücel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel
Prof. Dr. Meriç Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam
Doç. Dr. T. Güngör Uras

Basım-Yayın Danışmanı
M. TARIK YAŞA

İdare Müdürü
MUSTAFA BARIŞ

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

«Ekonomik Yorumlar» bölümü bu sayıda yer almamaktadır. Bunun nedeni, Türk bankacılığın ilişkin ayrıntılı bir incelemenin verilmiş olmasıdır. «1994 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler» başlıklı incelemede; ülkemizin bankacılık kesimindeki gelişmeler genel çizgileriyle belirtilmekte, sayısal bilgiler sunularak değerlendirilmelerde bulunmakta ve bazı sonuçlara varılmaktadır. Her yıl bu aylarda yayınladığımız inceleme, büyük ilgi ile karşılanmaktadır. Bu ilgi, bir kez daha yineleyelim; incelemenin yazan kadar, Dergi'yi çıkaranlarla da mutlu etmektedir. Dergi'nin bu sayısı, artan istekleri karşılayabilmek için, diğer sayılardan bir miktar fazla basılmaktadır.

İncelemede yapılan açıklamalardan özetle şu sonuçlar çıkmaktadır: Bir önceki yıla göre, 1994'de; Türkiye'de faaliyette bulunan banka sayısı 3 azalarak 68'e inmiş, yabancı banka sayısı 23 olarak değişmemiş, toplam şube sayısı 124 azalarak 6126'ya gerilemiştir. Bankacılık kesiminin, TC Merkez Bankası dışında, cari fiyatlarla; özkaynakları % 79,7, net aktif toplamı % 92,6, Döviz Tevdiat Hesapları (DTH'lar) dahil toplam mevduatı % 134,0, tüm banka kredileri % 82,1, birleştirilmiş net kârları % 17,4 oranında artmıştır. 1994 yılında bankaların özkaynakları, net aktifleri, tüm kredileri ve birleştirilmiş net kârları bir önceki yıla göre daha yavaş artmış; toplam mevduattaki artış hızı ise daha yüksek oranlı olmuştur. 1994'de bankalarda TL mevduatı % 86,2, DTH'lar ise TL olarak % 207,3 oranında artmıştır. TL'ye olan güven azalması ve TL'nin yüksek oranlı devalüasyonunun etkisiyle DTH'lann toplam mevduat içindeki payı % 51,8'e yükselmiştir. Toplam mevduatın yarıya aşkın bölümünün yabancı para cinsinden olması, ulusal ekonomi açısından izlenecek para ve faiz politikasına bazı kısıtlamalar getirmektedir. 1994'de toplam mevduatın yaklaşık 30-40 trilyon TL'lik kısmının, yıl sonunda bankalar arası mevduat ile ticari mevduata ilişkin yapay işlemlerden kaynaklandığı hesaplanmakta, bu çarpıklık her yıl yinelenmektedir. Bankaların birleştirilmiş net kârları bir önceki yıla göre reel olarak % 46,8 oranında azalmıştır. 1994 yılı bankacılık kesiminde kânn ve kârlılığın genelde azaldığı bir dönem olmuştur. 1994'de bankalarda faiz marjının daralması, banka kârlarının reel olarak azalmasında önemli bir etken olmuştur.

Dergi'de sunulan diğer yazılarda da ilginizi çekeceğini umuyor, onları da okumanızı salık veriyoruz. Bunun için ayrıracığınız zamanın boşuna harcanmadığını göreceksiniz.

Saygılarımızla...

Ekonomik Göstergeler (iç)

Ağustos/1995

	1993	1994	1995		
			Şubat	Mart	Nisan
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	7759.0	8513.0	11842.0	12681.0	13678.0
Banknot Miktarı (milyar TL)	63103.9	120212.3	140812.0	139186.0	159827.0
T.C. Merkez Bankası İç Kredileri (milyar TL)	100583.3	160530.1	164219.0	164043.0	201752.0
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	70420.7	122278.0	122699.0	121503.0	156189.0
BANKALAR (milyar TL)					
Toplam TL Mevduat	330005.6	614554.3	685889.0		
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	56864.2	108315.1	106652.8		
Tasarruf Mevduatı	123429.8	326651.5	383267.3		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	19345.2	34562.3	31048.9		
Vadeli Tasarruf Mevduatı	104084.6	292089.2	352218.3		
Mevduat Serhifikası	3064.2	4632.9	5554.8		
Resmî Kuruluş Mevduatı	12591.7	19123.7	30738.4		
Bankalar Mevduatı	78407.3	50305.2	52053.0		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	55648.5	105525.9	107622.8		
Döviz Tevdiatı	214960.2	660558.8	729414.2		
Toplam Krediler	433706.9	789853.2	820674.1		
Tarım	59155.7	120427.7	123508.0		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	42417.3	92014.5	98236.7		
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)	8817.1	15227.5	17299.1		
Gayrimenkul	33615.3	46118.3	44486.8		
Denizcilik	103.1	397.8	1287.6		
Turizm	3894.4	4916.0	5506.3		
Diğer İhtisat Kredileri	236.7	308.5	387.4		
Ticaret, Sınal, Sair	285467.1	510442.9	529962.1		
PARA ARZI (milyar TL)	132309.0	238981.0	243156.0	234188.0	281518.0
FIYATLAR (DİE Toplam Eşya 1987 = 100, Tüketici Fiyatları = 1987 = 100)					
Toplam Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	2082.2	5196.3	6026.3	6395.4	6647.6
Tarım (Genel)	2083.2	4874.0	6130.8	6925.1	7245.7
İmalat Sanayii (Genel)	2040.5	5287.6	6027.4	6268.4	6507.7
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	2717.2	6127.0	6918.1	7201.8	7665.5
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	2626.3	5856.8	6565.2	6812.3	7217.1
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	29429.4	23270.0	4382.4	6856.1	9836.7
Dışalım (FOB)	15349.4	18106.1	3100.6	4760.5	6619.7
İşçi Dövizleri	2919.0	2627.0	490.0	747.0	984.0

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Para arzı (M1) dar tabanlıdır.

Bankacılık

Dr. ÖZTİN AKGÜÇ

1994 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler

I. GENEL ÇİZGİLERİYLE GELİŞMELER

1994 yılında ülkemizde bankacılık alanında gelişmeler genel çizgileriyle şöyle özetlenebilir:

(i) 1994 yılında ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı (TCMB dahil) önceki yıla göre üç azalarak 68'e inmiştir.

1994 yılında T. Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası (TYT Bank), Marmara Bankası ve T. İthalat ve İhracat Bankası (Impexbank)'ın bankacılık faaliyeti yapma izinleri kaldırılmıştır.

(ii) 1994 yılında banka şube sayısı (TCMB şubeleri ile yurtdışındaki şubeler dahil) bir önceki yıla göre 124, yaklaşık yüzde 2.0 oranında azalarak 6126'ya gerilemiştir. 1989 yılından sonra başlayan yurtlçi banka sayısında azalma eğilimi 1994 yılında da sürmüştür.

Yurtlçi banka şube sayısı içinde (TCMB hariç), kamusal sermayeli bankaların payı hafifçe % 48.4'den % 47.9'a gerilerken, özel sermayeli bankaların payı % 49.8'den % 50.3'e yükselmiş, yabancı sermayeli bankaların payı ise % 1.8 olarak değişmemiştir. 1994 yılında kamusal sermayeli bankaların yurtlçi şube sayısı 88 aza-

lırken, şube azalışı ulusal sermayeli özel bankalarda 33, yabancı sermayeli bankalarda da 3 olmuştur.

(iii) Bankalarda çalışanların sayısındaki azalış eğilimi 1994 yılında da sürmüştür. 1990 yılı sonunda bankalarda çalışanların sayısı (TCMB dışında) 154.089 iken, bu sayı 1994 yılı sonunda 139.046'ya gerilemiştir. Dört yıllık kısa sayılabilecek bir dönemde bankalarda çalışanların sayısında yüzde 9.8 oranında bir azalış olmuştur. 1990—1994 döneminde çalışan sayısında azalış, kamu bankalarında % 7.7 düzeyinde kalırken, yabancı sermayeli bankalar dahil özel bankalarda % 12.2 oranında olmuştur.

1994 sonu itibarıyla (TCMB hariç) banka çalışanlarının % 54.6'sı kamusal sermayeli bankalarda, % 43.0'i özel ulusal sermayeli bankalarda, % 2.4'ü de yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadırlar. Son yıllarda banka çalışanları içinde yüksek öğrenim görmüş olanlarla, yaneların oranı artmaktadır. Yine TCMB dışında, 1988 yılında banka çalışanlarının % 19.5'i yüksek ve lisans üstü öğrenim görmüş olanlardan oluşurken, bu oran 1994 yılında % 28.4'e yükselmiştir. Bu dönemde banka çalışanların için-

de bayan personelin payı da % 33.4'den % 36.0'ya çıkmıştır. Banka personelinin eğitim düzeyi değişmekte, yüksek öğrenim görmüş olanların oranı hızla artmaktadır.

(iv) Türkiye bankacılık sistemi, hemen hemen tüm ülkelerde gözlendiği gibi oligopolistik bir yapıya sahiptir. Sistemde çok sayıda banka bulunmasına karşın, az sayıda banka mevduat ve kredi pazarlarında büyük paya sahip bulunmaktadır. Nitekim 1994 yılında da en fazla mevduata sahip beş banka (sırasıyla T.C. Ziraat Bankası, T. İş Bankası, T. Emlak Bankası, Yapı ve Kredi Bankası ve T. Halk Bankası) toplam mevduatın % 56.3'üne sahip bulunmakta, söz konusu bankaların ticaret bankalarının toplam kredileri içindeki payı da % 55.2'ye ulaşmaktadır. Son yıllarda beş büyük bankanın toplam mevduat ve krediler içindeki payı düşme eğilimi gösterirken, 1994 yılında mali sektörde yaşanan bunalım, mevduatın yeniden büyük bankalara, özellikle kamusal sermayeli mevduat bankalarına yönelmesine neden olmuştur. Nitekim beş büyük bankanın payı 1993 yılında toplam mevduatta % 51.6'ya ticaret bankaları kredilerinde de % 46.7'ye gerilemişken, bu paylar 1994 yılında yeniden sırasıyla % 56.3 ve % 55.2'ye yükselmiştir.

(v) 1994 yılında kamusal sermayeli bankaların gerek toplam mevduat (DTH'lar dahil) gerek ticaret bankaları kredileri içindeki payı, önceki yıllara göre artmıştır. 1994 yılında kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı, bir önceki yıla göre % 43.6'dan hafifçe de olsa % 43.9'a yükselirken, ticaret bankaları kredileri içindeki payı daha belirgin bir şekilde % 39.7'den % 43.4'e yükselmiştir. Kamusal sermayeli bankaların 1980 sonrasında toplam mevduat içindeki payları artarken, 1993 yılında bu genel eğilimin tersine gelişme gözlenmiş, 1994 yılında ise gelişmeler yine uzun süreli eğilimler yönünde olmuştur.

(vi) 1994 yılında ülkemizde faaliyette bulu-

nan yabancı banka sayısı, 23 olarak değişmiştir. Yabancı bankaların 9'u Türkiye'de kurulmuş ticaret (mevduat) bankası, 3'ü yatırım ve kalkınma bankası, 11'i ise ana merkezleri yabancı ülkelerde olmakla beraber Türkiye'de şube açarak faaliyette bulunan banka statüsündedir.

Yabancı bankaların 1994 yıl sonu itibarıyla gerek toplam mevduat gerek toplam krediler içindeki payları % 1.9 düzeyindedir. Bu paylar bir önceki yıl sırasıyla % 1.6 ve % 3.0 düzeyinde idi. Verilerin ortaya koyduğu gibi, yabancı bankaların Türkiye mevduat ve kredi pazarında payı düşük olup, 1994 yılı dışında, düşme eğilimi göstermektedir.

(vii) 1980 sonrasında bankalarımızın dışa açılma çabalarına karşın, dışa açılma nicelik açısından belirgin bir boyuta ulaşamamıştır. Gerçi 1994 yılında bankalarımızın yurtdışındaki şubelerinin toplam mevduat içindeki payı % 7.2'ye, krediler içindeki payı % 10.4'e yükselmiş ise de, bunda yurtdışı şubelerle Türkiye'deki ana merkezlerin birbirlerini karşılıklı fonlaması etkili olmuştur.

(viii) Bankalarımız, yeni ve ortak girişim şeklinde banka kurma, mevcut bankaların sermayelerine katılma yolu ile dışa açılma çabalarını 1994 yılında da sürdürmüştür. 1994 yıl sonu itibarıyla Türkiye'deki ulusal bankaların yurtdışında sahip oldukları banka ve ortak banka sayısı 29'a yükselmiştir. Bankalarımızın uluslararası mali piyasalarda yer almak, bu piyasalarla daha yakın ilişkiler kurmak politikaları; yurtdışında bankalara ortak olma, banka satın alma, ortak girişim şeklinde bankalar oluşturma girişimlerinde etkili olmaktadır.

(ix) 1994 yılında toplam mevduat (DTH'lar ve bankalar mevduatı dahil) bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 134.0 oranında artarak 1.275.113 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise toplam mevduatta artış oranı cari fiyatlarla % 78.4 düzeyinde idi. Toplam mevduat artış hızı cari fiyatlarla bir önceki yıldan çok daha

yüksek oranlı olmakla beraber, 1994 yılında hızlanan fiyat artışları ve TL'nin reel devalüasyonunu, mevduat artış hızını, cari fiyatlarla abartmıştır.

1994 yılında TL mevduat cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 86.2 oranında artarak 614.554,3 milyar TL'ye yükselirken, döviz tevdiat hesapları (DTH'lar), TL olarak, yüzde 207.3 oranında artarak 660.558,8 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır.

1994 yılında fiyat artışlarının ve devalüasyonun etkisiyle cari fiyatlarla gerek TL mevduat gerek DTH'lar bir önceki yıldan daha hızlı artmıştır. Bir önceki yıla göre cari fiyatlarla TL mevduatta artış hızı % 71.1'den % 86.2'ye yükselirken, DTH'lardaki artış hızı daha belirgin olmuştur, % 91.1'den % 207.3'e yükselmiştir. Yinelediği gibi, DTH'larda bu denli artışta 1994 yılında TL'nin yüksek oranlı devalüasyonu etkili olmuştur.

Mevduat rakamları belirli bir andaki mevcudu, stoku gösterdiğinden, bir hesap dönemindeki akış olmadığından, yıllık fiyat artış hızı esas alınarak, mevduat artışını enflasyon etkisinden arındırmak, reel artış hızını hesaplamak bir ölçüde yanıltıcı olduğundan, incelememizde, mevduat ve kredi stoku tutarlarının, o yılki fiyat artış hızı esas alınarak düzeltilmesinden, sabit fiyatları indirgenmesinden kaçınılmıştır.

Bankalar, 1994 yılı sonunda da yapay, fiktif işlemlerle mevduat artışını olduğundan daha fazla göstermişlerdir. Özellikle ticarî mevduatla bankalar mevduatı, yıl sonlarında fiktif, yapay işlemlerle yüksek gösterilmeye elverişli mevduat türleridir. Mevduatta Aralık/1994 ayının son haftasındaki artışla Ocak/1995 ayı başlarındaki gerileyiş dikkate alındığında, bankaların 1994 yılı sonunda 30—40 trilyon TL dolayında fiktif mevduat yarattıkları tahmin edilebilir. Bankalar her yıl sonunda bu tür işlemler yaptıklarından, her yıl sonunda yinelenmesi nedeniyle âdeta sistematik hata haline gelen bu olgu, mevduat geliş-

me eğilimini büyük ölçüde bozmamaktadır. Fiktif mevduat konusunda bankaların 1994 yılında, diğer yıllara göre, daha ılımlı davrandıkları, aşırılığa kaçmadıkları söylenebilir.

(x) 1994 yılında da yabancı para mevduatının, DTH'ların TL mevduattan daha hızlı artması, toplam mevduatın TL ve DTH olarak bileşimini değiştirmiş, bankacılık tarihimizde ilk kez DTH'ların tutarı TL mevduatı aşmıştır. Bir önceki yıla göre DTH'ların toplam mevduat içindeki payı: % 39.4'den % 51.8'e yükselirken, TL mevduatın payı % 60.6'dan % 48.2'ye gerilemiştir. TL'ye olan güvenin azlığı, 1994 yılında TL'nin reel olarak devalüasyonu, vadesiz mevduat faizlerinin düşüklüğü, enflasyona karşı korunma güdüsü, 1994 yılında da DTH'larda hızlı artışa yol açan başlıca etkenler olmuştur.

(xi) 1994 yılında TL mevduat genelde cari fiyatlarla % 86.2 oranında artmasına karşın, mevduat türleri itibarıyla artış hızları farklı olmuştur. 1994 yılında TL mevduat içinde cari fiyatlarla % 164.6 oranında artışla tasarruf mevduatı en hızlı artan mevduat türünü oluşturmuştur. Artış hızı açısından tasarruf mevduatını, % 90.5 oranında artışla ticarî kuruluşlar mevduatı, % 89.6 oranında artışla diğer kuruluşlar mevduatı, % 51.9 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı, % 51.2 oranında artışla mevduat sertifikası izlemiştir. Bankalar mevduatı ise 1994 yılında cari fiyatlarla % 35.8 oranında azalmıştır. Bankalar mevduatında bu azalış, 1994 yılında bankaların yapay olarak mevduatlarını yüksek gösterme konusunda daha ılımlı davranmalarının diğer bir göstergesi olmaktadır.

1994 yılında TL mevduat kapsamında artış hızı itibarıyla sıralama 1993 yılına göre değişiklik göstermektedir. 1993 yılında en hızlı artan mevduat türü, % 283.7 oranında artışla bankalar mevduatı olmuş, onu sırasıyla % 90.4 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı, % 58.6 oranında artışla diğer kuruluşlar mevduatı, % 56.9 artışla ticarî kuruluşlar mevduatı, % 35.8

oranında artışla da tasarruf mevduatı izlemiş, mevduat sertifikası ise % 17.4 oranında azalmış idi. Görüleceği gibi, 1993 yılında TL mevduat içinde en yavaş artan mevduat türü olan tasarruf mevduatı 1994 yılında en hızlı artan mevduat türü olmuş; buna karşı 1993 yılında % 283.7 gibi olağandışı boyutta artan bankalar mevduatı, 1994'de azalan tek mevduat türünü oluşturmuştur.

Tasarruf mevduatında artış hızında gelişmeler dikkati çekmektedir. 1991 yılında en hızlı artan mevduat türü olan tasarruf mevduatı, mevduat sertifikası bir yana bırakılacak olursa, 1992 ve 1993 yıllarında en yavaş artan mevduat olmuş, 1994 yılında ise yeniden en hızlı artan mevduat türünü oluşturmuştur. Tasarruf mevduatının, ekonomik durgunluk dönemlerinde görece olarak daha hızlı artması dikkati çekmektedir.

(xii) 1994 yılında mevduat türleri itibariyle artış hızlarının çok farklı oluşu, yalnız toplam mevduatın TL mevduat, DTH olarak bileşimini değil, TL mevduatın kompozisyonunu da değiştirmiştir.

1994 yıl sonu itibariyle TL mevduatın yapısı (bileşimi, kompozisyonu), % 53.2 tasarruf mevduatı, % 17.6 ticari kuruluşlar mevduatı, % 17.2 diğer kuruluşlar mevduatı, % 8.2 bankalar mevduatı, % 3.1 resmi kuruluşlar mevduatı ve binde 7 mevduat sertifikası şeklindedir.

1994 yılında bir önceki yıla göre TL mevduat içinde tasarruf mevduatının payı % 37.4'den % 53.2'ye, ticari kuruluşlar mevduatının payı hafifçe % 17.2'den % 17.6'ya, diğer kuruluşlar mevduatının payı da % 16.9'dan % 17.2'ye yükselirken, bankalar mevduatının payı dramatik bir değişimle % 23.8'den % 8.2'ye gerilemiştir. Toplam mevduat içinde önemli yerleri olmayan resmi kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikasının payları 1994 yılında, bir önceki yıla göre gerilemiş; resmi kuruluşlar mevduatının payı % 3.8'den % 3.1'e, mevduat sertifikasının payı da binde 9'dan binde 7'ye inmiştir.

Bankalar mevduatının 1993 yılındaki artışı gerçekçi olmadığından, 1994 yılındaki gerileyişi büyük boyutlu gözüküştür.

Tasarruf mevduatının artış hızı, büyük ölçüde, izlenen faiz ve kur politikasına ve alternatif yatırım alanlarının verimine bağlı olmaktadır. 1994 yılında mevduat faizlerinin yükselmesinin yanı sıra alternatif yatırım alanlarından hisse senetlerinin reel getirisinin önemli boyutta eksi oluşu, varlığa dayalı menkul kıymet (VDMK) ve finansman bonusu çıkarımında azalış, parasal birikimlerin mevduat şeklinde bankalara yönelmesine neden olmuştur. 1994 yılında da olduğu gibi, ekonominin durgunluk dönemlerinde tasarruf mevduatının cari fiyatlarla da olsa daha hızlı arttığı gözlenmektedir.

(xiii) Faiz politikası mevduat üzerinde belirgin etkisini mevduatın TL ve DTH olarak dağılımı üzerinde göstermekle beraber, mevduatın vade yapısını da etkilemektedir. 1994 yıl sonu itibariyle toplam mevduatın % 27.0'si vadesiz, % 73.0'ü vadeli. 1993 yılında ise toplam mevduatın % 29.5'i vadesiz, % 70.5'i bir ay ve daha uzun süreli vadeli mevduat şeklinde idi. Özellikle 1980'li yılların başlarından itibaren bankalardaki vadesiz mevduatın toplam mevduat içindeki payı azalma eğilimi göstermektedir.

Enflasyon ve faizlerin oynaklığı, vadeli mevduatın daha çok kısa sürelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Son yıllarda vadeli mevduat özellikle 3 ay vadeli hesaplarda toplanmaktadır. 1994 yıl sonu itibariyle vadeli mevduatın dağılımı; 1 ay vadeli % 16.4, 3 ay vadeli % 49.0, 6 ay vadeli 17.1, 1 yıl vadeli % 16.5, 2—5 yıl vadeli % 1.0 şeklindedir. Bir önceki yıla göre üç ay vadeli mevduatın payı % 40.0'dan % 49.0'a, 6 ay vadeli mevduatın payı hafifçe % 16.2'den % 17.1'e yükselirken, 1 ay vadeli mevduatın payı % 25.6'dan % 16.4'e, 1 yıl vadeli mevduatın payı da % 18.1'den % 16.5'e gerilemiştir. Toplam mevduat içinde 1 yıldan uzun vadeli mevduatın payı % 1.0 gibi çok düşük düzeyde bulunmakta-

dir. Enflasyonun hızlı, faiz riskinin yüksek olduğu dönemlerde, riskten kaçınmak veya korunmak için birikimlerin kısa süreli hesaplarda toplanması doğaldır. Enflasyonun uzun süreli fon sunumu (arzi) üzerindeki olumsuz etkisi, bankacılık sektörümüzde de gözlenmektedir.

Tasarruf mevduatının vade dağılımı üzerinde faiz etkisi daha belirgindir. 1994 yılında tasarruf mevduatının vade dağılımı 1993 yılı ile karşılaştırıldığında; 1 ay vadeli mevduatın payı % 11.2'den % 15.1'e, 6 ay vadeli mevduatın payı % 11.2'den % 16.2'ye yükselirken; vadesiz mevduatın payı % 15.8'den % 10.6'ya, 3 ay vadeli mevduatın payı % 50.3'den % 49.9'a, 1 yıl vadeli mevduatın payı % 11.5'den % 8.0'e gerilemiştir. 2—5 yıl vadeli tasarruf mevduatının payı binde 2 gibi çok düşük düzeyde bulunmaktadır. Yalnız vadeli tasarruf mevduatı dikkate alındığında, 3 ay vadeli mevduatın payı % 55.9'a yükselmekte, onu % 18.1 payla 6 ay vadeli mevduat, % 16.9 payla 1 ay vadeli mevduat, % 9.0 payla da bir yıllık mevduat izlemektedir. Bir yıllık mevduat, tasarruf mevduatı içinde de giderek önemini yitirmektedir.

Verilerin ortaya koyduğu gibi, tasarruf mevduatı 1994 yılında da daha çok 3 ay vadeli hesaplarda yoğunlaşmıştır. 3 ay vadeli hesapların getirisi yüksek olduğu gibi, faiz riski daha az olup, kısa aralıklarla faiz değişimlerine uyum sağlamaya olanak vermektedir. 1994 yılında birikimlerin kısa süreli hesaplarda yoğunlaşması, anılan yıl ekonomide faizlerin yükseleceği beklentisi olduğunu da yansıtmaktadır.

1994 yılında DTH'ların da vade dağılımı bir önceki yıla göre değişmiş, DTH'larda da genelde vade kısalmıştır. 1994 yılında DTH'lar içinde vadesiz hesapların payı % 24.7'den % 26.4'e, 1 ay vadeli hesapların payı % 8.9'dan % 9.2'ye, 3 ay vadeli hesapların payı % 34.8'den % 35.5'e yükselirken, 6 ay vadeli hesapların payı % 9.6'dan % 9.1'e, 1 yıl vadeli hesapların payı % 22.9'dan % 18.7'ye gerilemiştir. DTH'lar

içinde de 2—5 yıl vadeli hesapların payı % 1.1 gibi çok düşük düzeyde bulunmaktadır.

(xiv) 1994 yılı sonunda bankaların (TCMB dışında) özkaynakları (ödenmiş sermaye + yedek akçeler + değer artış fonu — dönem zararları ve birikmiş zararlar), dönem kârından bankaların bünyelerinde bırakılanlar hariç, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 79.7 oranında artarak 125.105,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Dönem net kârı da bu tutara eklendiğinde, dönem kârı dahil bankaların özkaynakları, 1994 sonu itibarıyla 169.400,5 milyar TL olmaktadır. Banka özkaynakları 1993 yılında cari fiyatlarla % 108.1 oranında artmış idi. 1994 yılı gibi, fiyat artış hızının bir önceki yıla göre en azından ikiye katlandığı bunalımlı bir yılda banka özkaynak artış hızının cari fiyatlarla dahi bir önceki yıldan daha düşük olması dikkati çekmektedir. Kaldı ki 1994 yılında özkaynak artışının önemli bir bölümü de, bankalara reel kaynak girişi sağlamayan, değer artış fonundan kaynaklanmıştır.

1994 yılında banka grupları itibarıyla özkaynak artış hızı farklı olmuştur. Cari fiyatlarla özkaynak artış hızı ulusal özel sermayeli bankalarda % 100.6'ya yükselirken, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 71.7', yabancı sermayeli ticaret banlarında da % 57.0 oranında kalmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının özkaynakları ise, Türkiye Kalkınma Bankası'nın büyük boyutlu zararı nedeniyle 1993 yıl sonuna göre % 3.2 oranında azalmıştır.

Bir önceki yıla karşılaştırıldığında, cari fiyatlarla özkaynak artış hızı, ulusal sermayeli ticaret bankalarında % 89.4'den % 100.5'e yükselirken, kamusal sermayeli bankalarda % 175.2'den % 71.2'ye, yabancı sermayeli ticaret bankalarında da % 87.2'den % 57.0'ye gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının özkaynakları, cari fiyatlarla 1993 yılında % 56.8 oranında artmış iken, 1994 yılında Türkiye Kalkınma Bankası'nın zararı nedeniyle % 3.2 oranında azalmıştır.

(xv) 1994 yılında bankaların (TCMB dışın-da) net varlık (aktif) toplamı (aktif toplamından ödenmemiş sermaye ile birikmiş zararlar ve dönem zararı indirildikten sonra) bir önceki yıla göre % 92.6 oranında artarak 2.018,9 trilyon TL'ye yükselmiştir. 1994 yılında bankalar genelinde net aktif artış hızı cari fiyatlarla, bir önceki yıl artış düzeyi olan % 89.2'den hafifçe yüksek olmakla beraber, bankaların varlıkları reel olarak azalmıştır. Bankacılık sektörünün toplam varlığının USD bazında 1993 yılında 72.0 milyar USD olan düzeyinden 1994 yılında % 28.0 oranında azalarak, yıl sonunda 52.0 milyar USD düzeyine indiği, Türkiye Bankalar Birliği tarafından hesaplanmıştır.

1994 yılında bankaların net aktif artış hızı, cari fiyatlarla, özkaynaklardan (dönem kârı hariç) daha hızlı artmış olduğundan, bankalar genelinde Özkaynak/Net Varlık Toplamı oranı, bir önceki yıla göre, % 6.6 düzeyinden % 6.2'ye gerilemiştir. Bankalarda Özkaynak/Net Varlık Toplamı oranının düşmesi, başka bir deyişle varlık finansmanında özkaynakların payının azalması, bankalarda özkaynak yetersizliğinin bir göstergesi olduğu gibi, fonlama riski açısından da olumsuz bir gelişmedir. Bankalarda söz konusu oran 1991 yılında % 7.7 düzeyine kadar yükselmiş iken, izleyen yıllarda bu düzeyini koruyamamıştır.

Ticaret (veya mevduat) bankalarının (kalkınma ve yatırım bankaları hariç) net varlık toplamı 1994 yılında cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 90.5 oranında artarak 1.854,3 trilyon TL olmuştur. Anılan ticaret bankalarında Özkaynak/Net Varlık (Aktif) Toplamı oranı, bir önceki yıla göre hafifçe % 6.5'den % 6.4'e gerilemiştir.

Göstergeler, 1994 yılında bankalar genelinde mali yapının bir önceki yıla göre bozulduğunu ortaya koymaktadır. Bankalar genelinde özkaynakların % 42.4'ünün değer artış fonundan oluşması, gerçekte bankalarda özkaynak yetersizliğinin, görünenden çok daha ciddi boyutta olduğunu göstermektedir. Banka özkaynakları

yeterli olmadığı gibi, yapısı da çok sağlıklı (değildir) bulunmamaktadır.

(xvi) T.C. Merkez Bankası'nın bankalara açmış olduğu krediler (reeskont ve avans kredileri) 1994 yılında bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla dahi % 30.3 oranında azalarak 12.322,2 milyar TL'ye gerilemiştir. Bir önceki yıl ise TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler, cari fiyatlarla % 104.0 oranında artış göstermiş idi. Ekonomik durgunluk, kredi isteklerinde gerileme, 1994 yılında bankaların TCMB'ye olan kaynak başvurusunu da azaltmıştır.

TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına ve ekonomideki kredi talebine göre değişmektedir. Gerçekten TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla 1987 yılında % 122.5 gibi olağanüstü boyutta arttıktan sonra, artış hızı 1988'de % 52.7'ye, 1989'da % 40.2'ye gerilemiş, 1990 yılında yeniden % 81.6'ya yükselmiş, 1991 yılındaeksiye düştükten sonra 1992 yılında % 91.8'e, 1993'de de % 104.0'e değin çıkmış, 1994 yılındaeksi % 30.3 olmuştur.

Verilerin ortaya koyduğu gibi, TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler düzenli bir gelişme göstermemektedir. Bununla beraber TCMB kredilerinin banka kaynakları içindeki payı genelde düşme içindedir. 1990 yılında TCMB kredilerinin banka kaynakları içindeki payı % 2.7, toplam mevduata oranı da % 4.8 iken, bu oranlar 1994 yılında sırasıyla binde 6 ve yaklaşık % 1.0'e düşmüştür. Bu gelişmelerde kuşkusuz TCMB'nin izlediği reeskont politikası ile bankalar arası para piyasasının gelişmesi de etkili olmuştur.

(xvii) 1994 yılında tüm banka kredileri (kalkınma ve yatırım bankaları kredileri dahil) cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 82.1 oranında artarak 789.853,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Banka kredilerinde artış hızı bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla dahi yavaşlamış, % 87.3'den % 82.1'e düşmüştür. Gerçekte bankaların kredi

hacmi, 1993 yılına göre, reel olarak önemli boyutta daralmıştır. T. Bankalar Birliği'nin hesaplamalarına göre, bankaların kullandığı krediler USD bazında, bir önceki yıla kıyasla, % 31.0 oranında daralarak 20,0 milyar USD dolayına değin gerilemiştir. Ekonomideki durgunluk, bankaların kullandığı kredilere de yansımıştır. Banka kredilerindeki gelişmeler, ekonomideki eğilimleri yansıtan bir gösterge olmaktadır.

Mevduat ve ticaret bankaları olarak nitelendirilen bankaların kredileri 1994 yılında cari fiyatlarla % 78.5 oranında artarak 693.027,3 milyar TL'ye yükselmiştir. Ticaret bankaları kredilerindeki artış hızı da, cari fiyatlarla dahi bir önceki yıla göre yavaşlamış, % 88.0'den % 78.5'e gerilemiştir.

1994 yılında, T. İhracat Kredi Bankası (Eximbank) kredilerinin etkisiyle, kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinde artış hızı, ticaret bankaları kredilerinden daha yüksek olmuştur. Gerçekten 1994 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredileri, cari fiyatlarla 1993 yılına göre % 112.6 oranında artarak 96.825,9 milyar TL'ye yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde 1994 yılında artış hızı, cari fiyatlarla 1993 düzeyinin üstündedir. Söz konusu bankaların açtıkları krediler bir önceki yıl % 81.8 oranında artış göstermiş idi. Ancak, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı da 1994 yılında fiyat artış hızının gerisinde kalmıştır.

1994 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin ticaret bankalarının açmış olduğu kredilerden daha hızlı artması sonucu, kredilerin bu iki banka grubu arasında dağılımı değişmiştir. Toplam banka kredileri içinde kalkınma ve yatırım bankalarının payı, bir önceki yıla göre % 10.5'den % 12.3'e yükselirken, ticaret bankalarının payı % 89.5'den % 87.7'ye gerilemiştir.

(xviii) 1994 yılında mevduat, bankaların kullandıkları kredilerden çok daha hızlı artmıştır. Gerçekten anılan yıl toplam mevduat cari fiyatlarla % 134.0 oranında artarken, ticaret ban-

kalarının kullandığı kredilerde artış % 78.5 oranında kalmıştır. Bankalar, 1994 yılında iç kaynaklarının bir bölümünü kısa vadeli dış borçlarının ödenmesinde kullanarak döviz pozisyon açıklarını büyük ölçüde azaltmışlardır.

Mevduatın kredilerden daha hızlı artması; ticaret bankalarında Kredi/Toplam Mevduat (DTH'lar dahil) oranının bir önceki yıla göre % 71.2'den % 54.4'e gerilemesine neden olmuştur.

1994 yılında ticaret bankalarının varlık toplamı içinde kredilerin payı azalmış, Kredi/Varlık Toplamı oranı % 39.9'dan % 37.4'e gerilemiştir. 1994 yılında bankalar, önceki yıllara göre kaynaklarının daha az bir bölümünü kredilerde kullanmışlardır. Son yıllarda bankaların kaynaklarının göreceli olarak daha az bir bölümünü kredilere ayırdıkları gözlenmektedir; Kredi/Varlık Toplamı oranı düşme eğilimi göstermektedir.

(xix) Bankalar 1994 yılında döviz pozisyon açıklarını önemli boyutta azaltmışlardır. 1994 yılında 5.045 milyon USD açık pozisyona giren bankalar bu açığı 860 milyon USD'e değin indirmişlerdir.

Bankalar, özellikle 1990 yılından sonra faiz arbitrajından yararlanmak için açık pozisyonla çalışmaya başlamışlardır. TL plasmanların getirisinin yüksekliğine karşı döviz kurlarındaki artışın sınırlı düzeyde kalışı, TL'nin reel değer kazanması, faiz — kur makasının açılması, bankalara faiz arbitrajı olanağı yaratmıştır. Daha açık bir deyişle bankaların, yurtdışından borçlanarak bu kaynaklarını TL'ye çevirerek plase etmeleri, 1992 ve 1993 yıllarında banka kârlarının hızla artmasında bir etken olmuştur. Ancak, 1994 yılında durum değişmiş, bankalar anılan yıl net dış borç ödemesi yapmak zorunda kalmışlardır. Bunun sonucu, 1991 yılında 1.848 milyon USD'e, 1992 yılında 3.156 milyon USD'e ve 1994 yılında da 5.045 milyon USD'e değin yükselmiş olan döviz pozisyon açıkları, 1994 yılında 860 milyon USD'e gerilemiştir.

(xx) Bankalar son yıllarda kaynaklarının önemli bir bölümünü devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) alımında kullanmaya başlamışlardır. Bunun sonucu DİBS'nin banka varlıkları içinde payı yükselmiş, banka varlıklarının yapısı (bileşimi) değişmiştir. Bankaların, büyük bir bölümü DİBS'nden oluşan Menkul Değerler Portföyü, 1994 yılında bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 95.9 oranında artış göstererek 228.757,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Menkul Değerler Portföyü'nün, ticaret bankalarının toplam varlıkları içindeki payı % 12.0'ye yakındır. Yasal zorunlulukların yanı sıra, DİBS'nin getirisinin ve likiditesinin yüksek oluşu, ülkemizde DİBS'nin başlıca alıcılarının bankalar olmasının etkili olmaktadır.

(xxi) 1994 yılında bankaların birleştirilmiş net kârları (zararlar indirildikten sonra) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla dahi ancak % 17.4 oranında artarak 33.077,2 milyar TL olmuştur. 1994 yılında ülkemizde faaliyette bulunan TCMB dışındaki 67 bankadan 57'si, % 85.1'i 44.058,1 milyar TL kâr bildirirken, 10'u, % 14.9'u 10.980,9 milyar TL zarar açıklamıştır.

1994 yılında banka kârları, bir önceki yıla göre reel olarak önemli boyutta % 46.8 oranında azalmıştır. 1993 yılında ise banka kârları, net olarak, cari fiyatlarla % 140.3 oranında artarken, reel olarak da % 51.7 oranında artış göstermiş idi. Son yıllarda banka kârlarında artış hızı, cari fiyatlarla dahi düzenli bir gelişme göstermemekte, % 140.3 ile % 13.2 arasında değişmektedir. Banka kârlarında cari fiyatlarla artış hızları; 1986'da % 74.5, 1987'de % 96.0, 1988'de % 89.0, 1989'da % 13.2, 1990'da % 101.8, 1991'de % 45.0, 1992'de % 108.3, 1993 yılında % 140.3 olmuş, 1994 yılında ise % 17.4'e gerilemiştir. Son yıllarda banka kârları en yüksek artış hızına reel olarak 1993 yılında ulaşmıştır.

1994 yılında bankaların net birleştirilmiş kârlarının büyük boyutta reel olarak azalışı, bankaların kârlılık oranlarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bankaların öz sermaye kârlılık oranı

(Net Kâr/Yıl Sonu Öz Sermaye Tutarı) 1994 yılında bir önceki yıla göre % 40.5'den % 24.3'e düşmüştür. 1994 yılında bankalarda öz sermaye cari fiyatlarla % 79.7 oranında artarken, net kâr toplamında artış hızının % 17.4 olması, bankalar genelinde öz sermaye kârlılığının % 24.3'e değin gerilemesine yol açmıştır. T. Bankalar Birliği'nin yıllık ortalama öz sermaye veya özkaynak tutarını göz önünde tutarak yaptığı hesaplama göre de, 1994 yılında ortalama öz sermaye veya özkaynak kârlılığı, % 54.7'den % 33.9'a gerilemiştir.

1994 yılında bankalar genelinde öz sermaye kârlılığı, yıl sonu öz sermaye tutarına göre % 24.3, ortalama öz sermaye tutarına göre de % 33.9 olurken, banka grupları itibariyle büyük farklılık göstermiştir.

1994 yılında, kamusal sermayeli ticaret bankaları Etibank'ın büyük zararı nedeniyle grup olarak zarar etmişlerdir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarının 1994 yılı toplu zararı 405.2 milyar TL'dir. Bu nedenle 1993 yılında yıl sonu özkaynakları tutarı üzerinden % 38.5 oranında kâr sağlayan kamusal sermayeli ticaret bankalarının 1994 yılında özkaynak kârlılığı ekisi % 1.0 dolayında olmuştur.

Ulusal sermayeli ticaret bankaları toplu olarak 1994 yılında 29.468,7 milyar TL net kâr elde etmişlerdir. Bu kâr tutarının, söz konusu bankaların 1994 yılı sonu özkaynaklarına oranı % 40.3'dür. Ulusal sermayeli bankaların 1993 yılında özkaynakları (öz sermayeleri) üzerinden % 43.1 oranında kâr elde ettikleri dikkate alındığında, 1994 yılında kâr oranında gerileme çok sınırlı boyutta olmuştur.

1994 yılında öz kaynak kârlılığı en yüksek banka grubu yabancı sermayeli ticaret bankalarıdır. Yabancı sermayeli ticaret bankaları 1994 yılında toplu olarak 6.079,8 milyar TL kâr sağlamışlar ve özkaynak kârlılıklarını bir önceki yıla göre % 56.7'den % 140.1'e yükseltmişlerdir.

Ticaret bankaları grubunda topluca özkay-

nak kârlılığı, 1993 yılında % 42.3 iken, 1994 yılında kamusal sermayeli bankaların grup olarak zararlı olmaları nedeniyle, kârlılık oranı % 29.5'e gerilemiştir.

Kalkınma ve yatırım bankaları toplu olarak 1994 yılında 2.066,1 milyar TL zarar etmişler ve bu zarar ticaret bankaları grubunda olduğu gibi kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarından kaynaklanmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının 1993 yılında özkaynak kârlılığı % 21.2 düzeyinde iken, 1994 yılındaeksi % 35.1'e düşmüştür.

Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda, kamusal sermayeli bankalar, T. Kalkınma Bankası'nın büyük boyutlu zararı nedeniyle 3.050,3 milyar TL zarar etmişler ve zarar toplamının özkaynağı oranı da % 97.0 oranına değin yükselmiştir. Başka bir deyişle kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının 1994 yılında zarar toplamı özkaynaklarına yaklaşmıştır.

Özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları ise (küçük çaplı üç yabancı sermayeli banka dahil) 1994 yılında topluca 984.2 milyar TL kâr sağlamış ve bu bankalar grubunun özkaynak kârlılıkları % 35.8 düzeyinde kalmıştır. Bir önceki yıl ise özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının özkaynak kârlılık oranı % 62.0 düzeyinde bulunmakta idi.

(xxii) 1994 yılında bankaların faiz gelirleri, cari fiyatlarla, bir önceki yıla göre % 148.0 oranında artarak 528.850,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Buna karşı faiz giderleri, yine cari fiyatlarla % 175.9 oranında artarak 351.377,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Bankalarda faiz giderlerinin faiz gelirlerinden çok daha hızlı artması sonucu, faiz marjı daralmış, net faiz gelirinin alınan faizlere oranı % 40.3'den % 33.6'ya gerilemiştir. Bankalarda faiz marjının daralması, 1994 yılında banka kârlarının reel olarak azalmasında önemli bir etken olmuştur.

(xxiii) 1994 yılında bankaların varlık kârlılığı da bir önceki yıla göre belirgin bir şekilde

azalmıştır. 1994 yılında banka kârları cari fiyatlarla ancak % 17.4 oranında artarken varlıkların (aktifin) % 92.6 oranında artması, yıl sonu varlık tutarına göre, Net Kâr/Toplam Varlık oranının % 2.7'den % 1.6'ya düşmesine neden olmuştur. Ortalama varlık tutarına göre de varlık kârlılığı % 3.5 den % 2.2'ye gerilemiştir.

1994 yılında da, önceki yıllarda olduğu gibi, varlık kârlılığı banka grupları itibariyle farklıdır.

Özkaynak kârlılığında olduğu gibi, 1994 yılında varlık kârlılığı en yüksek banka grubu, yabancı sermayeli ticaret bankalarıdır. 1994 yılında yabancı sermayeli ticaret bankalarının varlık kârlılığı % 4.0'dan % 10.0'a çıkmıştır. Özel sermayeli ticaret bankalarında 1993 yılında % 2.9 olan varlık (aktif) kârlılığı 1994 yılında da % 3.0 olmuştur. Buna karşı kamusal sermayeli ticaret bankalarında varlık kârlılığı, bu grupta Etibank'ın büyük boyutlu zararı nedeniyle 1993 yılında % 2.5 iken 1994 yılındaeksi onbinde 5 olmuştur. Ticaret bankaları genelinde varlık kârlılığı, bir önceki yıla göre gerileyerek % 1.9'a düşmüştür.

Kalkınma ve yatırım bankaları genelinde varlık kârlılığı, kamusal sermayeli bankaların zararlı olmaları nedeniyleeksi % 1.3 olmuştur. Bu grupta özel sermayeli bankaların varlık kârlılığı % 2.3'e yükselirken, kamusal sermayeli bankalardaeksi % 2.5 olmaktadır.

(xxiv) Açıklanan bilançolara göre 1994 yılı sonu itibariyle bankaların tahsili gecikmiş alacaklarının net tutarı, bir önceki yıla göre % 165.1 oranında artarak 5.326,8 milyar TL'den 14.124,0 milyar TL'ye yükselmiştir. Başka bir deyişle bankaların 1994 yılı sonu itibariyle henüz karşılık ayırmadıkları tahsili gecikmiş alacaklarının net tutarı 14.1 trilyon TL'yi aşmıştır. 1994 yılında yaşanan ekonomik bunalım, bankaların tahsili gecikmiş kredilerinde önemli artışa neden olmuştur. Bankaların 1994 sonu itibariyle toplam kredilerinin 789.853,2 TL, net kârlarının 33,1 trilyon TL ve özkaynaklarının da 125,1

trilyon TL olduğu dikkate alındığında, tahsili gecikmiş alacakların ulaştığı boyut, tehlike sınırlarında gözükmemekle beraber, bir önceki yıla göre önemli boyutta artmış, Tahsili Gecikmiş Krediler/Toplam Krediler oranı % 1.2'den % 1.8'e yükselmiştir. Kaldı ki, banka bilançolarında gösterilen Tahsili Gecikmiş Alacaklar tutarının gerçekliği, ayrılan karşılıkların yeterliliği tartışma konusudur. Bilançolarda görülen tutar ne olursa olsun, Türkiye bankacılık sisteminin boyutu kesin olarak bilinmeyen bir donuk veya batık kredi sorunu vardır. Bankaların genelde çeşitli yöntemlerle tahsili gecikmiş alacaklarını bilançolarında olduğundan daha az gösterdikleri de bir gerçektir.

(xxv) Bankaların vergi yükü, asgari Kurumlar Vergisi uygulaması, DİBS üzerine yapılan repo işlemlerinden sağlanan kazançların da vergi kapsamına alınması nedeniyle 1993 yılından bu yana artış göstermektedir. 1994 yılında bankaların ayırdıkları vergi karşılıklarının vergi öncesi kârları toplamına oranı % 21.0 olmuştur. Bankalarda Vergi Karşılığı/Vergi Öncesi Kâr oranı, 1990 yılında % 10.7, 1991'de % 8.0, 1992'de % 14.3 ve 1993 yılında da % 16.6 düzeyinde idi.

Açıklanan veriler, 1994 yılında bankacılık sektörünün önceki yıla göre belirgin bir şekilde

küçüldüğünü, kârının reel olarak önemli boyutta azaldığını, özkaynak yetersizliği ve donuk krediler sorunlarının ağırlaştığını ortaya koymaktadır.

II. SAYISAL BİLGİLER VE DEĞERLENDİRMELER

Türkiye Bankalar Birliği'nin «Bankalarımız 1994» isimli 194 no.lu yayını ile TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası)'nın «1994 Yıllık Raporu»ndan yararlanarak 1994 yılında banka, mevduat ve krediler alanında gelişmeler, aşağıdaki bölümde ayrıntılı ve sayısal olarak açıklanmıştır.

A. Kurumsal Gelişmeler

1 — Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar

1994 yılı sonunda ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı (TCMB dahil) 68'dir. 1994 sonu itibarıyla faaliyetini sürdüren bankalar aşağıdaki şekilde ayrıma tabi tutulabilir (Tablo I).

TABLE I
Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar
(1994 Sonu İtibariyle)

Bankalar	Sayı
— Emisyon Bankası (T.C. Merkez Bankası)	1
— Ticaret (Mevduat) Bankaları	55
• Ulusal Bankalar	35
• Kamusal Sermayeli Bankalar	6
• Özel Sermayeli Bankalar	29
• Yabancı Sermayeli Bankalar	20
— Kalkınma ve Yatırım Bankaları	12
• Ulusal Bankalar	9
• Kamusal Sermayeli Bankalar	3
• Özel Sermayeli Bankalar	6
• Yabancı Sermayeli Bankalar	3

Toplam

68

1994 yılı sonunda ülkemizde faaliyette bulunan bankalar işlevlerine göre, biri emisyon bankası (Merkez Bankası), 55'i ticaret ve mevduat bankası, 12'si de kalkınma ve yatırım bankası türündedir. Mülkiyet açısından TCMB dahil 10'u kamusal sermayeli banka, 35'i özel sermayeli ulusal banka, 23'ü yabancı sermayeli bankadır.

1994 yılında ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı 3 azalarak 68'e inmiştir. 1994 yılında yaşanan ekonomik bunalımın bankacılık sektörü üzerindeki en önemli etkilerinden biri üç bankanın bankacılık faaliyetine son verilmesidir. Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası (TYT Bank), Marmara Bankası ve Türkiye İthalat ve İhracat Bankası (Impexbank)'nın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izinleri kaldırılmıştır.

Sektörde unvan değişiklikleri de olmuştur. Eurocredit Türk—Fransız Ticaret Bankası A.Ş.'nin unvanı, «Yurt Ticaret ve Kredi Bankası A.Ş.», Türkiye Konut Endüstri ve Ticaret Bankası A.Ş.'nin ismi «Kentbank A.Ş.», Bank Indosuez Generale Euro Türk A.Ş.'nin unvanı «Kapital Bank Türk A.Ş.» ve 1921 yılından beri ülkemizde faaliyet gösteren Holantse Bank Uni. N.V.'nin unvanı da «ABN Amro Bank N.V.» olarak değiştirilmiştir.

2 — Şube Sayısı

1994 yılında banka şube sayısı (yurtdışı ve TCMB şubeleri dahil) bir önceki yıla göre 124 azalarak 6126'ya inmiştir. 1994 yılında banka şube sayısında azalış yaklaşık % 2.0 düzeyindedir.

1994 sonu itibarıyla yurtdışı şube sayısı (TCMB dışında) 6087, yurtdışı şube sayısı ise 17'dir. Bu sayıya TCMB'nin yurtdışındaki 22 şubesi de dahil edildiğinde, yurtdışı şube sayısı 6109'a yükselmektedir. Yurtdışında faaliyette bulunan şubelerin (TCMB dışında) % 99.7'si tica-

ret bankalarına, ancak binde 3'ü kalkınma ve yatırım bankalarına ait bulunmaktadır. Ticaret bankalarının yurtdışı şubelerinin dağılımı da % 50.3 özel sermayeli ulusal bankalar, % 47.9 kamusal sermayeli bankalar ve % 1.7 yabancı sermayeli bankalar şeklindedir.

1970—1994 döneminde banka şube sayısındaki gelişmeler «Tablo II»de verilmiştir.

TABLO II
Banka Şube Sayısındaki Gelişmeler
(1970-1994)

Yıllar	Şube Sayısı	Yıl içinde Açılan Şube Sayısı	Artış Oranı (%)
1970	3210	262	8.8
1971	3427	217	6.8
1972	3682	255	7.4
1973	4023	341	9.3
1974	4425	402	10.0
1975	4605	180	4.1
1976	4835	230	5.0
1977	5238	403	8.3
1978	5484	247	4.7
1979	5769	284	5.2
1980	5975	206	3.6
1981	6265	290	4.8
1982	6375	110	1.7
1983	6284	(91)	(1.4)
1984	6226	(58)	(0.9)
1985	6292	66	1.1
1986	6372	80	1.3
1987	6441	69	1.1
1988	6552	111	1.7
1989	6617	65	1.0
1990	6584	(33)	(0.5)
1991	6501	(83)	(1.3)
1992	6228	(273)	(4.2)
1993	6250	22	0.4
1994	6126	(124)	(2.0)

1980'li yılların başlarından itibaren Türkiye'de şube sayısı durağan hale gelmiştir. Nitekim banka şube sayısı 1981 yılında 6265 iken, 1994 yılı sonunda 6126'ya gerilemiştir. Önümüzdeki yıllarda da banka şube sayısında; (i) bankaların artan maliyetler karşısında daha rasyonel bir şube açma politikası izlemeleri, (ii) mevduatın pahalı bir kaynak haline alması nedeniyle şube bankacılığının çekiliciliğini yitirmesi, (iii) büyük bankaların yurt çapında örgütlenmelerini hemen hemen tamamlamış olmaları ve (iv) elektronik bankacılığa geçiş sonucu şube anlayışının değişmesi ve ATM'lerinin yaygınlaşması sonucu; önemli bir artış beklenmemektedir.

1994 yılında göreceli olarak az gelişmiş yörelerde banka şube sayısı azalırken, yeni açılan şubelerin Marmara Bölgesi'nde, özellikle İstanbul'da yoğunlaşması sonucu, Marmara Bölgesi'nin yurtiçi şubeler içindeki payı % 30.8'den % 31.5'e yükselmiş, diğer bölgelerin payları, Güneydoğu ve Akdeniz bölgeleri dışında, bir önceki yıla göre bindelerle ifade edilen çok sınırlı boyutta azalış göstermiştir.

Banka şubelerinin bölgeler arası dağılımı 1964—1994 yılları arasında karşılaştırmalı olarak «Tablo III»de verilmiştir.

Banka Şubelerinin bölgesel dağılımı, 1964—1994 gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde incelendiğinde, banka şubelerinin ülkenin gelişmiş yörelerinde, özellikle büyük kentlerde yoğunlaşmakta olduğu daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Gerçekten Kuzeydoğu, Güneydoğu, Ortadoğu ve Ortadoğu gibi 32 ili kapsayan gerice yörelerdeki şubelerin, yurtiçi banka şube sayısına oranı 1964 yılında % 21.0 iken, bu oran 1994 yılı sonunda % 16.1'e gerilemiştir. Buna karşı üç büyük ilimizdeki (İstanbul 1417, Ankara 523, İzmir 489) banka şube sayısı % 39.9' u oluşturmaktadır.

B. Banka Kaynakları

Ticaret bankalarının ana kaynağını, son yıllarda payı bir ölçüde azalmakla beraber, mevduat (Döviz Tevdiat Hesapları ile mevduat sertifikası dahil) oluşturmaktadır. Mevduatın yanı sıra özkaynaklar, TCMB kredileri, dış krediler, fonlar, repo işlemleri, bankalararası para piyasasından (interbank) sağlanan kaynaklar da banka kaynakları arasında yer almaktadır. 1992 yılında bu kaynaklara VDMK (Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler) de eklenmiştir. Bankaların başlıca kaynaklarında 1994 yılında gözlenen gelişmeler, aşağıda açıklanmıştır.

TABLO III
Banka Şubelerinin Bölgerarası Dağılımı

Bölgeler	1964		1990		1991		1992		1993		1994	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Ortakuzey	261	13.7	984	15.0	980	15.1	934	15.0	938	15.1	912	14.9
2. Ege	360	18.9	1323	20.1	1301	20.1	1243	20.0	1223	19.6	1187	19.4
3. Marmara	548	28.7	1862	28.4	1858	28.7	1852	29.8	1921	30.8	1922	31.5
4. Akdeniz	162	8.5	640	9.7	624	9.6	602	9.7	610	9.8	605	9.9
5. Kuzeydoğu	82	4.3	193	2.9	192	3.0	173	2.8	169	2.7	162	2.7
6. Güneydoğu	101	5.3	238	3.6	236	3.6	218	3.5	214	3.4	215	3.5
7. Karadeniz	176	9.2	602	9.2	583	9.0	537	8.6	526	8.4	504	8.2
8. Ortadoğu	99	5.2	281	4.3	276	4.3	254	4.1	244	3.9	236	3.9
9. Ortadoğney	118	6.2	441	6.7	431	6.6	400	6.5	389	6.3	369	6.0
Toplam	1907	100.0	6564	100.0	6481	100.0	6213	100.0	6234	100.0	6109	100.0

Not: TCMB şubeleri dahil, bankaların yurtdışı şubeleri hariç.

1 — Özkaynaklar

Ülkemizde bankaların özkaynakları toplamı (TCMB dışında) ayrıntısı «Tablo IV»de gösterildiği gibi, 1994 yılı sonu itibariyle 125.105,5 TL'dir. TCMB da dahil edildiğinde, bankacılık sisteminin özkaynakları toplamı 128.481,6 milyar TL'ye yükselmektedir.

1994 yılında banka özkaynakları (TCMB dışında) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 79.1 oranında artış göstermiştir. TCMB da dahil

edildiğinde özkaynak artış oranı % 81.2 olmaktadır. Bir önceki yıl ise banka özkaynaklarında artış oranı, TCMB dışında % 108.1, TCMB dahil % 107.1 olmuş idi. 1994 yılında bankalarda özkaynak artışı cari fiyatlarla dahil 1993 yılının gerisinde kalmıştır. 1994 yılında banka özkaynak artış hızı yavaşlamasında, 10 bankanın toplam 10.980,8 milyar TL zarar etmesi etkili olmuştur.

«Tablo IV»de yer alan rakamlara, Etibank ve Sümerbank ile kalkınma ve yatırım bankaları da dahil bulunmaktadır. Çok amaçlı kuruluş-

TABLO IV
Bankaların Özkaynakları (Milyar TL)
(1994 Sonu İtibariyle)

Bankalar	İtibari Sermaye	Ödenmiş Sermaye	Yedek Akçe:	Değer Artış Fonu	Birk. Zararlar	Özkaynak Toplamı
A. Ticaret Bankaları						
— Kamusal Sermayeli	26.850,0	19.894,7	10.327,9	17.326,6	5.860,6	41.688,6
— Özel Ulusal Sermayeli	41.720,0	41.270,0	8.477,8	23.722,1	287,2	73.182,7
— Yabancı Sermayeli	3.161,2	3.161,2	487,2	1.415,4	723,4	4.340,4
Ticaret Bankaları Toplamı	71.731,2	64.325,9	19.292,9	42.464,1	6.877,2	119.211,7
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları						
— Kamusal Sermayeli	10.600,0	5.520,4	775,6	1.479,8	4.633,3	3.142,5
— Özel Ulusal Sermayeli	1.638,1	1.598,0	308,2	370,9	34,5	2.242,6
— Yabancı Sermayeli	185,3	185,3	147,9	213,4	37,9	508,7
Kalkınma ve Yatırım Bankaları Toplamı	12.423,4	7.303,7	1.231,7	2.064,1	4.705,7	5.893,8
C. Bankalar Toplamı	84.154,6	71.629,6	20.524,6	44.528,2	11.576,9	125.105,5
D. T.C. Merkez Bankası	25,0	25,0	1.745,6	1.605,5	—	3.376,1
Genel Toplam	84.179,6	71.654,6	22.270,2	46.133,7	11.576,9	128.481,6

Notlar: (1) 1994 yılı kârından yedek akçelere eklenecek bölüm özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(2) Karşılıklar, serbest karşılık niteliğinde de olsa özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(3) Etibank, Sümerbank, kamusal sermayeli ticaret bankalarına dahildir.

(4) Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarına, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eşimbank), Türkiye Kalkınma Bankası, İller Bankası dahildir.

(5) Zararlar, dönem zarar ile, kapatılmamış geçmiş yıllar zararlarını kapsamaktadır.

larla kalkınma ve yatırım bankaları hariç tutulursa, salt ticaret bankaları olarak nitelendirilebileceğimiz bankaların 1970—1994 döneminde özkaynaklarındaki gelişmeler «Tablo V»de gösterilmiştir.

Ticaret bankaları grubunun özkaynakları 1994 yılında bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla yaklaşık % 96.9 oranında artarak 121.902,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise salt ticaret bankası olarak nitelendirdiğimiz bankalarda özkaynak artışı, cari fiyatlarla % 91 dolayında idi. Bu karşılaştırma da 1994 yılında bankacılık sektöründe özkaynak artışının yavaşlamasında Etibank'ın büyük boyutlu zararının etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Ticaret bankalarında son yıllarda özkaynak artışının önemli bir bölümü yeniden değerlendirilmeden kaynaklanmaktadır. Nitekim ödenmiş sermayeye yapılan eklemeler dışında değer artış fonu «Tablo V» kapsamına giren ticaret bankalarında 1994 yılı sonunda 42.464,1 milyar TL'ye yükselmiş ve özkaynakların % 35.6'sını oluşturmuştur. Bir önceki yıl salt ticaret bankalarında değer artış fonunun öz sermaye içindeki payı % 28.1 idi.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın belirlemiş olduğu «Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Aktifler, Gayri Nakdi Krediler, Yükümlülükler» oranı bankalar için zorunlu sermaye tutarlarını önemli ölçüde artırmış bulunmaktadır. Ayrıca, bankalarda özkaynağın; genel kredi hacmi, bir gerçek ve tüzel kişiye açılabilen kredi sınırları, iştiraklere verilebilecek krediler, iştiraklere ayrılabilecek sermaye tutarı, limit dahilinde verilecek teminat mektupları, bankaların edinebilecekleri taşınmaz mallar için bir sınır, ölçü oluşturması; bankaları, daha fazla özkaynakla çalışmaya zorlamaktadır. Bankaların özkaynakları, banka alacaklılarına karşı da bir güvence oluşturduğundan, bankaya itibar ve prestij de kazandırdığından, yasal zorunluluklar dışında banka işletmeciliğinin gerekleri de bankalarda özkaynakların sürekli artmasına yol açmaktadır. Ancak, 1994 yılında bankalarda özkaynak artışının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

Genel olarak ticaret bankalarında (Sümerbank ve Etibank dahil) özkaynak yapısı 1994 yılı sonu itibarıyla incelendiğinde, özkaynağın % 54.0'ünü ödenmiş sermaye, % 10.4'ünü yedek akçeler (birikmiş zararlar indirildikten sonra), % 35.6'sını da değer artış fonu (değer artış karşılıkları dahil) oluşturmaktadır. Gerçekte değer artış fonunun özkaynaklar içindeki payı, bazı bankalarda değer artış fonları kısmen ödenmiş sermayeye eklendiğinden, bilançolarda gözükenden de üstündür.

TABLO V
Ticaret Bankalarının
Özkaynaklarında Gelişmeler
(1970-1994)

Yıllar (*)	Ticaret Bankalarının Öz Sermayeleri (Milyar TL)	Önceki Yıla Göre Artış Oranı
1970	3,3	—
1971	4,0	% 20
1972	4,3	% 8
1973	5,3	% 22
1974	5,6	% 7
1975	6,5	% 16
1976	8,1	% 25
1977	10,2	% 27
1978	12,2	% 20
1979	18,2	% 49
1980	27,6	% 51
1981	86,7	% 214
1982	150,2	% 73
1983	272,2	% 81
1984	427,1	% 57
1985	623,2	% 46
1986	917,0	% 47
1987	1.761,1	% 92
1988	3.415,1	% 94
1989	6.191,2	% 81
1990	11.037,0	% 78
1991	18.269,5	% 66
1992	32.489,8	% 78
1993	61.911,1	% 91
1994	121.902,7	% 96,9

(*) T.C. Merkez Bankası, Sümerbank, Etibank, yatırım ve kalkınma bankaları hariç.

Ticaret bankaları genelinde özkaynağın yapısı 1994 yılında bir önceki yıla göre değişmiş, ödenmiş sermayenin payı % 56.5'den % 54.0'e, yedek akçelerin payı da (zararlar indirildikten sonra) % 16.1'den % 10.4'e gerilerken, değer artış fonunun payı % 27.4'den % 35.6'ya yükselmiştir. 1994 yılında zarar eden banka sayısının ve zarar tutarının artışı, yeniden değerlendirme kat sayısının, hızlanan fiyat artışları nedeniyle, yüksek saptanması, ticaret bankalarının özkaynak yapısını değiştirmiştir. Banka özkaynakları içinde değer artış fonunun artması, bankalarda özkaynak yapısının da sağlıklı olmadığını ortaya koymaktadır.

Kamusal sermayeli ticaret bankaları ile özel sermayeli ticaret bankalarının özkaynak yapıları 1994 yılında da farklı görüntü vermektedir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında özkaynakların % 47.7'sini ödenmiş sermaye, % 10.8'ini yedek akçeler oluşturmakta, değer artış fonunun payı % 41.5'e ulaşmaktadır. Özel sermayeli ticaret bankalarının 1994 yıl sonu itibariyle özkaynak yapısı ise % 56.4 ödenmiş sermaye, % 11.2 yedek akçe ve % 32.4 değer artış fonu şeklindedir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında değer artış fonunun özkaynaklar içindeki payı daha yüksek düzeyde bulunmaktadır. Kamusal sermayeli bankalarda özkaynak yetersizliğinin daha belirgin olmasının yanı sıra, özkaynak yapısı da, değer artış fonlarının yüksekliği nedeniyle daha sağlıklı bulunmaktadır.

1994 yılında gerek kamusal sermayeli gerek özel sermayeli ticaret bankalarında bir önceki yıla göre özkaynak yapısı değişmiş, ancak bu yapı değişikliği özel sermayeli ticaret bankalarında daha sınırlı boyutta kalmıştır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında özkaynaklar içinde ödenmiş sermayenin payı % 52.0'den % 47.7'ye, yedek akçelerin payı da % 20.3'den % 10.8'e gerilerken, değer artış fonunun payı % 27.7'den % 41.5'e yükselmiştir. Özel sermayeli bankalarda da ödenmiş sermayenin payı % 57.9'dan % 56.4'e, yedek akçelerin payı % 14.0'dan % 11.2'ye gerilerken, değer artış fonunun payı % 28.1'den % 32.4'e yükselmiştir. Her iki banka grubunda da özkaynak yapısında değişime benzer yönde, ödenmiş sermaye ve yedek

akçelerin payının azalması ve değer artış fonunun payının artması yönünde, olmakla beraber bu değişime kamusal sermayeli bankalarda daha belirgindir.

Yabancı bankalar özellikle 1980 yılından sonra ülkemize gelmiş olduklarından ve kârlarının önemli bir bölümünü ana merkezlerine transfer ettiklerinden, söz konusu bankalarda yeterli bir yedek akçe birikimi olmamıştır. Ayrıca, dar mükellef olan, ülkemizde şube açarak faaliyette bulunan yabancı bankaların, 1992 öncesinde yeniden değerlendirme hakları da olmadığından, büyük boyutlu değer artış fonları da oluşmamıştır. Bu nedenlerle yabancı ticaret bankalarının özkaynaklarının 1994 yılı sonu itibariyle oluşumu % 72.8 ödenmiş sermaye, % 32.6 değer artış fonu, eksi % 5.4 yedek akçe şeklindedir. 1994 yılında bazı yabancı sermayeli bankaların zarar etmesi, zarar toplamının yedek akçeleri aşmasına yol açmıştır. Yabancı bankalarda ödenmiş sermaye, özkaynaklarının ana ögesini oluşturmaktadır.

Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise özkaynak yapısı, yedek akçelerle kapatılmamış zarar ödenmiş sermayeden indirildiğinde, % 65.0 ödenmiş sermaye, % 35.0 değer artış fonu biçimindedir. Kalkınma ve yatırım bankalarında ödenmiş sermayenin özkaynaklar içindeki payı, bu tür bankacılığın gereği görel olarak yüksektir.

2 — Mevduat

Ticaret bankalarında son yıllarda genel eğilim, kaynak kapısı içinde mevduatın payının azalması yönünde olmakla beraber, 1994 yılında yaşanan ekonomik bunalım bu eğilimi değiştirmiş, anılan yıl ticaret bankaları kaynakları içinde mevduatın payı yeniden % 68.7'ye yükselmiştir.

a) Mevduatta Gelişmeler (Genel Olarak)

1994 yıl sonunda genel mevduat hacmi, diğer bir değişle TL mevduat ile Döviz Tevdiat Hesapları (DTH'lar) toplamı, bir önceki yıl sonuna

göre, cari fiyatlarla % 134.0 oranında artarak 1.275.113,1 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Bir önceki yıl ise toplam mevduat % 78.4 oranında artış göstermiş idi. 1994 yılında TL mevduat % 86.2 oranında artarken, DTH'larda artış % 207.3 oranında olmuştur. 1993 yılında ise TL mevduat cari fiyatlarla % 71.1 oranında artış gösterirken, DTH'lar % 91.1 oranında artmıştır.

1970—1994 döneminde TL mevduatta gelişmeler, mevduat türleri itibariyle, ayrıntılı ola-

rak, «Tablo VI»da verilmiştir. 1985 yılından itibaren mevduat ayrımı değiştiğinden, tablo iki bölümlü, 1985 öncesi ve sonrası olarak düzenlenmiştir.

1994 yılında ve daha uzun dönemli olarak 1970—1994 döneminde TL mevduatta gözlenen gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) 1994 yılında mevduatta artış hızı, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla artmıştır. 1993

TABLO VI/A
TL Mevduatta Gelişmeler (Milyon TL)
1970—1984

Yıllar	Tas. Mev.		Tic. Mev.		Res. Mev.		Bank. Mev.		Toplam Mev.	
	Tutar	Art.Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.
1970	25.043	20	7.270	20	3.933	19	1.817	60	38.063	19
1971	33.229	33	9.462	30	5.785	47	3.099	70	51.575	35
1972	42.103	27	12.978	37	7.913	37	7.879	154	70.873	37
1973	53.523	27	16.212	25	10.498	33	4.238	(46)	84.464	19
1974	64.604	21	22.836	41	11.628	11	3.525	(17)	102.593	21
1975	82.866	28	32.374	42	17.134	47	16.375	365	148.749	45
1976	97.409	18	45.357	40	20.080	17	30.940	89	193.785	30
1977	123.245	26	63.936	41	26.080	30	30.276	(2)	243.537	26
1978	160.757	30	87.280	36	35.348	36	39.531	31	322.916	33
1979	237.200	47	155.976	79	50.925	44	45.916	16	490.017	52
1980	385.812	63	286.963	84	84.125	65	56.859	24	813.758	66
1981	909.152	136	469.798	64	157.391	87	111.758	97	1.648.099	103
1982	1.513.943	67	660.088	40	220.334	40	220.436	97	2.614.801	59
1983	1.943.851	28	819.749	24	365.255	66	257.906	17	3.386.761	30
1984	3.270.778	68	1.169.290	43	571.042	56	363.281	41	5.374.391	59

TABLO VI/B
TL Mevduatta Gelişmeler (Milyar TL)
1985—1994

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Mevduat Sertifikası	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Resmî Kuruluş Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Sair Mevduat	Toplam Mevduat
1986	5.752,6	787,7	3.192,3	1.325,3	1.654,3	523,1	13.235,3
1987	6.929,2	1.392,1	5.179,0	2.237,3	2.035,8	791,6	18.565,1
1988	12.711,3	1.251,1	6.528,8	1.485,8	3.263,2	3.732,1	28.972,3
1989	22.831,4	1.978,4	9.627,9	1.698,8	4.262,9	7.835,5	48.234,9
1990	32.569,3	2.381,9	14.597,4	3.519,4	6.837,6	12.874,2	72.779,8
1991	57.388,4	3.396,3	21.715,7	3.151,4	8.225,6	20.764,6	114.672,1
1992	90.906,0	3.708,7	36.247,5	6.612,9	20.433,0	35.079,4	192.987,5
1993	123.429,8	3.064,2	56.864,2	12.591,7	78.407,2	55.648,5	330.005,6
1994	326.651,5	4.632,9	108.315,1	19.123,7	50.305,2	105.525,9	614.554,3

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

Not: 1985 yılı öncesinde, diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat) ile mevduat sertifikası, tasarruf mevduatı içinde yer almaktaydı.

yılında toplam mevduat cari fiyatlarla % 78.4 oranında artmış iken, artış hızı 1994 yılında % 134.0'e yükselmiştir. Bir önceki yıla göre, TL mevduat artış hızı % 71.1'den % 86.2'ye yükselirken, DTH'lardaki artış hızı % 91.1'den % 207.3'e yükselmiştir. 1994 yılında da DTH'lar TL mevduattan çok daha hızlı artmıştır.

(ii) Toplam mevduatın TL ve DTH olarak bileşimi değişmiş, DTH'ların toplam mevduat içindeki payı yükselmiştir. DTH'ların 1994 yılında % 207.3 oranında artması sonucu, bir önceki yıla göre, DTH'ların toplam mevduat içindeki payı % 39.4'den % 51.8'e yükselirken, TL mevduatın payı da % 60.8'den % 48.2'ye gerilemiştir.

(iii) 1994 yılında TL mevduatta mevduat türleri itibarıyla artış hızları farklı olmuştur. 1994 yılında TL mevduat içinde en hızlı artışı % 164.6 oranında artışla tasarruf mevduatı göstermiştir. Artış hızı açısından tasarruf mevduatını % 90.5 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı, % 89.6 oranında artışla diğer kuruluşlar mevduatı, % 51.9 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı ve % 51.2 oranında artışla da mevduat sertifikası izlemiştir. Bankalar mevduatı ise cari fiyatlarla dahi % 35.8 oranında azalmıştır.

1994 yılında bankalar mevduatı ile resmi kuruluşlar mevduatı dışında diğer mevduat türlerinin artış hızı yükselmiştir. Cari fiyatlarla artış hızı tasarruf mevduatında % 35.8'den % 164.6'ya, ticari kuruluşlar mevduatında % 56.9'dan % 90.5'e, diğer kuruluşlar mevduatının % 58.6'dan % 89.6'ya, mevduat sertifikasında % 17.4'den % 51.2'ye yükselirken; resmi kuruluşlar mevduatında % 90.4'den % 51.9'a, bankalar mevduatında da % 283.7'den % 35.8'e gerilemiştir.

(iv) 1994 yılında tasarruf mevduatı artış hızı, bir önceki yıla göre göze çarpıcı bir şekilde artmış, cari fiyatlarla % 35.8'den % 164.6'ya yükselmiştir. Tasarruf mevduatı, aşağıdaki bölümlerde daha ayrıntılı olarak açıklandığı gibi, düzenli gelişme gösteren bir mevduat türü olmayıp, artış hızları cari fiyatlarda önemli ölçüde dalgalanma göstermektedir. Son yıllarda, bu

dalgalanmanın büyük boyutlu olduğu gözlenmektedir. Tasarruf mevduatı cari fiyatlarla 1988 yılında % 83.4 ve 1989 yılında % 79.6 oranında arttıktan sonra, artış hızı 1990 yılında % 42.7'ye gerilemiş, 1991 yılında yeniden % 76.0'ya yükseldikten sonra 1992 yılında % 58.4, 1993 yılında % 35.8 ve 1994 yılında da cari fiyatlarla da olsa % 164.6 gibi olağandışı artış göstermiştir. Gelişmeler, tasarruf mevduatı artış hızını, ekonominin büyüme hızından çok, izlenen faiz politikası ile alternatif yatırım araçlarının veriminin belirlediğini ortaya koymaktadır. Gerçekten ekonominin canlı olduğu, büyüme hızının % 10'a ulaştığı 1990 yılında tasarruf mevduatı, cari fiyatlarla % 42.7 oranında artışla en yavaş artan mevduat türü olurken, ekonomik büyüme hızının binde 3 dolaylarında bulunduğu 1991'de % 76.0 oranında artışla en hızlı artan mevduat türü olmuştur. 1993 yılında ekonominin reel büyüme hızının % 7.2 olmasına karşın, tasarruf mevduatı artış hızı yavaşlamış, en yavaş artan mevduat türü olmuş, 1994 yılında ise büyüme hızının % 6.0 olduğu bunalımlı bir yılda % 164.6 oranında artışla en hızlı artışı göstermiştir. Gelişmeler tasarruf mevduatının, özellikle vadeli mevduatın, faize ve alternatif yatırım araçlarının getirisine karşı duyarlı olduğunu göstermektedir.

Son yıllarda belirgin bir artış göstermeyen, hatta 1993 yılında % 17.4 oranında azalış gösteren mevduat sertifikası, cari fiyatlarla da olsa 1994 yılında % 51.2 oranında artmıştır. Bununla beraber mevduat sertifikası ülkemizde kullanımını geliştirmeyen bir finansal araçtır. 1992 yılından itibaren repo işlemlerinin yasallaşması, bankaların Varlığa Dayalı Menkul Kıymet Çıkarımları, mevduat sertifikaları için ikinci pazarın gelişmemiş olması, araçlar eliyle para piyasalarının pazarlama olanağının bulunmaması, Veraset ve İntikal Vergisi'nden kaçınma dışında vergi avantajının olmaması, ülkemizde mevduat sertifikasının gelişmesini sınırlayan etkenler olmaktadır.

(v) 1994 yılında ticari mevduat artışı, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla hızlanarak artış hızı % 56.9'dan % 90.5'e yükselmiştir. Ticari

mevduat artış hızının TL mevduat artış hızı ortalamasının hafifçe üstünde olması nedeniyle, ticari mevduatın TL mevduat içindeki payı, bir önceki yıla göre yükselmiş, 1993 yılında % 17.2 iken 1994 yılında % 17.6 olmuştur. 1994 yılında ekonomideki durgunluğa karşın ticari mevduat artış hızı cari fiyatlarla yükselmekle beraber, artış hızı fiyat artış hızının altında kalmıştır.

Ticari mevduat artış hızı, yıllar itibarıyla, ekonomideki gelişmelerin yönüne göre dalgalanma göstermektedir. 1980 – 1994 döneminde ticari mevduatın yıllar itibarıyla göstermiş olduğu artış hızı, cari fiyatlarla düzenli bir gelişme göstermemiş, % 90.5 ile % 21.2 arasında dalgalanmıştır. 1980 sonrası ticari mevduat cari fiyatlarla en hızlı artışı 1994 yılında göstermekle beraber, bu artış, reel bir artış olmayıp, fiyat artışından kaynaklanan görünürde bir artıştır.

Ticari mevduatın toplam TL mevduat içindeki payı, 1980 yılından sonra azalma eğilimi göstermekle beraber, 1994 yılında gelişme farklı yönde olmuştur. 1980 yılında ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 35.3 iken, bu pay 1993 yılında % 17.2'ye kadar gerilemiş, 1994 yılında % 17.6 olmuştur. 1980'den sonra ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı 1986, 1987 ve 1994 yılları dışında sürekli azalmıştır. Ekonominin büyüme hızı ile birlikte enflasyon oranı, ticari mevduatın artış hızını belirleyen en önemli etkenler olarak görülmektedir.

Son yıllarda ekonomide repo işlemlerinin yaygınlaşması, firmaların geçici fon fazlalarını repo işlemleriyle değerlendirilmeleri, 1987 yılından bu yana kuşkusuz ticari mevduat artış hızını frenleyen diğer bir etmen olmaktadır.

Ticari mevduat yıl sonlarında yapay işlemlerle kabarık gösterilmeye elverişli mevduat türüdür. Bankalarımız genellikle yıl sonlarında ticari mevduatı kabarık göstermektedirler. Ancak, bu işlem her yıl sistematik bir şekilde yinelendiğinden, genel eğilimi fazla etkilememektedir.

(vi) Ülkemizde düzenli gelişme göstermeyen bir mevduat türü de bankalar mevduatıdır. 1970'li yıllarda bankalar mevduatı artış hızını belirleyen en önemli etken, bankalar mevduatı

şeklinde ülkemize gelen Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesapları (DÇM'ler) olmuştur. Son yıllarda böyle bir etken söz konusu olmadığı halde, bankalar mevduatı artış hızı oldukça geniş aralık içinde değişmektedir. Bankalar mevduatı, 1988 yılında % 60.3 gibi çok hızlı bir şekilde arttıktan sonra, artış hızı 1989'da % 30.6'ya gerilemiş, 1990'da yeniden, % 60.4'e yükselmiş, 1991'de ise % 21.1'e düşmüş, 1992 yılında % 147.5, 1993 yılında da % 283.7 gibi olağanüstü bir artışla, en hızlı artan mevduat türü olmuş, 1994 yılında ise cari fiyatlarla dahi % 35.8 oranında azalmıştır. Bankalar mevduatı artış hızını belirleyen üç etkenden söz edilebilir: (i) Bankaların dış kaynak kullanımları, (ii) bankalararası (interbank) piyasasının gelişmesi, (iii) bankaların karşılıklı mevduat yaparak yıl sonlarında mevduatlarını yüksek gösterme eğilimleri ve bazı rasyoları yüksek gösterme çabaları.

Bankaların kullandıkları dış kredilerin bir bölümünü, bankalar mevduatı hesabından göstermeleri olasıdır. Bu nedenle bankalar mevduatı artış hızını, bir ölçüde de olsa, yine bankalarca kullanılan dış kaynakların etkilediği söylenebilir.

1986 yılından bu yana TCMB gözetim ve denetimindeki bankalararası para piyasasının gelişmesi, fon fazlası olan bankaların diğer bankalara mevduat yapmaları yerine, fon fazlalarını bu piyasada kısa süreli olarak satma olanağı sağlamıştır. Bankalararası para piyasasının gelişmesi, kuşkusuz bankalar mevduatını etkilemekte, Bankalararası Para Piyasası işlemleri, bilançolarda ayrıca yer almaktadır. TCMB gözetimindeki Bankalararası Para Piyasası'nda faiz haddinin zaman zaman denetim altında tutulması, bazı kısıtlamalar getirilmesi, bankalar mevduatını etkilemektedir.

Bankalar mevduatı da yıl sonlarında yapay işlemlerle kabarık gösterilmeye elverişli mevduat türüdür. Bankalar yıl sonlarında, karşılıklı mevduat yaparak, mevduat toplamlarını yüksek gösterebilmektedirler. Ancak, bu konuda bankaların 1994 yılında 1993 yılından farklı olarak aşırılığa kaçmadıkları gözlenmektedir. Türkiye'de konsolide mevduat hesaplanırken, çift sa-

yımı önlemek için, yurt içinde bankaların birbirlerine yaptıkları mevduatın elimine edilmesi gerekir.

Bankalar mevduatının TL mevduat içindeki payı 1976 yılında, DÇM'lerin etkisi ile % 15.9'a kadar yükselmiş iken, izleyen yıllarda düşerek 1984 yılında % 6.8'e değin inmiş idi. 1984 yılından sonra bankalar mevduatının TL mevduat içindeki payı yeniden yükselmeye başlamış, bu pay 1988 yılında % 11.3'e kadar çıkmış ise de 1989 yılı sonunda % 8.8'e, 1991'de de % 7.2'ye düşmüş, 1992 yılında yeniden % 10.6'ya yükseldikten sonra, 1993'de % 23.8 olarak en yüksek düzeyine ulaşmış; 1994 yılında ise % 8.2'ye gerilemiştir.

(vii) 1994 yılında cari fiyatlarla dahi yavaş artış gösteren bir mevduat türü de resmi kuruluşlar mevduatı (resmi mevduat) olmuştur. 1990 yılında % 107.2 oranında artışla en hızlı artan mevduat türü olan resmi mevduat, 1991 yılında salt tutar olarak dahi bir önceki yıl düzeyini koruyamamış, % 10.5 oranında azalmış, 1992 yılında % 109.8 oranında, 1993 yılında da % 90.4 oranında arttıktan sonra, artış hızı 1994 yılında % 51.9'a gerilemiştir. Resmi mevduatın TL mevduat içindeki payı 1991 yılı sonunda % 2.8'e değin gerilemişken, 1992 yılında % 3.4'e, 1993 yılında % 3.8'e yükselmiş, ancak bu düzeyini 1994 yılında koruyamayarak % 3.1'e gerilemiştir. Resmi mevduat TL mevduat içinde % 10.0 dolayında pay taşırken 1988 yılında tanım değişiklikleri yapılarak, sosyal güvenlik kurumları mevduatının diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat) kapsamına alınması üzerine, toplam mevduat içindeki payı önemli boyutta azalmıştır.

T.C. Merkez Bankası Yasası'na göre: «Hazine ve katma bütçeli idarelerle, özel idare ve belediyelere ait paraların, kurulu olduğu yerde Merkez Bankası şubelerine, kurulu bulunmadığı yerlerde de muhahirlerine yatırılması» zorunlu bulunmaktadır (1211 sayılı Kanun m. 41). Bu nedenle de resmi mevduat, daha çok T.C. Merkez Bankası'nın muhabiri T.C. Ziraat Bankası'nda toplanmaktadır. Nitekim 1994 sonu itibarıyla de resmi mevduatın % 70.8'i T.C. Ziraat Bankası'nda bulunmaktadır. Kamusal sermayeli bankala-

rın resmi mevduat içindeki payları toplamı da % 95.9'a kadar yükselmektedir.

(viii) 1985 yılında mevduat tasnifine ayrı bir mevduat türü olarak dahil edilen, sosyal güvenlik kurumları mevduatı yanısıra dernek, tesis, vakıf, sendika ve birliklerin, noterlerin, apartman yöneticilerinin, yabancı elçilik ve konsoloslukların TL mevduatını da içeren diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat) özellikle 1988 yılında tanım değişikliği yapılarak, sosyal güvenlik kurumları mevduatının resmi mevduattan çıkarılarak bu türe dahil edilmesinden sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. 1985 yılında diğer kuruluşlar mevduatının TL mevduatı içindeki payı % 4.3 düzeyinde iken, özellikle 1988 yılındaki tanım değişikliği nedeni ile büyük sıçrama yapmış ve 1992 yılında % 18.2'ye kadar yükseldikten sonra 1994 yılında % 17.2 olmuştur.

(ix) 1994 yılı sonunda TL mevduatın yapısı (kompozisyonu) % 53.2 tasarruf mevduatı, % 17.6 ticari mevduat, % 17.2 diğer kuruluşlar mevduatı, % 8.2 bankalar mevduatı, % 3.1 resmi mevduat, % 0.7 de mevduat sertifikası şeklindedir. TL mevduatın türler itibarıyla dağılımında bir önceki yılda gözlenen değişiklik, TL mevduat içinde tasarruf mevduatı, ticari mevduat ve diğer kuruluşlar mevduatının payları artarken, bankalar mevduatı, resmi mevduat ve mevduat sertifikasının paylarının azalması olmuştur.

Gerçekten, bir önceki yıla göre, TL mevduat toplamı içinde tasarruf mevduatının payı % 37.4'den % 53.2'ye, ticari mevduatın payı % 17.2'den % 17.6'ya, diğer kuruluşlar mevduatının payı % 16.9'dan % 17.2'ye yükselirken, bankalar mevduatının payı % 23.8'den % 8.2'ye resmi kuruluşların payı % 3.8'den % 3.1'e ve mevduat sertifikasının payı da binde 9'dan binde 7'ye gerilemiştir.

Geniş bir zaman aralığı içinde bankacılık sisteminde mevduat bileşimi incelendiğinde, önemli değişimler gözlenmektedir. Mevduatın ana gruplar itibarıyla bileşimi ve bu bileşimde 1970-1994 döneminde oluşan değişimler «Tablo VII» de izlenebilir. Mevduat ayrımı 1985 yılından itibaren değiştiğinden, «Tablo VII» iki bölümlü olarak düzenlenmiştir.

Bankalardaki TL mevduat bileşimi 1970 – 1994 gibi oldukça uzun bir zaman kesiti içinde incelendiğinde, tasarruf mevduatının payının 1980 yılına kadar sürekli düştüğü, anılan yıldan sonra 1984 yılına kadar yükseldiği, 1984 yılından sonra da düzenli bir gelişme göstermediği görülmektedir. Gerçekten 1984 sonrasında pay olarak en düşük düzeyine, % 34.3 ve % 37.4 olarak 1987 ve 1993 yıllarında inerken, en yüksek

düzeyine % 53.2 olarak 1994 yılında ulaşmıştır. Tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payında gözlenen bu dalgalanma, bir ölçüde tanım veya kapsam değişikliğinden kaynaklanmaktadır.

1985 öncesinde tasarruf mevduatı içinde gösterilen diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat) ile mevduat sertifikası, anılan tarihten itibaren

TABLO VII/A
Mevduatın Ana Gruplar İtibariyle Bileşimi (%)
(1970–1984)

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Ticari Mevduat	Resmi Mevduat	Bankalar Mevduatı
1970	65.8	19.1	10.3	4.3
1971	64.4	18.4	11.2	6.0
1972	59.3	18.3	11.2	11.2
1973	63.4	19.2	12.4	5.0
1974	63.0	22.3	11.3	3.4
1975	55.7	21.8	11.5	11.0
1976	50.3	23.4	10.4	15.9
1977	50.6	26.3	10.7	12.4
1978	49.8	27.0	10.9	12.3
1979	48.4	31.8	10.4	9.4
1980	47.4	35.3	10.3	7.0
1981	55.1	28.5	9.6	6.8
1982	57.9	25.2	8.4	8.5
1983	57.4	24.2	10.8	7.6
1984	60.9	21.7	10.6	6.8

TABLO VII/B
Mevduatın Ana Gruplar İtibariyle Bileşimi (%)
(1985–1994)

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Mevduat Sertifikası	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Resmi Kuruluş Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Diğer Kuruluşlar Mevduatı
1985	47.5	7.6	21.7	10.1	8.8	4.3
1986	43.5	6.0	24.1	10.0	12.5	3.9
1987	37.3	7.5	27.9	12.0	11.0	4.3
1988	43.9	4.3	22.5	5.1	11.3	12.9
1989	47.4	4.1	20.0	3.5	8.8	16.2
1990	44.8	3.3	20.0	4.8	9.4	17.4
1991	50.0	3.0	18.9	2.8	7.2	18.1
1992	47.1	1.9	18.8	3.4	10.6	18.2
1993	37.4	0.9	17.2	3.8	23.8	16.9
1994	53.2	0.7	17.6	3.1	8.2	17.2

Not: 1985 yılı öncesinde diğer kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikası, tasarruf mevduatı kapsamında gösterilmiştir.

tabaren ayrıca gösterilmeye başlanmıştır. Tanım değişikliği dışında faiz politikası, kur politikası, döviz tevdiat hesapları uygulaması da kuşkusuz tasarruf mevduatı üzerinde etkili olmaktadır.

Ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı 1970—1980 döneminde sürekli artış gösterdikten sonra, 1980'den sonra firmaların içinde bulunduğu likidite sıkıntısı nedeniyle azalma eğilimi göstermiştir. 1980 yılında toplam TL mevduatın % 35.3'ünü oluşturan ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı 1994 yılında % 17.6'ya gerilemiştir. 1980 sonrasında ticari mevduatın TL mevduat içindeki payının en düşük düzeye indiği yıl % 17.2 olarak 1993 yılı olmuş, 1994 yılında bu pay hafifçe % 17.6'ya yükselmiştir.

(x) izlenen faiz politikası, tasarruf mevduatının artış hızı, mevduatın TL mevduat ve döviz mevduatı olarak dağılımının yanı sıra, etkisini mevduatın vade bileşimi üzerinde de göstermektedir. 1980 yılında mevduatın vade itibarıyla da-

ğılımı % 72.5 vadesiz, % 27.5 vadeli şeklinde iken, bu oranlar sırasıyla 1981 yılında % 55.4 — % 44.6, 1982 sonu itibarıyla de % 49.2 — % 50.8 olmuş ve böylece 1982 yılında ilk kez vadeli mevduat tutar olarak vadesiz mevduatı aşmıştır. 1983 yılı sonrasında izlenen faiz politikası sonucu bazı yıllar dalgalanma göstermekle beraber genel eğilim toplam mevduat içinde vadeli mevduatın payının artması yönünde olmuştur. Nitekim 1994 yıl sonu itibarıyla toplam mevduat içinde vadeli mevduatın payı % 73.0'e değin yükselirken, vadesiz mevduatın payı % 27.0'ye gerilemiştir. Bu değerler, bankacılık tarihinde saptayabildiğimiz vadeli mevduat için en yüksek, vadesiz mevduat için de en düşük paylardır. 1994 yıl sonu itibarıyla TL mevduatın % 72.3'ü vadeli, % 27.7'si vadesiz iken, DTH'ların % 73.6'sı vadeli, % 26.4'ü vadesizdir.

(xi) Mevduatın kaynağı veya kurumsal sektörler itibarıyla dağılımı «Tablo VIII»de verilmiştir.

TABLO VIII
Mevduatın Kurumsal Sektörler
İtibarıyla Dağılımı (%)
(1990—1994)

Kurumsal Sektörler	1990	1991	1992	1993	1994
Kamu Sektörlü Mevduatı	14.1	9.4	8.9	8.3	6.5
Merkezi Yönetim	9.6	5.9	5.4	5.2	4.0
Kamu Girişimleri (Mali Olmayan)	3.0	2.2	2.5	2.1	1.6
Yerel Yönetimler	1.5	1.3	1.0	1.0	0.9
Mali Kurumlar Mevduatı	7.2	4.3	6.3	14.4	3.4
Bankalararası Mevduat	6.1	3.6	5.7	13.8	2.7
Diğer Mali Kuruluşlar Mevduatı	1.1	0.7	0.6	0.6	0.7
Özel Sektör Mevduatı	77.6	84.8	84.8	75.1	86.8
Tasarruf Mevduatı (Gerçek Kişiler)	34.4	34.74	30.5	23.4	28.4
Özel Girişimler (Ticari Kuruluşlar)	11.0	9.7	8.6	7.7	5.5
Diğer Kurumlar	7.3	8.1	8.4	7.6	5.5
Yurtiçi Yerleşiklerin					
Yabancı Para Mevduatı	22.4	30.3	34.2	35.8	47.0
Mevduat Sertifikası	2.5	2.0	1.3	0.6	0.4
Yurtdışı Mevduat	1.1	1.5	1.8	2.2	3.3
T O P L A M	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1994 Yıllık Rapor, s. 176, Tablo: 33—A.

Not: 1994 yılı rakamları Kasım sonu itibarıyedir.

1994 Kasım ayı sonu itibarıyla mevduatın kurumsal sektörler arasında dağılımı veya kaynağı % 86.8 özel sektör, % 6.5 (sosyal güvenlik kurumları da dahil) kamu sektörü, % 3.4 mall sektörü ve % 3.3 de yurtdışı şeklindedir. Özel sektör mevduatı, gerçek kişilere ait tasarruf mevduatı, ticari kurumlar mevduatı, yurt içinde yerleşik kişilerin yabancı para mevduatı, kâr amacı gütmeyen kurumların mevduatı ve mevduat sertifikalarını kapsamaktadır. Kamu sektörü mevduatı da, sosyal güvenlik kurumları mevduatı, bütçeye ait hesaplar, bütçe dışı fonlar, mali olmayan kamu girişimlerinin ve yerel yönetimlerin mevduatını içermektedir. Mali kurumlar mevduatı, esas itibarıyla bankalar mevduatından oluşmaktadır.

Mevduatın kurumsal sektörler itibarıyla dağılımı 1990—1994 gibi daha geniş bir zaman aralığında incelendiğinde, mevduat içinde özel sektörün payının arttığı, % 77.6'dan % 86.8'e yükseldiği, buna karşı kamu sektörü mevduat payının % 14.1'den % 6.5'e, mali kurumlar mevduatının payının da % 7.2'den % 3.4'e gerilediği görülmektedir. Ancak, 1994 yılına ilişkin rakamlar Kasım ayı sonu itibarıyledir. Yıl sonu itibarıyla bu payların bir ölçüde değişmesi olasıdır. Ancak, bu değişimin genel eğilimi etkilemesi beklenmemektedir. Tablonun ortaya koyduğu gibi, özel kesim mevduatı içinde DTH'ların payı hızla artmakta, özel girişimlerin mevduatı ise görece olarak azalmaktadır. Söz konusu dönemde yurt içinde yerleşik kişilerin yabancı para mevduatının toplam mevduat içindeki payı % 22.4'den 47.0'ye yükselmiştir.

(xii) Mevduatın bölgelerarası dağılımı ve bu dağılımda 1970—1994 dönemindeki değişimler «Tablo IX»da izlenebilir.

1994 yılında mevduatın bölgelerarası dağılımı bir önceki yıla göre değişmiş, Marmara ve Ortakuzey bölgelerinin payı azalırken, Güneydoğu dışında diğer bölgelerin payı artmıştır. Gerçekten bir önceki yıla göre, toplam mevduat içinde Marmara Bölgesi'nin payı % 45.2'den % 42.0'ye, Ortakuzey Bölgesi'nin payı da % 23.7'den % 22.3'e gerilemiş; buna karşı Ege Bölgesi'nin payı % 12.0'den % 13.8'e, Akdeniz Bölgesi'nin payı % 6.2'den % 7.5'e, Karadeniz Bölgesi'nin payı % 4.7'den % 5.2'ye, Ortakuzey Bölgesinin payı % 4.0'den % 4.9'a ve Ortadoğu Bölgesi'nin payı da % 2.1'den % 2.3'e yükselmiştir. Kuzeydoğu ve Güneydoğu'nun % 1.0 düzeyinde bulunan payları değişme göstermemiştir.

Mevduatın bölgelerarası dağılımı 1970—1994 dönemi gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde incelendiğinde, Marmara Bölgesi'nin payının % 39.1'den % 42.0'ye; Ortakuzey Bölgesi'nin payının % 22.1'den % 22.3'e yükseldiği, buna karşı kalkınmada gerice yöreler olarak nitelendirilebilecek bölgelerin paylarının azaldığı görülmektedir. 1970 yılında Kuzeydoğu, Güneydoğu, Ortadoğu ve Ortakuzey bölgelerinin toplam mevduat içindeki payı % 10.9 iken, bu oran 1994 sonunda % 9.2'ye değin gerilemiştir. Karadeniz Bölgesi'nin toplam mevduat içindeki görece payında düşüş daha dikkat çekici boyutlarda olmuş; bu bölgenin toplam mevduat içindeki payı 1970—1994 döneminde, % 7.9'dan % 5.2'ye gerilemiştir. «Tablo IX», ülkemizde mevduat

T A B L O IX
Mevduatın Bölgelerarası Dağılımı (%)

Bölgeler	1970	1980	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Ortakuzey	22.1	20.8	23.6	23.5	25.7	26.5	25.5	26.6	23.7	22.3
Ege	13.5	12.9	12.8	13.0	12.8	12.5	13.2	13.3	12.0	13.8
Marmara	39.1	44.9	42.2	42.8	42.0	42.3	40.8	39.7	45.2	42.0
Akdeniz	6.5	7.2	7.3	7.0	6.5	6.1	6.7	6.9	6.2	7.5
Kuzeydoğu	1.8	1.5	1.1	1.1	1.2	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Güneydoğu	1.4	1.2	0.8	1.0	1.0	1.1	1.1	1.1	1.1	1.0
Karadeniz	7.9	5.6	5.8	5.3	5.0	4.7	5.2	5.0	4.7	5.2
Ortadoğu	3.3	2.2	2.1	2.1	2.0	2.0	2.2	2.2	2.1	2.3
Ortakuzey	4.4	3.7	4.1	4.2	3.8	3.8	4.3	4.2	4.0	4.9

dağılımı açısından dengesizliğin uzun sürede azalmadığını, tersine artarak sürdüğünü ortaya koymaktadır.

(xii) Türk bankacılık sisteminin yurt dışına açılma çabalarına karşın, ulusal bankalarının yurt dışındaki 17 şubesinin topladığı mevduat 1994 yıl sonu itibarıyla 92.110,9 milyar TL olmuştur. Kuzey Kıbrıs dahil dış ülkelerde toplanan mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 7.2 düzeyine yükselmiştir. Bir önceki yıl bankaların yurtdışı şubelerinin toplam mevduat içindeki payı % 5.2 düzeyinde idi. 1994 yılında bankaların yurtdışı şubelerindeki mevduat yaklaşık % 222.5 oranında artmıştır. Yurtdışı şubelerinin mevduatı esas itibarıyla bankalar mevduatı ile DTH'lardan oluşmaktadır. Bu gelişmede yurtdışı şubelerin Türkiye'deki merkezleri ile yaptıkları işlemler de etkili olabilir.

b) Tasarruf Mevduatında Gelişmeler

Toplam TL mevduat içinde 1994 yıl sonu itibarıyla % 50.0'nin üstünde paya sahip olan tasarruf mevduatında 1994 yılında ve 1970—1994 dönemindeki gelişmeler ana hatları ile şöyle özetlenebilir:

(i) Tasarruf mevduatı, cari fiyatlarla 1994 yılında % 164.6 oranında artarak yıl sonunda (mevduat sertifikası hariç) 326.651,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Tasarruf mevduatı, 1992 ve 1993 yıllarında TL mevduat içinde, mevduat sertifikası hariç, en yavaş artan mevduat türü iken 1994 yılında en hızlı artan mevduat türü olmuştur. Tasarruf mevduatı cari fiyatlarla 1991 yılında % 76.0 oranında artmış iken, artış hızı 1992 yılında % 58.4'e, 1993 yılında da % 35.8'e düşmüştür. 1994 yılında ise % 164.6'ya yükselmiştir. Tasarruf mevduatındaki gelişmelere 1980—1994 gibi daha geniş bir zaman boyutunda bakıldığında, gelişmelerin düzensiz olduğu görülmektedir. Bu dönemde tasarruf mevduatında yıl

lık artış hızı cari fiyatlarla % 164.6 ile % 28.5 arasında değişmiştir. 1980—1994 yılları arasında tasarruf mevduatı cari fiyatlarla en hızlı 1994 yılında % 164.6 oranında artmış, artış hızı en düşük düzeyine ise % 28.5 olarak 1983 yılında inmiştir. İzlenen faiz ve kur politikasına göre tasarruf mevduatında gelişmeler, cari fiyatlarla da olsa, önemli iniş ve çıkışlar göstermiştir. 1983 yılını izleyen yıllarda, tasarruf mevduatı 1984, 1988, 1989, 1991 ve 1994 yıllarında hızla artış göstermiş, 1986, 1987, 1990, 1992 ve 1993 yıllarında ise en yavaş artan mevduat türü olmuştur. Bir gelişçi olarak görülebilecek olmasına karşın, tasarruf mevduatının ekonominin durgun olduğu yıllarda daha hızlı arttığı, buna karşın canlı yıllarda tasarruf mevduatının artış hızının yavaşladığı gözlenmektedir.

(ii) 1994 yılında da vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatındaki artış hızları farklı olmuş, vadeli mevduat % 180.9 oranında artarken, vadesiz tasarruf mevduatında artış hızı daha yavaş % 77.7 olmuştur. Bir önceki yıldaki gelişme ise 1994 yılından farklı yönde olmuş, vadeli tasarruf mevduatı vadesiz tasarruf mevduatından daha yavaş artmıştı. 1993 yılında vadeli tasarruf mevduatı % 32.1 oranında artarken, vadesiz mevduatta artış hızı % 59.7 düzeyinde gerçekleşmiş idi.

(iii) Vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatında gelişme hızlarının farklı oluşu, tasarruf mevduatının vade bileşimini etkilemiş; vadeli tasarruf mevduatının payı % 84.2'den % 89.4'e yükselirken, vadesiz tasarruf mevduatının payı % 15.8'den % 10.6'ya gerilemiştir. Tasarruf mevduatının vadeli vadesiz ayrımı ve tasarruf mevduatının vade yapısında 1970—1994 döneminde görülen değişimler «Tablo X»de gösterilmiştir.

«Tablo X», tasarruf mevduatının vade yapısının son yıllarda ne kadar dramatik bir değişim geçirdiğini ortaya koymaktadır. Vadesiz ta-

TABLE X
Tasarruf Mevduatının Vadeler İtibarıyla Dağılımı (%)

Mevduat Türü	1970	1980	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Vadeli Tas.	32.8	46.6	78.2	85.2	85.2	83.8	87.3	86.6	84.2	89.4
Vadesiz Tas.	67.2	53.4	21.8	14.8	14.8	16.2	12.7	13.4	15.8	10.6

sarruf mevduatının tasarruf mevduatı içindeki payı 1970'li yıllarda % 70.0 dolayında iken, bu pay 1994 yılında % 10.6 olarak, bankacılık tarihimize dek en düşük düzeyine inmiştir. Buna karşılık vadeli tasarruf mevduatının tasarruf mevduatı içindeki payı, 1970'li yıllarda % 30.0 dolayında iken, 1994 yılında % 90 düzeyine yaklaşmıştır.

(iv) 1994 yılında tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımında bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik olmamakla beraber; Marmara Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi'nin paylarının arttığı, Ortakuzey Bölgesi'nin payının hemen hemen değişmediği; buna karşılık diğer bölgelerin paylarının azaldığı görülmektedir. Gerçekten, bir önceki yıla göre, Marmara Bölgesi'nin payı % 40.6'dan % 43.5'e, Akdeniz Bölgesi'nin payı % 9.7'den % 10.5'e yükselmiş, Ortakuzey Bölgesi'nin her iki yılda da payı sırasıyla % 13.2 ve % 13.3 olmuş, diğer bölgelerin payları ise azalmıştır.

(v) Tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımı ve dağılımın 1970—1994 döneminde göstermiş olduğu eğilimler, «Tablo XI»de izlenebilir.

1970—1994 döneminde tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımındaki gelişmeler incelendiğinde, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinin paylarının arttığı, diğer bölgelerin paylarının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1970—1994 döneminde Marmara Bölgesi'nin payı % 37.1'den % 43.3'e, Ege Bölgesi'nin payı % 15.6'dan % 19.8'e, Akdeniz Bölgesi'nin payı % 7.3'den % 10.5'e yükselmiş; buna karşılık kalkınmada geride olarak nitelendirilebileceğimiz bölgelerin payı giderek azalma eğilimi göstermiştir. Gerice veya kalkınmada öncelikli yöre olarak nitelendirilebile-

cek dört bölgenin (Kuzeydoğu, Güneydoğu, Ortadoğu, Ortakuzey) toplam tasarruf mevduatı içindeki payları 1970 yılında % 12.4 düzeyinde iken, 1994 yılında «Tablo XI»de gösterildiği gibi % 7.6'ya düşmüştür. «Tablo XI», ülkemizde bölgelerarası dengesizliklerin diğer bir göstergesi olmaktadır.

Tasarruf mevduatı içindeki payı dramatik biçimde azalan bölgelerden biri de, Türkiye'nin gelişmiş yöreleri arasında yer alan Ortakuzey bölgesidir. Ortakuzey Bölgesi'nin tasarruf mevduatı içindeki payı 1970—1994 döneminde % 18.0'dan % 13.3'e düşmüştür. Bu düşüşte, mevduata ilişkin tanım değişiklikleri önemli bir etkenidir. Nitekim bu bölgenin toplam mevduat içindeki payı, diğer kuruluşlar ve resmi mevduatın Ankara'da toplanması nedeniyle artmaktadır.

Tasarruf mevduatındaki gelişmeler incelenirken, 1985 yılından itibaren mevduat sertifikası ile diğer kuruluşlar mevduatının, tasarruf mevduatı kapsamı dışında gösterildiği dikkate alınmalıdır.

(vi) Tasarruf mevduatının büyüklük ve hesap adetleri itibarıyla 1994 yılında dağılımı «Tablo XII»de verilmiştir.

«Tablo XII», tasarruf mevduatının hesaplar itibarıyla dağılımındaki dengesizliği ortaya koymaktadır. Sayı itibarıyla hesapların % 80.2'si toplam tasarruf mevduatının % 2.9'una, hesapların yaklaşık % 85.6'sı da toplam tasarruf mevduatının % 5.2'sine sahip olmasına karşılık, tasarruf mevduatının % 94.8'i hesap sahiplerinin yaklaşık % 14.4'üne alt bulunmaktadır.

TABLO XI
Tasarruf Mevduatının Bölgeler İtibarıyla Dağılımı (%)
(1970—1994)

Bölgeler	1970	1980	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Ortakuzey	18.0	16.1	14.4	13.6	13.4	13.2	13.4	13.6	13.2	13.3
Ege	15.6	16.8	18.6	18.7	18.9	18.9	19.0	20.1	21.0	19.8
Marmara	37.1	40.4	41.9	43.2	44.1	45.2	44.5	42.4	40.6	43.3
Akdeniz	7.3	7.4	8.7	9.0	8.8	8.5	9.0	9.7	9.7	10.5
Kuzeydoğu	2.1	2.0	1.6	1.4	1.4	1.3	1.3	1.4	1.6	1.2
Güneydoğu	1.5	1.4	1.3	1.3	1.2	1.3	1.3	1.3	1.4	1.2
Karadeniz	9.6	8.1	7.0	6.4	6.2	5.9	6.0	6.1	6.6	5.5
Ortadoğu	3.7	3.2	2.8	2.7	2.5	2.5	2.4	2.4	2.7	2.3
Ortakuzey	5.1	4.6	3.7	3.7	3.5	3.2	3.1	3.0	3.2	2.9

1994 yılı sonu itibarıyla tutarı 3 milyon TL ve daha az hesap sayısı 24.289.111 olup, toplam hesap sayısının % 80,2'sini oluşturmasına karşılık toplam tasarruf mevduatının % 2,9'una sahip bulunmaktadır. 3 milyon TL'yi aşkın tasarruf mevduatı hesap sayısı ise 6.010.520 olup, toplam hesap sayısının yaklaşık % 19,8'ini oluşturmasına karşılık toplam tasarruf mevduatının % 97,1'ine egemen bulunmaktadır. Bir hesap başına 50 milyon TL'yi aşkın tasarruf mevduatı, toplam tasarruf mevduatının % 74,4'ünü oluşturmaktadır. Bir hesap başına 50 milyon TL'den fazla tasarruf mevduatı olanlar ise mevduat sahiplerinin ancak % 3,9'u düzeyindedir.

Mevduat gruplarının, toplam mevduat ve hesap adedi içindeki paylarının karşılaştırılması, mevduatın bireyler arasında dağılımındaki dengesizliği göze çarpmış biçimde ortaya koymaktadır. Kaldı ki, yukarıdaki ayırım, hesap adetleri itibarıyla değildir. Yüksek gelirli bir müdiin, birden fazla büyük tutarda hesabı da olabilir. Tablo, hesap adedine göre değil de müdi sayısına göre düzenlenebilseydi, mevduatın dağılımındaki çarpıklığın boyutu daha çarpıcı biçimde görülebilecekti. Yıllar itibarıyla karşılaştırmalar tasarruf mevduatının hesaplar arasındaki dağılımındaki dengesizliğin giderek arttığını ortaya koymaktadır. 1988 yılında 3 milyon TL'ye kadar hesaplar toplam mevduatın % 40,8'ine, 25 milyon TL'den fazla hesaplar da % 17,4'üne egemen iken, 1994 yılında 3 milyon TL'den az hesapların payı % 2,9'a düşerken, 25 milyon TL'den fazla hesapların payı % 84,6'ya yükselmiştir. Bu gelişmede kuşkusuz gelir dağılımının bozulmasının yanı sıra yüksek düzeyde süregelen enflasyon da etkili olmuştur.

c) Döviz Tevdiat Hesaplarında Gelişmeler

1984 yılına kadar banka kaynakları arasında yer almayan Döviz Tevdiat Hesapları (DTH'lar), 1983 yılı sonunda Türk parasının kıymetinin korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler sonucu, Türkiye'de yerleşik kişilere de DTH açma olanağının tanınmasıyla hızlı artış göstermiştir. 1983 yılı sonunda 30,7 milyar TL olan DTH'lar, 1985 yılı sonunda 1.153,8 milyar TL'ye, 1986 yılı sonunda 2.592,5 milyar TL'ye, 1987 yılı sonunda 5.598,1 milyar TL'ye, 1988'de 9.411,3 milyar TL'ye, 1989 yılında 14.169,6 milyar TL'ye ve 1990 yılında 22.538,0 milyar TL'ye 1991 yılında 54.052,4 milyar TL'ye, 1992 yılında 112.501,5 milyar TL'ye, 1993 yılında 214.960,2 milyar TL'ye ve 1994 yılı sonunda da 660.558,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Böylece DTH'ların TL mevduata oranı % 107,5'e, toplam mevduat içindeki payı da % 51,8'e yükselmiştir. Bir önceki yıl ise bu oranlar sırasıyla % 65,1 ve % 39,4 düzeyinde idi. DTH'ların 1994 sonu itibarıyla % 39,7'si Marmara, % 14,9'u Ortakuzey ve % 11,5'i Ege Bölgesi'nde toplanmıştır. DTH'lar içinde üç gelişmiş bölgenin payı % 70,0'e yakın bulunmaktadır. Bankaların yurtdışı şubelerindeki DTH'ların toplam DTH'lar içindeki payı da % 11,0'dir. Bir önceki yıl bu oran % 8,5 düzeyinde idi. DTH'lar da, TL mevduatta olduğu gibi, büyük bankalarda (T.C. Ziraat, T. İş Bankası, Yapı ve Kredi, Akbank) toplanmıştır. 1994 sonu itibarıyla bu 4 büyük bankanın DTH'lar içindeki toplam payı % 51,4'tür. Söz konusu 4 bankanın 1993 yılında DTH'lar içindeki payı % 49,3 düzeyinde idi.

TABLO XII
Tasarruf Mevduatının Hesaplara Dağılımı
(1994)

Hesap Grubu (TL)	Tutar		Hesap Sayısı	
	Milyar TL Pay (%)		Sayı	Pay (%)
0 - 3.000.000	9.556,9	2,9	24.289.111	80,2
3.000.001 - 6.000.000	7.635,8	2,3	1.648.597	5,4
6.000.001 - 25.000.000	32.992,0	10,1	2.262.241	7,5
25.000.001 - 50.000.000	33.413,9	10,2	911.560	3,0
50.000.001 - 100.000.000	43.462,5	13,3	607.550	2,0
100.000.001 - +	199.590,4	61,1	580.572	1,9
Toplam	326.651,5	100,0	30.299.631	100,0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No. 194.

**d) T.C. Merkez Bankası'nın
Bankacılık Sektörüne
Açmış Olduğu Krediler**

1994 yılı sonu itibarıyla TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler toplamı (İDT'lere sanayici senetleri karşılığı verilen krediler hariç) 12.322,2 milyar TL olmuştur. TCMB'nin bir önceki yıl bu kapsamda açmış olduğu kredilerin toplamı 17.695,1 milyar TL idi. Buna göre TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler 1994 yılında bir önceki yıla göre cari fiyatlarla dahi % 30.4 oranında azalmıştır. 1993 yılında ise TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler % 103.9 oranında artış göstermiş idi. Görülüyor ki 1994 yılında TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler bir önceki yıla göre önemli ölçüde daralmıştır.

TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına, uygulanan para programına göre iniş, çıkış, dalgalanma göstermektedir. Ancak, genel eğilim TCMB kredilerinin banka kaynakları arasındaki payının azalması yönündedir. Bu eğilim, 1994 yılında daha da belirginleşmiştir. TCMB kredilerinin toplam banka kaynakları içindeki payı, 1991 yılında % 1.5'e değin gerilemiş iken, 1992 yılında % 1.6, 1993 yılında % 1.7'ye yükselmiş ise de 1994 yılında binde 6'ya düşmüştür.

TCMB, 1983—1985 yıllarında Hazine'nin

açıklarını kapatmaya yönelik bir politika izlemiş ve bankacılık sektörüne açmış olduğu kredileri görece olarak azaltmıştır. 1986 ve 1987 yıllarında ise izlenen politika, bankacılık sektörüne açılan kredileri genişletici yönde olmuş, söz konusu yıllarda TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler sırasıyla % 44.8 ve % 122.6 oranında artmıştır. TCMB, 1987 yılından sonra yeniden reeskont ve avans kredilerine kısıcı bir politika izlemeye başlamış, bu politikanın doğal sonucu olarak da bankacılık sistemine açmış olduğu kredilerde artış hızı yavaşlamış, 1988 yılında % 52.7'ye, 1989 yılında da % 40.2'ye düşmüştür. 1990 yılında ise TCMB'nin politikası yeniden değişmiş, TCMB'nin bankaların kısa süreli likidite ihtiyacını karşılamak için bankacılık sektörüne açtığı krediler % 81.6 oranında artmıştır. 1991 yılında ise TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler, cari fiyatlarla dahi 19,6 milyar TL azalmış, 1992'de % 91.8, 1993'de % 103.9 oranında arttıktan sonra, 1994 yılında % 30.4 oranında azalmıştır.

«Tablo XIII'de izlenebileceği gibi, TCMB'nin, bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerin sektörel dağılımı da, izlenen politikalara göre, değişimleri göstermektedir. 1990 yılından itibaren TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler arasında ticaret sektörüne yönelik olanlar ağırlık kazanmaya başlamış ve krediler

TABLO XIII
T.C. Merkez Bankası'nın Bankacılık Sektörüne Açmış Olduğu Krediler (Milyar TL)
(1990—1994)

	1990		1991		1992		1993		1994 (*)	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Mevduat										
Bankalar	3099,0	80.6	3967,2	87.7	7920,3	91.3	16861,3	95.3	11970,9	98.4
Ticari	2609,7	67.9	3575,2	79.1	7669,3	88.4	16699,2	94.4	11878,0	97.6
Tanimsal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sınai (O.V.K.)	489,3	12.7	392,0	8.7	251,0	2.9	162,1	0.9	92,9	0.8
Kalkınma ve Yatırım										
Bankalar	746,7	19.4	555,1	12.3	754,3	8.7	830,2	4.7	193,5	1.6
İhracat	229,0	6,0	—	—	—	—	—	—	—	—
Diğer Tic. Kre.	126,1	3.3	280,0	6.2	567,9	6.5	707,2	4.0	113,8	0.9
O.V.K.	391,6	10.1	275,1	6.1	186,4	2.2	123,0	0.7	79,7	0.7
TOPLAM	3845,7	100.0	4522,3	100.0	8474,6	100.0	17691,5	100.0	12164,4	100.0

Kaynak : TCMB'nin 1994 Yıllık Raporu, s. 172, Tablo: 30.

(*) Kasım/1994 itibarıyla.

içindeki payı 1994 Kasım sonunda % 98.5 düzeyine kadar yükselmiştir.

Son yıllarda TCMB kredileri içinde sanayi kredilerinin payı giderek azalmaktadır. TCMB, 1989 yılı sonlarından itibaren bankacılık sektörüne uzun süreli kredi tahsisine son vermiştir. Bu politika 1994 yılında da sürmüştür. TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler içinde sanayi kredilerinin payı (İDT'lere sanayi senetleri karşılığı verilen krediler dahil) Kasım/1994 sonu itibarıyla % 1.5'e düşmüştür. TCMB kredileri içinde sanayi kredilerinin payı 1986 yılında % 76.9 düzeyinde idi. TCMB'nin bankacılık kesiminin geçici likidite ihtiyacını karşılamaya yönelik reeskont politikası izlemesi, kısa süreli ticari senetleri reeskonta kabul etmesi, TCMB kredilerinin sektörel dağılımını da değiştirmektedir.

İzlenen reeskont politikası sonucu TCMB'nin kredilerinin banka grupları arasında dağılımı da değişmiş, mevduat (ticaret) bankalarının TCMB kredileri içindeki payı 1990 yılı sonunda % 80.6 iken, Kasım/1994 itibarıyla % 98.4'e yükselmiş, buna karşın kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin payı ise % 19.4'den % 1.6'ya gerilemiştir.

e) Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler

Sermaye Piyasası Kanunu'nda değişiklik yapılarak Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK) çıkarma olanağının tanınması, bankaların VDMK çıkarma yolu ile sağladıkları fonların mevduat sayılmaması, VDMK çıkarılmasını bankalar açısından cazip hale getirmiştir. Nitekim, 1992 yılında 14.480,6 milyar TL tutarında VDMK, Sermaye Piyasası Kurulu'nca kayda alınırken, bu tutar 1993 yılında 52.756,4 milyar TL'ye yükselmişse de 1994 yılında 42.300 milyar TL'ye gerilemiştir. 1994 yılında kredi taleplerinde reel gerileme, VDMK'nın TCMB'nca disponibilite kapsamına alınması, hızlı mevduat artışı gibi etkenler, bankaların çıkarmış oldukları VDMK'ların cari fiyatlarla dahi azalmasına yol açmıştır.

C. Banka Kredileri

Banka kredilerinin 1994 yılında göstermiş olduğu gelişmeler, önceki yıllarla karşılaştırılabilir olarak aşağıda açıklanmış ve 1970-1994 döneminde banka kredilerindeki gelişmeler «Tablo XIV»de gösterilmiştir.

TABLO XIV
Banka Kredileri (1970-1994) (Milyar TL)

Yıllar	Ticaret Bankaları Kredileri	Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri	Toplam Banka Kredileri	Artış Oranı (%)	TCMB Dolaysız Krediler	Genel Kredi Stoku
1970	35,0	16,5	51,5	—	8,3	59,8
1971	—	—	58,7	13,9	11,8	70,5
1972	52,7	19,2	71,9	22,6	13,5	84,4
1973	70,4	23,5	93,5	30,6	13,8	107,7
1974	92,5	34,9	127,4	35,6	22,6	150,0
1975	133,0	49,1	182,1	43,0	22,3	204,4
1976	179,5	75,2	254,7	39,9	61,9	316,6
1977	224,0	103,5	327,5	28,6	119,6	447,1
1978	283,6	88,0	371,6	13,4	124,2	495,8
1979	427,6	114,3	541,9	45,9	214,5	756,4
1980	799,6	143,6	943,2	74,0	367,0	1.310,2
1981	1.402,1	214,0	1.616,1	71,3	495,6	2.111,7
1982	1.928,8	321,6	2.250,4	39,3	578,0	2.828,4
1983	2.552,4	432,7	2.985,1	32,6	645,1	3.630,2
1984	3.287,3	630,9	3.918,2	31,3	565,3	4.483,5
1985	5.802,6	704,3	6.506,9	66,1	931,0	7.437,9
1986	10.025,6	1.491,6	11.517,2	77,0	1.264,8	12.782,0
1987	16.396,9	2.312,7	18.709,6	62,4	2.169,9	20.879,5
1988	23.782,9	3.967,8	27.750,7	48,3	3.164,0	30.914,7
1989	39.855,9	6.190,7	46.046,6	65,9	4.771,3	50.877,9
1990	70.595,4	9.438,8	80.034,2	73,8	3.752,5	83.786,7
1991	115.243,0	15.508,2	130.751,2	63,4	18.453,8	149.205,0
1992	206.482,8	25.049,3	231.532,1	77,1	42.583,6	274.115,7
1993	388.153,7	45.553,2	433.706,9	87,3	82.936,2	516.643,1
1994	693.027,3	96.825,9	789.853,2	82,1	148.207,8	938.061,0

Not: (1) İller Bankası, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda yer almaktadır.

(2) 1988 öncesi T.C. Tuzum Bankası kredileri kalkınma ve yatırım bankaları grubunda gösterilmiştir.

1 — Genel Gelişim

Toplam banka kredileri (kalkınma ve yatırım bankaları kredileri dahil, TCMB'nın dolaysız kredileri hariç) 1994 yılında cari fiyatlarla % 82.1 oranında artarak 433.706,9 milyar TL'den 789.853,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Banka kredilerinde artış hızı, cari fiyatlarla 1970—1994 döneminde en yüksek artış hızına % 87.3 olarak 1993 yılında ulaşmıştır. 1994 yılında banka kredilerinde artış hızı, cari fiyatlarla dahi 1993'e göre yavaşlamıştır.

1994 yılında ticaret bankaları olarak gruplandırılan bankaların kredilerindeki artış hızı, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızından daha yavaş olmuştur. 1994 yılında ticaret bankaları kredileri % 78.5 oranında artarken, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızı % 112.6 düzeyinde olmuştur. Bir önceki yıl ise ticaret bankaları kredileri kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinden çok daha hızlı artış göstermiş idi. 1994 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızı cari fiyatlarla sıçrama yaparak % 81.9'dan % 112.6'ya yükselirken, ticaret bankaları kredilerindeki artış hızı % 88.0'den % 78.5'e gerilemiştir.

Banka kredilerindeki gelişmeler daha geniş bir zaman aralığı içinde incelendiğinde, «Tablo XIV»de izlenebileceği gibi, 1970 yılından bu yana banka kredileri artış hızı da düzenli bir gelişme gösterememiş, artış hızı cari fiyatlarla % 87.3 ile % 13.4 arasında değişmiştir. İnceleme döneminde, daha önce de belirtildiği gibi, cari fiyatlarla banka kredilerinde artış hızı en yük-

sek düzeyine 1993 yılında ulaşmıştır. Banka kredilerinde artış hızı, 1986—1994 gibi daha kısa bir zaman aralığında dahi düzenli değildir. Banka kredilerinde artış hızı cari fiyatlarla 1986 yılında % 77.0'ye ulaştıktan sonra izleyen 1987 ve 1988 yıllarında % 62.4 ve % 48.3'e düşmüştür. 1989 ve 1990 yıllarında hızlanarak sırasıyla % 65.9 ve % 73.8'e yükselmiş, 1991 yılında % 63.4'e geriledikten sonra 1992 yılında % 77.1'e, 1993 yılında da dönemin en yüksek düzeyi olan % 87.3'e çıkmış, 1994 yılında yeniden % 82.1'e düşmüştür.

1994 sonu itibariyle Türkiye'nin kredi stoğu (tüm banka kredileri + TCMB'nın kamu kesimine açmış olduğu dolaysız krediler) bir önceki yıla göre % 81.6 oranında artarak 938.061,0 milyar TL olmuştur. 1993 yılında kredi stokunun % 88.5 oranında arttığı dikkate alındığında, 1994 yılında kredi stokunda genişlemenin de bir önceki yıldan daha yavaş olduğu görülmektedir. 1994 yılında kredi stokunda daha yavaş artış hem banka kredilerinden hem de TCMB kredilerinden kaynaklanmıştır. 1994 yılında TCMB'nın kamu kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla dahi yavaşlayarak % 94.8'den % 78.7'ye gerilemiştir.

2 — Banka Kredilerinin Banka Grupları Arasında Dağılımı

1994 yıl sonu itibariyle banka kredilerinin banka grupları arasındaki dağılımı «Tablo XV»de verilmiştir.

TABLO XV
Kredilerin Banka Grupları Arasında Dağılımı (1994)

Banka Grupları	Tutar (Milyar TL)	Toplam İçinde %	Grup İçinde %
A. Ticaret (Mevduat) Bankaları	693.027,3	87,7	100,0
— Kamusal Sermayeli	300.932,7	38,1	43,4
— Özel Ulusal Sermayeli	377.607,0	47,8	54,5
— Yabancı Sermayeli	14.487,6	1,8	2,1
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	96.825,9	12,3	100,0
— Kamusal Sermayeli	81.993,2	10,4	84,7
— Özel Ulusal Sermayeli	14.049,0	1,8	14,5
— Yabancı Sermayeli	783,7	0,1	0,8
C. TOPLAM	789.853,2	100,0	
— Kamusal Sermayeli	382.925,9	48,5	
— Özel Ulusal Sermayeli	391.656,0	49,6	
— Yabancı Bankalar	15.271,3	1,9	

1994 yıl sonu itibariyle toplam banka kredilerinin % 87.7'si (Etibank ve Sümerbank dahil) ticaret ve mevduat bankalarınca, % 12.3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarınca sağlanmıştır. 1994 yılında ticaret bankaları kredilerinde artış hızı % 78.5, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri artış hızı olan % 112.6'dan daha yavaş olduğundan, ticaret bankalarının toplam banka kredileri içindeki payı bir önceki yıla göre 1.8 puan azalarak % 89.5'den % 87.7'ye gerilerken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı % 10.5'den % 12.3'e yükselmiştir.

Ticaret bankaları grubunda 1994 yıl sonu itibariyle kredilerin bankalar arasındaki dağılımı, % 43.4 kamusal sermayeli bankalar, % 2.1 yabancı sermayeli bankalar şeklindedir. Bir önceki yıla göre, 1994 yılında ticaret bankaları kredileri içinde kamusal sermayeli bankaların payı % 39.7'den % 43.4'e yükselirken, özel sermayeli ulusal bankaların payı da % 37.2'den % 54.5'e, yabancı sermayeli bankaların payı da % 3.1'den % 2.1'e gerilemiştir.

1994 yılında bir önceki yıla göre kamusal sermayeli ticaret (mevduat) bankalarının toplam krediler içindeki payı ise % 35.5'den % 38.1'e yükselirken, ulusal sermayeli bankaların payı % 51.2'den % 47.8'e, yabancı sermayeli ticaret bankalarının payı da % 2.8'den % 1.9'a gerilemiştir.

Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda, 1994 yıl sonu itibariyle, kamusal sermayeli bankalarının (İller Bankası, T. İhracat Kredi Bankası—Eximbank, T. Kalkınma Bankası) bu grup bankalarının kredileri içindeki payı % 84.7, özel sermayeli ulusal kalkınma bankalarının (T. Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası, Birleşik Yatırım Bankası A.Ş., Park Yatırım Bankası A.Ş., Tat Yatırım Bankası A.Ş.) payı % 114.5, yabancı sermayeli bankaların (Türk Merchant Bank, Avrupa—Türk Yatırım Bankası, Yatırım Bank) payı da % 0.8'dir.

1994 yılında bir önceki yıla göre kalkınma ve yatırım bankaları grubunda kamusal serma-

yeli bankaların krediler içindeki payı % 81.7'den % 84.7'ye yükselirken, yabancı sermayeli bankaların payı % 1.9'dan % 0.9'a, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının payı da % 16.4'den % 14.5'e gerilemiştir. Görülüyor ki, 1994 yılında kalkınma ve yatırım bankaları grubunda kredilerin bankalararası dağılımı bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik gösterememiştir. Bu grupta kamusal sermayeli bankaların krediler içindeki payı ağırlıklı olarak 1994 yılında da sürmüştür.

1994 yılında tüm banka kredileri içinde kamusal sermayeli ulusal bankaların payı % 48.5, özel sermayeli ulusal bankaların payı da % 49.6, yabancı sermayeli bankaların payı da % 1.9'dur. Bir önceki yıla göre toplam krediler içinde banka gruplarının payları değişiklik göstermiş, kamusal sermayeli bankaların payı % 44.1'den % 48.5'e yükselirken, yabancı bankaların payı % 3.0'den % 1.9'a, özel sermayeli bankaların payı da 3.3 puan azalarak % 52.9'dan % 49.6'ya gerilemiştir.

1994 yılında da kamusal sermayeli bankaların kredi piyasasındaki ağırlıkları, artarak sürmüştür.

3 —Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

Banka kredilerinin 1994 yılında sektörel dağılımı, önceki yıllarla karşılaştırmalı olarak «Tablo XVI» de verilmiştir.

Banka kredilerinin sektörel dağılımı, 1986 yılı başından itibaren uygulamaya konulan tek-düzen hesap planına göre verilmektedir. Bu tasnif değişikliği nedeni ile 1986'dan önceki yıllarla sağlıklı karşılaştırmalar yapmak olanağı kalmadığından, 1986 yılı başından itibaren bu konuda yeni bir seri düzenlenmektedir. 1989 yılı sonrası da, büyük bölümü T. Kalkınma Bankası tarafından verilen turizm kredileri ihtisas kredileri içinde gösterilmeye başlanmıştır.

1994 yılında banka kredilerinin, ihtisas kredileri, ihtisas dışında kalan krediler, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri olarak ayırımı (turizm kredilerinin ihtisas kredileri içinde göste-

rildiği de dikkate alındığında); 1993 yılına göre, ihtisas kredilerinin toplam krediler içindeki payının % 24.4'den % 23.7'ye, ihtisas dışı kredilerin payının da % 65.8'den % 64.6'ya gerilediği, buna karşı kalkınma ve yatırım kredilerinin payının da (turizm kredileri hariç) % 9.8'den % 11.7'ye yükseldiği görülmektedir.

1994 yılında ihtisas kredileri içinde yer alan mesleki (küçük esnaf ve sanatkâr kredileri) kredilerin payının % 2.0'den % 1.9'a, turizm kredilerinin payının % 0.9'dan % 0.6'ya, konut kredilerinin payının % 7.8'den % 5.8'e gerilemesine karşılık, tarım kredilerinin payı % 13.6'dan % 15.2'ye yükselmiştir.

1994 yılında ihtisas kredileri dışında kalan kredilerin sektörel dağılımı da önceki yıllara göre bir ölçüde değişmiştir. İhracat kredilerinin toplam krediler içindeki payı % 16.6'dan % 20.5'e, tüketici kredilerini de içeren diğer kredile-

rin payı % 12.9'dan % 15.0'e, yatırım kredilerinin payı da % 1.8'den % 4.5'e yükselirken, işletme kredilerinin payı % 34.4'den % 24.5'e gerilemiştir.

Ticaret bankalarının vermiş olduğu yatırım kredilerinin toplam krediler içindeki payında düşüş eğilimi, 1994 yılında bir ölçüde yön değiştirmiştir.

Kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri, daha çok dışsattım ve yatırım finansmanına yönelik olduğu için, gerçekte tüm banka kredileri içinde dışsattım kredileri ile yatırım kredilerinin payı, «Tablo XVI»da verilen oranların üstünde bulunmaktadır. 1994 yılında toplam banka kredileri içinde kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin payı bir önceki yıla göre, (turizm kredileri hariç) % 9.8'den % 11.7'ye yükselmiştir. Turizm kredileri de eklendiğinde bu oran % 17.3 olmaktadır. 1994 yılında kamusal sermayeli kalkınma

TABLO XVI
Kredilerin Sektörel Dağılımı (1986-1994) (%)

	1986	1990	1991	1992	1993	1994
A. İhtisas Kredileri	26.5	27.4	24.8	27.5	24.4	23.7
1 - Tanım	15.4	16.0	13.9	16.9	13.6	15.2
2 - Konut (Gayrimenkul)	6.9	6.4	6.5	7.1	7.8	5.8
3 - Mesleki (Esnaf-Sanatkâr)	3.7	3.1	2.7	2.3	2.0	1.9
4 - Denizcilik	0.5	0.1	0.1	-	-	0.1
5 - Turizm	-	1.5	1.5	1.1	0.9	0.6
6 - Diğer İhtisas	-	0.3	0.1	0.1	0.1	0.1
B. İhtisas Kredileri Dışında	60.5	62.2	64.8	62.7	65.8	64.6
1 - İhracat	11.4	12.7	15.3	16.2	16.6	20.5
2 - İthalat	0.8	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1
3 - İşletme	26.7	37.5	35.9	33.0	34.4	24.5
4 - Yatırım	5.7	2.7	1.9	2.4	1.8	4.5
5 - Diğer	15.0	9.1	11.6	11.0	12.9	15.0
C. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13.0	10.4*	10.4*	9.8*	9.8*	11.7*
Genel Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(*) Turizm kredileri hariç.

Kaynak : Türkiye Bankalar Birliği.

Not: 1989'dan itibaren kalkınma ve yatırım bankalarının verdiği turizm kredileri ihtisas kredileri arasında gösterilmeye başlanmıştır.

ve yatırım bankalarının kredileri cari fiyatlarla % 129.2 oranında artarken, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında da artış oranı daha yavaş % 87.9 olmuştur. Geçmiş yıllarda özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı cari fiyatlarla genellikle banka kredilerindeki genel artış hızının gerisinde kalmışken, 1993 ve 1994 yılında hafifçe de olsa banka kredileri artış hızı genelinin üstüne çıkmıştır.

4 — Banka Kredilerinin Vade İtibariyle Dağılımı

1994 sonu itibariyle bankaların (kalkınma ve yatırım bankaları dahil), ihtisas kredileri dışında vermiş oldukları kredilerin 108.347,71 milyar TL'si orta ve uzun sürelidir. Söz konusu orta ve uzun süreli krediler 1994 yılında cari fiyatlarla % 118.2 oranında artmıştır. İhtisas kredileri dışında banka kredilerinin % 18.0'i orta ve uzun sürelidir. Bir önceki yıl ise orta ve uzun süreli kredilerin, ihtisas kredileri hariç, banka kredileri içindeki payı % 15.1 düzeyinde idi. Buna göre 1994 yılında orta ve uzun süreli kredilerin toplam krediler içindeki payı 2.9 puan artmıştır. Ancak, bu gelişme 1994 yılına özgüdür. Bankaların kredi portföyünde orta ve uzun süreli kredilerin payı son yıllarda sürekli gerilemekte iken, bu eğilim ve 1993 yılında yön değiştirmiş, 1994 yılında ise yükselmiştir. 1988 yılında % 27.6 olan bu pay 1992 yılında % 14.2'ye düştükten sonra 1993 yılında % 15.1'e, 1994 yılında da % 18.0'e çıkmıştır. Banka kredilerinde artış hızı genelde cari fiyatlarla % 82.1 olurken, orta ve uzun vadeli kredilerde artış hızının % 118.2'ye yükselmesi, bu tür kredilerin payını artırmıştır.

1994 yılında mevduat (ticaret) bankalarının kredilerinin (ihtisas kredileri dışında) vade dağılımı % 13.2 orta ve uzun süreli, % 81.8 de kısası sürelidir. Mevduat bankaları kredilerinin 1994 yılında vade dağılımı bir önceki yıla göre değişiklik göstermiştir. Gerçekten 1993 yılında

mevduat (ticaret) bankalarının kredilerinin vade dağılımı % 11.0 orta ve uzun süreli, % 89.0 kısa süreli şeklinde idi. 1994 yılında ticaret bankaları kredileri içinde orta ve uzun süreli kredilerin payı 2.2 puan artış göstermiştir. Yatırımların gerilediği 1994 yılında ticaret bankaları kredileri içinde orta vadeli kredilerin payının artması, tahsili gecikmiş bazı kısa süreli kredilerin orta vadeli kredi şekline dönüştürüldüğünü göstermektedir.

Kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinin ise 1994 sonu itibariyle, turizm kredileri dışında, % 44.4'ü orta ve uzun süreli, % 56.6'sı kısa sürelidir. Bu dağılım, 1993 yılında % 43.1 orta ve uzun süreli, % 56.9 kısa süreli şeklinde idi. 1994 yılında kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinin vade dağılımı bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik göstermemiştir. Bununla beraber gelişmeler uzun zaman aralığından bakıldığında, kalkınma ve yatırım bankalarının da kısa süreli kredilere yöneldikleri görülmektedir. Örneğin 1989 yılında, kalkınma bankalarının kredilerinin yaklaşık % 70.0'i orta ve uzun süreli iken, söz konusu kredilerin 1994 yılında payı % 44.4'e gerilemiştir.

Ticaret bankalarının açmış olduğu orta ve uzun süreli krediler, 1994 yılında % 118.2 oranında artmıştır. Bir önceki yıl söz konusu krediler % 142.3 oranında artış göstermiş idi. 1994 yılında orta süreli kredilerin artış hızında da cari fiyatlarla dahi bir yavaşlama olmuştur. Bununla beraber kısa süreli kredilerinin artış hızının % 74.3 oranında kalması, ticaret bankalarının kredi portföyünde orta ve uzun süreli kredilerin payının % 13.2'ye yükselmesine yol açmıştır. Son yıllarda ticaret bankalarının açmış olduğu krediler içinde (ihtisas kredileri dışında) orta ve uzun vadeli kredilerin payı 1983 yılında % 30.3 iken, bu pay sürekli azalış göstererek 1992 yılında % 6.3'e değin geriledikten sonra, 1993 yılında % 11.0'e, 1994 yılında da % 13.2'ye yükselmiştir. Bankaların orta vadeli kredilerindeki görece gerileme, orta vadeli yatırım kredisi talebi-

nin giderek azaldığı ve/veya ticaret bankalarının riskli gördükleri için orta ve uzun süreli kredilerden kaçındıkları şeklinde yorumlanabilir. Enflasyonist sürecin de bu gelişmede etkili olduğu, uzun süreli fon sunumunu azalttığı kuşkusuzdur. Son iki yılda orta vadeli kredilerin payının yükselmesi, tahsili geciken kısa vadeli kredilerin orta vadeliye dönüştürülmesi ile açıklanabilir.

5 — Banka Kredilerinin Kamu ve Özel Kesim Arasında Dağılımı

TCMB'nın 1994 Yıllık Raporu'nda yer alan bilgilerden yararlanılarak, 1980'den bu yana banka kredilerinin kamu ve özel kesim arasında dağılımını ve bu dağılımındaki gelişmeleri gösteren «Tablo XVII» düzenlenmiştir.

«Tablo XVII», 1994 yılında Kasım ayı sonu itibarıyla ticaret (mevduat) bankaları kredilerinin % 11.2'sinin kamu kesimince, % 88.8'inin de özel işletmeler ve hanehalkı tarafından kullanıldığını ortaya koymaktadır. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde ise, anılan tarih itibarıyla kamu kesiminin payı % 11.8, özel kesimin payı ise % 88.2'dir. Toplam banka kredilerinin Kasım 1994 tarihinde kamu ve özel sektör arasındaki dağılımı ise, kamu kesimi % 11.2, özel sektör % 88.8 şeklindedir. TCMB'nın kamu kesiminde açmış olduğu doğrudan krediler de hesaba katıldığında, Kasım 1994 sonu itibarıyla kredi stokunda kamu kesiminin payı % 30.2'ye yükselmekte, özel kesimin payı ise % 69.8 olmaktadır.

Kredilerin, özel ve kamu kesimi arasındaki

T A B L O X V I I
Banka Kredilerinin Kamu ve Özel Kesim Arasında Dağılımı (%)

	1980	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
A. Ticaret Bankaları Kredileri									
— Kamu Sektörü	18.8	18.2	18.5	15.4	15.2	13.9	9.1	8.5	11.2
— Özel İşletmeler ve Hanehalkı	81.2	81.8	81.5	84.6	84.8	86.1	90.9	91.5	88.8
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri									
— Kamu Sektörü	71.5	41.6	39.0	21.8	15.2	17.0	17.5	21.6	11.8
— Özel İşletmeler ve Hanehalkı	28.5	58.4	61.0	78.2	84.8	83.0	82.5	78.4	88.2
C. Topl. Banka Kredileri									
— Kamu Sektörü	28.2	20.2	20.6	16.0	15.2	14.2	9.8	9.5	11.2
— Özel İşletmeler ve Hanehalkı	71.8	79.8	79.4	84.0	84.8	85.8	90.2	90.5	88.8
D. Kredi Stoku									
— Kamu Sektörü	48.0	29.0	30.7	23.4	20.9	26.3	25.5	26.0	30.2
— Özel İşletmeler ve Hanehalkı	52.0	71.0	69.3	76.6	79.1	73.7	74.5	74.0	69.8
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: T.C.M.B. Yıllık Raporları:

— 1994 Yıllık Rapor.

— 1984 Yıllık Rapor s. 183, Tablo 37.

Not: (1) 1994 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla.

(2) Kredi stokuna T.C.M.B.'nin kamu kesimine açmış olduğu doğrudan krediler dahildir.

dağılımına 1980'den bu yana daha geniş bir zaman aralığından bakıldığında; banka kredileri içinde özel kesimin payının yükseldiği, buna karşılık kamu kesiminin payının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1980 yılında kamu sektörü, toplam banka kredilerinin % 28.2'sini kullanırken ve kredi stoku içindeki payı da % 48.0 iken; söz konusu pay, Kasım 1994 tarihi itibarıyla toplam banka kredilerinde % 11.2'ye, kredi stoku içinde de % 30.2'ye gerilemiştir.

Böyle olmakla beraber söz konusu dönemde kamu kesiminin banka kredileri içindeki payının, 1983 yılına kadar düşüş gösterdikten sonra, 1988 yılı sonuna kadar yükseldiği, ancak anılan yıldan sonra yeniden düşme eğilimine girdiği, 1994 yılında ise 1993 yılına göre arttığı gözlenmektedir.

Gerçekten 1993 yılında kamu kesiminin toplam krediler içindeki payı % 9.5'e, kredi stoku içindeki payı da % 26.0'ya kadar gerilemiş iken, 1994 yılında bu paylar sırasıyla % 11.2 ve % 30.2'ye yükselmiştir.

Bankacılık sistemimizde kamu bankaları ağırlık taşımasına karşın, bankaların esas itibarıyla özel kesimi finanse etme özellikleri sürmektedir.

6 — Banka Kredilerinin Bölgesel Dağılımı

Banka kredilerinin (1985—1988 yılları için, Devlet Yatırım Bankası ve daha sonra bu bankanın yerini alan Türkiye İhracat Kredi Bankası dahil, 1988—1984 yılları için, İller Bankası kredileri hariç) bölgelerarası dağılımı ve bu dağılımda 1970—1994 dönemindeki gelişmeler «Tablo XVIII»de verilmiştir.

1994 yılında banka kredilerinin bölgesel dağılımında Ortakuzey Bölgesi'nin payı artmış, Akdeniz Bölgesi'nin payı değişmemiş, diğer bölgelerin payı azalmıştır.

1994 yılında banka kredileri içinde, bir önceki yıla göre, Ortakuzey Bölgesi'nin payı % 23.9'dan % 27.5'e yükselirken, Akdeniz Bölgesi'nin payı % 9.4 olarak değişmemiş; buna karşılık Marmara Bölgesi'nin payı % 44.1'den % 43.1'e, Ege Bölgesi'nin payı % 12.4'den % 11.7'ye, Karadeniz Bölgesi'nin payı % 5.3'den % 4.8'e, Ortaküney Bölgesi'nin payı % 2.2'den % 1.6'ya, Ortadoğu Bölgesi'nin payı % 1.3'den binde 9'a, Kuzeydoğu Bölgesi'nin payı binde 8'den binde 5'e, Güneydoğu Bölgesi'nin payı da binde 6'dan binde 5'e gerilemiştir.

Kredilerin bölgelerarası dağılımına 1970

TABLO XVIII
Banka Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (%)
(1970—1994)

Bölgeler	1970	1985	1986	1987	1988*	1989*	1990*	1991**	1992*	1993*	1994*
Ortakuzey	23.8	24.6	23.9	26.1	28.7	26.1	25.8	26.8	22.7	23.9	27.5
Ege	13.8	13.5	13.2	13.6	12.0	12.5	12.4	11.8	11.9	12.4	11.7
Marmara	35.6	39.7	39.7	37.7	39.3	38.0	37.7	38.5	40.8	44.1	43.1
Akdeniz	10.5	11.0	11.4	10.8	10.0	11.3	11.5	11.5	12.3	9.4	9.4
Kuzeydoğu	1.8	1.0	1.0	1.2	0.8	1.0	0.8	0.7	0.8	0.8	0.5
Güneydoğu	1.9	1.1	1.0	1.1	0.8	1.0	0.8	0.8	0.7	0.6	0.5
Karadeniz	7.2	4.3	5.0	4.9	4.6	6.1	6.8	6.1	7.2	5.3	4.8
Ortadoğu	1.8	1.7	1.8	1.6	1.4	1.4	1.5	1.4	1.4	1.3	0.9
Ortaküney	3.6	2.9	3.0	3.0	2.4	2.6	2.78	2.4	2.2	2.2	1.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yayınlarında yer alan rakamlardan yararlanılarak düzenlenmiştir.

(*) İller Bankası kredileri hariç.

(**) İller Bankası ve TÖBANK kredileri hariç.

—1994 gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde bakıldığında, kredilerin dağılımında dengesizliğin giderilmesi konusunda izlendiği öne sürülen politikalar ve alındığı bildirilen tüm önlemlere karşın, dengesizliğin giderilmediği görülmektedir. Gerçekten, 32 ili kapsayan dört gerice yöre ile orta gelişmiş olarak kabul edebileceğimiz Karadeniz Bölgesi, 1970 yılında toplam olarak banka kredilerinin % 16.3'ünden yararlanırken, bu oran 1994 yılı sonunda % 83'e kadar düşmüştür; buna karşılık Marmara Bölgesi'nin kredilerden aldığı pay % 35.6'dan % 43.1'e yükselmiştir. Ancak, 1989—1992 yıllarında Karadeniz Bölgesi'nin kredilerden aldığı pay artış gösterecek 1992'de % 7.2'ye kadar yükselmişse de, 1994 yılında yeniden % 4.8'e gerilemiştir.

7 — Bankaların Gayri Nakdi Kredileri

Tüm dünya bankacılığında olduğu gibi, bankacılığımızın da bilanço dışı işlemleri, özellikle gayri nakdi kredileri büyük boyutlara ulaşmaktadır. Gayri nakdi krediler içinde teminat mektupları, kabul kredileri, verilen avaller, akreditif taahhütleri, prefinansman kredilerine verilen garantiler önemli yer tutmaktadır. Garanti ve kefaletler toplamı, Bankalar Birliği'nin araştırmaya esas olan 194 no.lu yayınından yararlanılarak, 1994 yılı sonu için 661.336,2 milyar TL olarak hesaplanmıştır. 1994 yılında bankaların gayri nakdi kredilerindeki artış hızı, % 102.8 olup, nakdi kredilerdeki artış hızı olan % 82.1'in üstünde gerçekleşmiştir. 1994 yılı sonu itibarıyla bankaların gayri nakdi kredilerinin nakit kredilerine oranı % 84.1'e yükselmiştir. Bir önceki yılda bu oran % 75.5 idi.

Gayri nakdi kredilerin banka grupları arasında dağılımı; % 23.1 kamusal sermayeli ticaret bankaları, % 64.7 özel ticaret bankaları, %

5.8 yabancı bankalar ve % 6.4 kalkınma ve yatırım bankaları şeklindedir. Özel bankalarda gayri nakdi kredilerin görece olarak yüksekliği, bu bankalarda riski artırmaktadır. Gerçekten özel sermayeli ticaret bankalarında 1994 sonu itibarıyla gayri nakdi krediler, nakdi kredi tutarından fazladır. Yabancı bankaların da ticaret bankaları nakdi krediler içinde payının % 2.1 dolayında olmasına karşılık gayri nakdi kredilerde paylarının % 5.8 olması dikkat çekmektedir. Ülkemizde özel bankalar daha çok nakdi olmayan kredilere yönelerek kârlarını artırmaktadırlar.

1994 yılında gayri nakdi kredilerde artış hızı, cari fiyatlarla 1993 yılına göre artarak % 98.6'dan % 102.8'e yükseldiği gibi, inceleme döneminin de cari fiyatlarla en yüksek düzeyine ulaşmıştır.

1994 yılında gayri nakdi krediler içinde özel ticaret bankalarının payı % 68.7'den % 64.7'ye gerilerken, kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı % 19.8'den % 23.1'e, yabancı sermayeli ticaret bankalarının payı da % 50.0'den % 5.8'e yükselmiş, kalkınma ve yatırım bankalarının payı her iki yılda da sırasıyla % 6.5 ve % 6.4 olarak belirgin bir değişime göstermemiştir.

D. Bankaların Döviz Pozisyonları

İzlenen faiz ve döviz kuru politikaları bankaların döviz pozisyonlarını etkilemektedir. Özellikle 1990 yılından sonra TL plasmanların getirisinin, yabancı para ile borçlanma maliyetlerinin (kur farkı + yabancı para faizi) çok üstünde oluşu, bankacılık sektörüne faiz arbitrajı olanağı yaratmış ve 1994 yılı sonuna değin bankaların döviz pozisyon açıkları, «Tablo XIX»de izlenebileceği gibi, büyümüş ve anılan yılda 5.045 milyon USD'ye değin yükselmiştir.

T A B L O X I X
Sektör Döviz Pozisyonu (Milyon Dolar)

	1990	1991	1992	1993	1994
Kamu Bankaları	-692	-576	-636	-619	105
Özel Bankalar	-904	-1063	-2133	-3714	-712
Yabancı Bankalar	-123	-120	-193	-330	-85
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	-91	-89	-194	-381	-168
Toplam	-1810	-1848	-3156	-5045	-860

1994 yılında TL'nin reel devalüasyonu ve yurtdışından kaynak bulmanın zorlaşması, bankaların döviz pozisyon açıklarını kapatmaya zorlamış ve bankacılık sistemi 1994 yılı sonunda pozisyon açıklarını 860 milyon USD'ye deşin indirmişlerdir. Faiz arbitrajı olanağının kalkması, bankaların varlıklarını azaltarak pozisyon açıklarını büyük ölçüde kapatmaları, banka kârlarının 1994 yılında azalmasında önemli bir etken olmuştur. 1994 yıl sonu itibariyle kamusal sermayeli bankalarda pozisyon fazlası olmasına karşılık, özel ticaret bankalarında pozisyon açıklığının daralmış olmasına karşın sürdüğü görülmektedir. «Tablo XIX», 1994 öncesi faiz arbitrajından kamu bankalarından çok, özel bankaların yararlandığını da ortaya koymaktadır.

E. Bankalarda Kâr ve Kârlılık

Tüm bankaların birleştirilmiş net kârı (TCMB hariç, kalkınma ve yatırım bankaları dahil) 1994 yılında (zararlı bankaların dönem zararları ve kâr üzerinden ödenecek vergi indirildikten sonra) 33.077,0 milyar TL olmuştur. 1994 yılında bankacılık sektöründe söz konusu kârın oluşumu, bir önceki yıllara karşılaştırmalı olarak aşağıda «Tablo XX»de verilmiştir.

1994 yılında tüm bankaların (TCMB hariç) kârları, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 17.4 oranında artmıştır. Bu düzey, 1980 sonrasında cari fiyatlarla 1989 yılı dışında gerçekleştirilen en düşük kâr artış hızıdır. 1993 yılında toplam banka kârları cari fiyatlarla % 140.3 oranında arttıktan sonra, artış hızı 1994 yılında % 17.4'e düşmüştür. Banka kârları son 5 yılda, cari fiyatlarla, 1990 % 101.8, 1991 % 45.0, 1992 % 108.3, 1993 % 140.3 ve 1994'de % 17.4 olarak artış göstermiştir. Banka kârlarında 1980 sonrası reel olarak en hızlı artış 1993 yılında, en şiddetli düşüş ise 1994 yılında yaşanmıştır.

Gerçekten 1993 yılında bankaların birleştirilmiş net kârları toplamı, bir önceki yıla göre, TEFE baz alındığında, reel olarak % 51.7 oranında artmış iken, 1994 yılında reel olarak % 46.8 oranında azalmıştır.

Bankaların 1994 yılında kârlarının cari fi-

yatlarla ancak % 17.4 oranında artmasına karşın reel olarak büyük boyutlu azalması, bankaların kârlılık oranlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bankaların Net Kâr/Öz Sermaye oranı, bir önceki yıla göre, yıl sonu öz sermaye tutarına göre, % 40.5'den % 26.4'e; ortalama öz sermaye tutarına göre de % 54.7'den % 33.9'a gerilemiştir.

Açıklanan banka kârlarına göre, 1980 — 1994 döneminde bankalarda öz sermaye kârlılığı en yüksek 1980 yılında ve en düşük 1983 yılında olmak üzere % 64.2 ile % 18.2 arasında dalgalanmıştır. Bankalarda öz sermaye kârlılık oranının oldukça geniş bir aralık içinde değişmesi de banka kârlarının düzenli bir gelişme göstermediğini ortaya koymaktadır.

TABLO XX
Bankaların Toplu Gelir Tablosu
(1993/1994) — (Milyar TL)

	1993	1994
Faiz Gelirleri (+)	213.248,9	528.850,8
Faiz Giderleri (—)	127.395,9	351.377,8
Net Faiz Geliri	85.853,0	177.473,0
Faiz Dışı Gelirler		
Kredilerden Alınan		
Komisyona ve Ücretler	4.801,8	9.290,4
Bankacılık Hizmetleri	6.386,7	15.189,9
Kambyo Kâr ve Zaran (Net)	(24.165,7)	(73.035,9)
Sermaye Piyasası İşlemleri Kârları (Net)	13.604,3	15.455,9
İştirak ve Kuruluşlardan Alınan Kâr Payları	1.598,7	2.487,4
Toplam Faiz Dışı Gelirler	2.225,8	(30.612,3)
Faiz Dışı Giderler		
Personel Giderleri	26.207,9	44.143,8
Karşılıklar	3.108,5	10.466,5
Vergi ve Harçlar	5.889,0	12.947,7
Verilen Ücret ve Komisyonlar	1.207,0	3.319,6
Amortismanlar	2.479,2	4.502,0
Toplam Faiz Dışı Giderler	38.891,6	75.379,6
Faaliyet Kârı	49.187,3	71.481,1
Diğer Gelirler (+)	8.153,4	20.471,6
Diğer Giderler (—)	23.531,4	47.152,5
Vergi Öncesi Kâr	33.809,2	44.800,2
Vergi Karşılığı (—)	5.627,0	11.723,2
Net Kâr	28.182,2	33.077,0

Bankalarda öz sermaye kârlılığı, son yıllardaki en yüksek düzeyine 1993 yılında ulaşmış olmakla beraber bu düzeyini 1994 yılında koruyamamış, dramatik bir düşüş göstermiştir.

Bankalarda öz sermaye kârlılığı düzensiz olduğu gibi, ortalama olarak genelde yüksek değildir. Bankalararası rekabetin artması, bankaların yeni hizmet ve kredi türleri geliştirmede çok başarılı olmamaları, kaynak maliyetinin artması, mevduat ve diğer kaynaklar üzerindeki yükler, yeniden değerlendirme sonucu banka özkaynaklarının hesaben artması, donuk krediler sorunu ve yönetim hataları; öz sermaye kârlılığını olumsuz yönde etkileyen etmenler olarak belirtilebilir.

1994 yılında da bankalarda kârlılık oranları banka grupları itibariyle farklıdır. 1994 yılında da en yüksek öz sermaye kârlılık oranı yabancı sermayeli ticaret bankalarındadır. Söz konusu bankalarda öz sermaye kârlılık oranı (Net Kâr/Öz Sermaye) 1994 yılında % 140.1'dir. Bir önceki yıl ise yabancı sermayeli ticaret bankalarında öz sermaye kârlılık oranı % 56.7 düzeyinde idi. Yabancı sermayeli ticaret bankalarında da öz sermaye kârlılığı düzenli olmayıp, son yıllarda % 140.1 ile % 36.1 arasında dalgalanma göstermiştir. Söz konusu bankalarda öz sermaye kârlılık oranı, inceleme döneminde en yüksek düzeyine 1994 yılında ulaşmıştır. Toplam banka kârlarının reel olarak en hızlı arttığı 1993 yılında yabancı bankaların öz sermaye kârlılık oranı % 56.7 düzeyinde iken, banka kârlarının dramatik düşüş gösterdiği 1994 yılında yabancı ticaret bankalarının öz sermaye kârlılığı en yüksek düzeyine ulaşmıştır.

Yabancı ticaret bankalarının büyük bir bölümü vergilendirme açısından dar mükellef olduklarından, 1992 yıl sonuna değin yasal olarak yeniden değerlendirme yapamamış olmaları nedeniyle, özkaynakları tam mükellef bankalara göre bilançolarında daha düşük görünmüş ve bu olgu öz sermaye kârlılığının yüksek hesaplanmasında bir ölçüde etkili olmuştur. Ayrıca, yabancı bankalar gayri nakdi kredilere, bilanço di-

şı işlemlere daha fazla ağırlık vererek, kaynak kullanmadan gelir sağlayabilmektedirler.

Özel sermayeli ulusal ticaret bankalarında öz sermaye kârlılığı 1994 yılında bir önceki yıla göre hafifçe % 43.1'den % 40.3'e gerilemiştir. Özel sermayeli ulusal ticaret bankalarında da öz sermaye kârlılığı düzenli olmayıp, dalgalanma göstermektedir. Bu bankalar grubunda öz sermaye kârlılığı 1988 yılında % 41.3 düzeyinde iken, 1989 yılında % 27.5'e düşmüş, 1990 yılında % 28.9'a, 1991'de % 37.2'ye yükseldikten sonra 1992 yılında % 31.9'a gerilemiş, 1993 yılında son yılların en yüksek düzeyi olan % 43.1'e ulaşmışsa da, 1994 yılında bu düzeyini koruyamayarak % 40.3'e gerilemiştir.

1994 yılında kamusal sermayeli ticaret bankalarının öz sermaye kârlılığı, bu gruba dahil Etibank'ın büyük boyutla zararı nedeniyle ekisiye dönmüştür. Kamusal sermayeli ticaret bankaları 1992 yılında öz sermaye kârlılığı en hızlı artan banka grubu iken, öz sermaye kârlılıkları 1993 yılında % 43.7'den % 39.5'e gerilemiş, 1994 yılında da ekisi % 1.0 dolayına inmiştir.

1994 yılında kalkınma ve yatırım bankalarının kârlılığı, Türkiye Kalkınma Bankası'nın büyük boyutlu zararı nedeniyle ekisi olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının 1993 yılında % 21.2 oranında olan öz sermaye kârlılığı, 1994 yılında ekisi % 35.1 olmuştur. Söz konusu bankalarda da öz sermaye kârlılığı düzenli bir gelişme göstermemektedir. 1988 yılında % 20.0 düzeyinde olan öz sermaye kârlılığı 1989 yılında % 10.0'a değin geriledikten sonra, 1993 yılında son yılların en yüksek düzeyi olan % 21.2'ye ulaşmış, 1994 yılında ise dramatik bir gerileşle ekisi % 35'e düşmüştür. Bu grupta 1994 yılında kamusal sermayeli yatırım ve kalkınma bankaları, T. Kalkınma Bankası'nın büyük boyutlu zararı nedeniyle, toplu olarak 3.050,3 milyar TL zarar açıklamışlar ve birleştirilmiş zararın özkaynaklara oranı % 97.0 düzeyine değin yükselmiştir.

Özel sermayeli kalkınma ve yatırım banka-

ları (küşük çaplı üç yabancı sermayeli banka dahil) 1994 yılında topluca 984,2 milyar TL kâr elde etmişler ve bu bankalar grubunda ortalama öz sermaye kârlılığı % 35.8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları birleştirilmiş olarak kâr sağlamalarına karşın, öz sermaye kârlılıkları dramatik bir düşüşle % 62.0'den % 35.8'e gerilemiştir. Özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında öz sermaye kârlılığı, kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının üstünde bulunmaktadır. Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının, dış ticareti, özellikle dışsatımı, yerel yönetimleri ve çok ortaklı şirketleri finanse eden ihtisas bankaları kimliğinde olmaları, bu bankalarda kârlılığın düşük düzeylerde oluşmasına neden olmaktadır.

Bankalar grupları itibarıyla faiz farkı (faiz marjı), alınan faiz ile verilen faiz arasındaki oransal fark da değişiktir. Faiz farkı 1994 yılında bankalar genelinde % 33.6, ticaret bankaları grubunda ortalama % 33.2'dir. Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda mevduat ana kaynağı oluşturmadığından ve bu bankalar daha çok özkaynak veya özkaynak benzeri fonlarla çalıştırlarından, faiz farkı daha yüksek olmaktadır. 1994 yılında da bu grup bankalarda faiz farkı oranı % 41.1'dir.

1994 yılında ticaret bankaları grubunda faiz farkının % 67.3 olarak en yüksek oranı, yabancı bankalar grubundadır. Özel sermayeli ulusal bankalarda faiz farkı % 39.8, kamusal sermayeli bankalarda da % 23.0'dür. Son yıllarda mevduatın daha çok kamusal sermayeli bankalara yönelmesi ve bu bankalarca verimli bir şekilde krediye dönüştürülebilmesi, faiz farkını söz konusu bankalarda daraltmaktadır.

Bankacılık sektörü genelinde faiz farkı (faiz marjı) da düzenli bir gelişme göstermemektedir. 1988 yılında bankalar genelinde faiz marjı % 21.3 iken, hızlı bir düşüşle 1989 yılında % 12.0'ye değin gerilemiş, 1993 yılında % 40.3 olarak inceleme döneminin en yüksek düzeyine

yükselmiş, 1994 yılında ise 6.7 puan gibi önemli bir düşüşle % 33.6'ya gerilemiştir. 1994 yılında tüm bankalar grubunda faiz marjı gerilemiştir. Faiz marjı yabancı sermayeli ticaret bankalarında hafifçe % 67.6'dan % 67.3'e gerilerken, diğer bankalar gruplarında büyük boyutlu olmuş; kalkınma ve yatırım bankaları grubunda % 45.5'den % 41.1'e, özel sermayeli ulusal ticaret bankalarında % 46.3'den % 39.8'e, kamusal sermayeli ticaret bankalarında da % 31.1'den % 23.0'e gerilemiştir. Faiz Farkı (Net Faiz Geliri) /Varlık (Aktif) Toplamı şeklinde hesapladığımız net faiz marjı 1994 yılında, bir önceki yıla göre, % 8.2'den % 8.8'e yükselmiştir. Net Faiz Geliri/Varlık Toplamı oranı bankacılık sektörü genelinde 1988 yılında % 3.8 iken, 1989 yılında % 2.3 olarak son yılların en düşük düzeyine inmiş, izleyen yıllarda artış eğilimi göstererek, 1994 yılında son yılların en yüksek düzeyi olan % 8.8'e yükselmiştir. 1994 yılında bankalarda faiz marjının daralmasına karşın, varlıkların reel olarak daha büyük boyutta azalışı, Net Faiz Geliri/Varlık Toplamı oranının yükselmesine yol açmıştır. 1994 yılında net faiz marjının en yüksek olduğu banka grubu % 22.0 ile yabancı sermayeli ticaret bankaları olup, yabancı bankaları % 10.6 ile özel ticaret bankaları, % 6.6 ile de kamusal sermayeli ticaret bankaları izlemektedir. Kalkınma ve yatırım bankaları genelinde net faiz marjı % 6.4'dür. 1994 yılında Net Faiz Geliri/Varlık Toplamı oranı yabancı sermayeli ticaret bankalarında belirgin bir şekilde % 11.8'den % 22.0'ye, özel sermayeli ulusal ticaret bankalarında % 8.5'den % 10.6'ya yükselirken, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 7.5'den % 6.6'ya, kalkınma ve yatırım bankalarında da % 7.3'den % 6.4'e gerilemiştir.

1994 yılında bankacılık kârının reel olarak % 46.8 gibi dramatik düşüş göstermesinde temel etkenler şöyle özetlenebilir:

(i) 1994 yılında diğer yıllardan farklı olarak, 10 banka, bankaların % 14.9'u, 10.980,9 milyar TL tutarında zarar etmiştir. Bu boyutta zarar, bankaların toplam kârının cari fiyatlarla

33.077,0 milyar TL'ye düşmesine neden olmuştur.

(ii) 1994 yılında banka kredilerinde artış hızı, cari fiyatlarla dahi bir önceki yıl düzeyi olan % 87.3'den % 82.1'e gerilemiş, USD bazında ise % 30.0 dolayında azalış göstermiştir. Bankaların başlıca gelir kaynağı nakit kredilerinde reel daralma, faiz gelirlerinde reel artışı sınırlamıştır. Faiz gelirleri cari fiyatlarla % 147.9 oranında artmasına karşın, reel olarak artış % 12.3 düzeyinde kalmıştır.

(iii) Bankaların ödedikleri faizlerin bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 175.8, reel olarak % 25.0 oranında, faiz gelirlerinden daha hızlı artması, faiz marjını daraltmış % 40.3'den % 33.6'ya düşmesine yol açmıştır.

(iv) Bankaların kambiyo zararları büyük boyutta artmıştır. 1994 yılında bankalar toplu olarak 274.305,9 milyar TL kambiyo kârı elde etmelerine karşılık kambiyo zararları 347.341,8 milyar TL'ye ulaşmış ve net olarak 73.035,9 milyar TL kambiyo zararına uğramışlardır. Bankaların 1994 yılına büyük boyutlu, 5 milyar USD'i aşkın döviz pozisyon açığı ile girmeleri, TL'in reel devalüasyonu sonucu, önemli ölçüde kambiyo zararına uğramalarına neden olmuştur.

(v) 1994 yılında sermaye piyasasında durgunluk, hisse senetlerinin ortalama getirisinin negatif oluşu, bankaların sermaye piyasası işlemlerinden sağladıkları kârların, cari fiyatlarla dahi sınırlı boyutta kalmasına yol açmıştır. Bankalar 1994 yılında sermaye piyasası işlemlerinden 50.971,4 milyar TL kâr sağlarken 35.515,5 milyar TL zarar etmişler ve sermaye piyasası işlemleri net kârı, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla ancak % 13.6 oranında artarak 15.455,9 milyar TL olmuştur. Gerçekte bankaların sermaye piyasası işlemlerinden sağladıkları net kâr (zararlar indirildikten sonra) % 48.5 oranında azalmıştır.

(vi) Bankaların 1994 yılında, cari fiyatlarla, ayırdıkları karşılıkların % 236.7 ve faiz dışı

diğer giderlerin % 100.4 oranında artması, kârı azaltan diğer etkenler olmuştur.

Bankaların 1994 yılında kârları üzerinde olumlu etki yapan etmenler de satırbaşları olarak şöyle belirtilebilir:

(i) Bankaların menkul kıymet portföylerinden sağladıkları faiz gelirleri artmıştır. 1994 yılında devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) faizlerinin göreceli yüksekliği ve bankalardaki DİBS portföyünün genişlemesi, bankaların menkul değerler portföyü (cüzdanı) gelirlerinin cari fiyatlarla % 122.8 oranında artmasına yol açmıştır. Bankaların menkul değerler portföyünden sağladıkları faiz gelirinin boyutu 1994 yılında 121.556,7 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu boyut, bir önceki yıla göre, % 1.0 oranında da olsa reel bir artış ifade etmektedir.

(ii) Mevduat üzerindeki yüklerin hafifletilmesi, bankalar üzerinde olumlu etki yapmıştır. 31/3/1994 tarihinden sonra TL mevduat üzerindeki disonibilite yükümlülüğünün kaldırılması ve anılan tarihten sonra TL mevduat için mevduat munzam karşılığının tekdüze olarak % 8.0 oranında uygulanması, bankaların kaynak maliyetleri üzerinde olumlu etki doğurmuştur.

(iii) Bankalarda 1994 yılında personel giderleri cari fiyatlarla % 68.4 oranında artmış olmakla beraber reel olarak % 23.7 oranında azalmıştır. Ayrıca bu azalış, personel giderlerinin toplam aktiflere oranı da, bir önceki yıla göre % 2.5'den % 2.2'ye gerilemesine olanak vermiştir.

Banka kârları üzerinde olumlu etki doğuran bu etkenler, bankaların toplam kârlarında büyük boyutlu reel azalışı önleyememiştir. Olumsuz etkenler, bu olumlu etkenlere karşı çok daha ağır basmıştır.

Kâr ve kârlılığa ilişkin yukarıdaki değerlendirmeler, bankaların açıkladıkları bilanço ve gelir tablolarına dayanılarak yapılmıştır. Banka bilançolarının yeterince şeffaf olmadığı, bankaların tahsili şüpheli batık veya donuk kredilerini bilançolarına tam olarak yansıtmadıkları, bu tür

kredileri için yeterli karşılık ayırmadıklarına ilişkin kuşuklar sürmektedir. Nitekim 1994 sonu itibariyle bilançolarına bakıldığında, bankaların 14.124.0 milyar TL'yi bulan tahsili gecikmiş alacakları için henüz karşılık ayırmadıkları görülmektedir. Bu tutar bir önceki yıla göre % 165.1 oranında artış ifade etmektedir. Böyle olmakla beraber tahsili gecikmiş alacakların 1994 bilançolarında da olduğundan daha az gösterilmesi olasılığı vardır.

III. SONUÇ

Açıklanan banka bilanço ve gelir tablolarına dayanılarak 1994 yılında bankacılık alanında gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) 1994 yılında ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı üç azalarak (TCMB dahil) 68'e inmiştir. 1994 yılında yeni banka faaliyete geçmediği gibi üç bankanın, Marmara Bank, T. Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası (TYT Bank) ve T. İthalat ve İhracat Bankası (Impexbank)'nin mevduat toplama ve bankacılık faaliyeti yapma izinleri Bakanlar Kurulu tarafından kaldırılmıştır.

(ii) 1989 sonrasında başlayan banka şube sayısında azalma eğilimi 1994 yılında da sürmüştür, banka şube sayısı (TCMB şubeleri ile yurtdışı şubeler dahil) bir önceki yıla göre 124, yaklaşık olarak % 2.0 oranında azalarak 6126'ya inmiştir. 1994 yıl sonu itibariyle yurtiçi banka şube sayısı (TCMB dışında) 6087, yurtdışı şube sayısı ise 17'dir. Bu düzey, 1981 yılındaki banka şube sayısının dahi altında bulunmaktadır.

(iii) Bankalarda çalışanların sayısında 1990 yılında başlayan azalış eğilimi, 1994 yılında da sürmüştür, banka çalışanlarının sayısı anılan yıl sonunda 139.046'ya inmiştir. Çalışanların sayısında genelde azalışa karşın, yüksek ve lisans üstü eğitim gören banka çalışanlarının sayısı ve oranı giderek artmaktadır. Bu oran, 1994 yılı sonunda toplam banka çalışanları içinde % 28.4'e kadar yükselmiştir.

(iv) 1994 yılında bankacılık sektörünün (TCMB dışında) cari fiyatlarla, özkaynakları % 79.1, toplam varlıkları % 92.6, toplam mevduatı (DTH'lar dahil) % 134.0, toplam kredileri % 82.1 ve toplam net kârları da % 17.4 oranında artmıştır. Cari fiyatlarla artış görülmesine karşın, 1994 yılında bankacılık sektörü reel olarak küçülmüştür. T. Bankalar Birliği'nin hesaplamalarına göre, bankacılık sektörünün, USD bazında, toplam varlıkları % 28.0 oranında azalarak 52.0 milyar USD'e, kullandığı krediler de % 31.0 oranında azalarak 20.0 milyar USD'e inmiştir. Toplam net kâr azalışı, % 46.8 gibi çok yüksek düzeyde olmuştur.

(v) 1994 yılında toplam mevduat artış hızı cari fiyatlarla bir önceki yıla göre artarak % 78.4'den % 134.0'e yükselmiştir. 1994 sonu itibariyle bankalarda toplam mevduat 1.275.113,1 milyar TL'li bir boyuta ulaşmıştır. 1994 yılında bankalarda TL mevduat cari fiyatlarla % 86.2 oranında artarken, DTH'lar % 207.3 gibi olağan dışı bir artış göstermiştir. TL mevduatta artış hızı cari fiyatlarla % 71.1'den % 86.2'ye yükselirken, DTH'larda artış hızı % 91.5'dan % 207.3'e çıkmıştır.

İzlenen kur ve faiz politikaları ile geleceğe ilişkin beklentiler, parasal birikimlerin TL mevduata dönüşmesinde veya DTH'lara yönelmesinde, dolayısıyla artış hızlarında etkili olmaktadır. 1987 yılından bu yana TL mevduatta yıllık artış hızı sırasıyla % 40.3, % 68.3, % 71.1 ve % 86.2 olurken; DTH'larda sırasıyla % 115.9, % 68.1, % 50.6, % 59.1, % 140.0, % 108.1, % 91.1 ve % 207.3 olarak çok daha yüksek düzeylerde gerçekleşmiştir.

(vi) 1994 yılında DTH'ların TL mevduattan çok daha hızlı artması sonucu, DTH'ların toplam mevduat içindeki payı 12.3 puan artarak % 39.5'den % 51.8'e yükselmiştir. DTH'lar 1994 yılında TL mevduatı aşmış, DTH'ların TL mevduata oranı % 107.5'e ulaşmıştır.

Toplam mevduatın yarıyı aşkın bölümünün yabancı para cinsinden olması, bankaların kur riskini arttırdığı gibi, ulusal ekonomi açığı

sından da izlenecek para ve faiz politikasına bazı kısıtlamalar getirmektedir.

(vii) 1994 yılında bankalarda mevduatın yapısı (kompozisyonu) da bir önceki yıla göre değişmiştir. Toplam mevduat içinde DTH'ların payı % 51.8'e kadar yükselirken, TL mevduatın mevduat türleri itibariyle dağılımı da değişmiştir. 1994 yılında TL mevduat kapsamında en hızlı artan mevduat türü, tasarruf mevduatı olurken, bankalar mevduatı azalmıştır. Bir önceki yıl ise bankalar mevduatı en hızlı, tasarruf mevduatı da en yavaş artan mevduat türlerini oluşturmuşlardır. 1994 yılında cari fiyatlarla tasarruf mevduatı % 164.6 oranında artarken, artış hızı ticari kuruluşlar mevduatında % 90.5, diğer kuruluşlar mevduatında % 89.6, resmi kuruluşlar mevduatında % 51.9, mevduat sertifikasında % 51.2 olmuş; bankalar mevduatı ise % 35.8 oranında azalmıştır. Mevduat türleri itibariyle artış hızlarının farklı oluşu, bankalarda TL mevduatın bileşimini değiştirmiştir. TL mevduat içinde tasarruf mevduatının payı % 37.4'den % 53.2'ye, ticari kuruluşlar mevduatının payı hafifçe % 17.2'den % 17.6'ya, diğer kuruluşlar mevduatının payı 16.9'dan % 17.2'ye yükselirken, bankalar mevduatının payı % 23.8'den dramatik bir inişle % 8.2'ye resmi kuruluşlar mevduatının payı % 3.8'den % 3.1'e, mevduat sertifikasının payı da binde 9'dan binde 7'ye gerilemiştir.

(viii) 1994 yılında mevduatın vade yapısı da, bir önceki yıla göre değişmiş, mevduatın daha kısa vadelerde yoğunlaşma eğilimi 1994 yılında da sürmüştür. 1994 yılında toplam mevduat içinde vadesiz mevduatın payı % 29.5'den % 27.0'ye gerilerken, vadeli mevduatın payı da % 70.5'den % 73.0'e yükselmiştir. Esas önemli olan değişme vadeli mevduatın vade yapısında gözlenmiştir. Bir önceki yıla göre, toplam vadeli mevduat içinde 1 ay vadeli mevduatın payı % 25.6'dan % 16.4'e, 1 yıl vadeli mevduatın payı da % 18.1'den % 16.5'e gerilerken, 3 ay vadeli mevduatın payı % 40.0'dan % 49.0'a, 6 ay vadeli mevduatın payı da % 16.2'den hafifçe % 17.1'e yükselmiştir. Vadeli mevduatın hemen he-

men yarısı 3 ay vadeli hesaplarda toplanmıştır. Aynı eğilim DTH'lar için de söz konusudur.

(ix) 1994 yılında toplam banka kredileri, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 82.1 oranında artarak 789.853,2 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Anılan yıl ticaret bankaları kredilerinde artış hızı, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 88.0'den % 78.5'e gerilerken, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı, 1993 yılında % 81.9 iken, 1994 yılında % 112.6'ya yükselmiştir. 1994 yılında ticaret bankalarının açmış olduğu krediler kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinden daha yavaş artmış olduğundan, toplam kredilerin bu iki grup banka arasındaki dağılımı, bir ölçüde değişmiş; toplam krediler içinde ticaret (mevduat) bankalarının payı, bir önceki yıla göre, % 89.5'den % 87.7'ye gerilerken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı % 10.5'den % 12.3'e yükselmiştir.

(x) 1994 yılında banka kredilerinin ana gruplar itibariyle sektörel dağılımı bir önceki yıla göre değişmiş, toplam banka kredileri içinde ihtisas kredilerinin payı hafifçe % 24.4'den % 23.7'ye ihtisas dışı kredilerin payı da % 65.8'den % 64.6'ya gerilerken, kalkınma ve yatırım kredilerinin payı ise (turizm kredileri hariç) % 9.8'den % 11.7'ye yükselmiştir.

1989 yılından itibaren kalkınma ve yatırım bankalarının verdikleri turizm kredileri ihtisas kredileri arasında gösterilmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının verdikleri turizm kredileri, önceki yıllarla tutarlı olmak üzere bu gruba dahil edildiğinde, 1994 yılında ihtisas kredilerinin payı % 23.1 olmakta, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin payı ise % 12.3'e yükselmektedir. İhtisas kredileri içinde yer alan tarım kredilerinin toplam krediler içindeki payı 13.6'dan 15.2'ye yükselirken, konut kredilerinin payı % 7.8'den % 5.8'e, mesleki kredilerin payı da hafifçe % 2.0'den % 1.9'a gerilemiştir.

Turizm kredileri, denizcilik kredileri ve diğer ihtisas kredilerinin payı bindelerle ifade edilecek boyutta bulunmaktadır.

İhtilas kredileri dışında yer alan ihracat kredilerinin payı % 16.6'dan % 24.5'e, yatırım kredilerinin payı da % 1.8'den % 4.5'e yükselirken, işletme kredilerinin payı % 34.4'den % 24.5'e gerilemiştir. Kalkınma bankaları firmalara esas itibariyle işletme, yatırım ve ihracat kredisi verdiklerinden, toplam banka kredileri içinde ihracat, işletme ve yatırım kredilerinin payı, gerçekte yukarıda verilen oranlardan daha yüksektir.

1994 yılında kredilerin vade dağılımında da kısa süreli banka kredilerinin payı, gerileyip ihtisas kredileri dışında, % 84.9'dan % 82.0'ye inerken, orta ve uzun süreli kredilerin payı % 15.1'den % 18.0'e yükselmiştir.

Son yıllarda gerek toplam krediler gerek ticaret bankaları kredileri içinde orta ve uzun süreli krediler belirgin bir şekilde düşme eğilimi gösterirken, bu eğilimin 1993 yılından itibaren azından durduğu görülmektedir.

1994 yılında bankaların vermiş olduğu gayri nakdi krediler, cari fiyatlarla % 102.8 oranında artarak 664,3 trilyon TL'lik bir boyuta ulaşmış, bankalarda Gayri Nakdi Krediler/Nakdi Krediler oranı da % 84.1'e yükselmiştir.

(xi) Bankaların öz kaynakları (TCMB hariç) 1994 yılında % 79.1 oranında artarak yıl sonunda 125.105,5 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Bankalarda özkaynak artış hızı, cari fiyatlarla dahi 1993 yılına göre yavaşlamış, % 108.1'den % 79.1'e gerilemiştir. 1994 yılında banka özkaynaklarının artış hızının yavaşlamasında, sayıları 10'u bulan bankanın 11,0 trilyon TL dolayında zarar açıklaması etkili olmuştur.

1994 yılında banka özkaynak artış hızı yavaşladığı gibi, özkaynak yapısı da daha sağlıklı hale gelmiş, banka özkaynakları içinde yenden değerlendirme değer artış fonunun payı % 28.1'den % 35.6'ya yükselmiştir.

(xii) TCMB'nın bankacılık kesimine açmış olduğu krediler, 1994 yılında bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 30.3 oranında azalarak

17.691,5 milyar TL'den 12.322,2 milyar TL'ye gerilemiştir. TCMB'nın bankacılık kesimine açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına, ekonominin büyüme hızına, salt politik etkenlere göre yıldan yıla büyük dalgalanmalar göstermektedir. TCMB'nın son yıllarda bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerde artış hızı % 122.6 ile % 30.3 azalış (eksi) arasında değişmiştir. Gerçekten TCMB'nın bankacılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla 1987 yılında % 122.6 oranında artış gösterdikten sonra, izleyen 1988—1994 döneminde yıllık artış hızı % 103.9 ile eksi % 30.3 arasında değişmiştir. Genişletici politikaların izlendiği yıllarda TCMB'nın bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler hızlı artış gösterirken, 1991 ve 1994 gibi daha çok istikrara dönük para politikasının izlendiği yıllarda TCMB'nın bankacılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla dahi azalmaktadır. TCMB, 1980 öncesinde bankalara daha çok kalkınmaya yönelik orta vadeli sınıai krediler açarken, 1989 yılı sonundan itibaren bankacılık kesiminin geçici likidite ihtiyacını karşılamaya yönelik kısa süreli reeskont penceresi açmış bulunmaktadır.

Son yıllarda TCMB'nın kredilerinin banka kaynakları içindeki payı düşme eğilimi göstermektedir. Gerçi bu eğilim 1992 ve 1993 yıllarında duraklama göstermişse de 1994 daha da belirginleşmiştir. 1994 yıl sonu itibariyle TCMB'nın bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerin toplam banka kaynakları içindeki payı binde 6'ya düşmüştür. Bir önceki yıl bu pay % 1.7 düzeyinde idi.

(xiii) Kamusal sermayeli bankaların gerek mevduat gerek kredi piyasalarında görece ağırlıkları 1994 yılında da sürmüş, mevduat ve kredi hacmi içindeki payları artmıştır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarının toplam mevduat içindeki payı, bir önceki yıla göre % 43.6'dan hafifçe % 43.9'a yükselirken ticaret bankaları kredileri içindeki payı % 39.7'den % 43.4'e yükselmiştir. Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları ile birlikte tüm kamusal sermayeli banka-

ların toplam krediler içindeki payı, 1994 yıl sonu itibarıyla % 48.5 olmaktadır. Bir önceki yıl ise kamusal sermayeli bankaların krediler içindeki payı % 44.1 düzeyinde idi.

Kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı, 1981—1982 banka—banker bunalımından sonra 1991 yılı dışında sürekli artış eğilimi göstererek 1992 yılında % 50.0 düzeyine yaklaştıktan sonra, 1993 yılında % 43.6'ya kadar gerilemişken, 1994 yılında hafifçe yükselerek % 43.9 olmuştur. Kamusal sermayeli bankaların toplam banka kredileri içindeki payı 1990 sonrasında azalma göstererek, 1990 yılındaki % 53.2 düzeyinden 1993 yılında % 44.1'e kadar geriledikten sonra, 1994 yılında yeniden % 48.5'e yükselmiştir.

(xiv) Türk bankacılık sisteminin oligopolistik yapısı sürmekle beraber, son yıllarda büyük olarak nitelendirilen özel ticaret bankalarının mevduat ve kredi piyasasında payları gerilerken, küçük ve orta çaplı özel bankaların artmakta olduğu gözlenmekteydi. Ancak, 1994 yılında mali piyasalarda yaşanan bunalım ve güvensizlik mevduatın yeniden büyük bankalara yönelmesine yol açmıştır. Bunun sonucu beş büyük bankanın, bir önceki yıla göre toplam mevduat içindeki payları % 51.6'dan % 56.3'e, ticaret bankaları kredileri içindeki payları da % 46.7'den % 55.2'ye yükselmiştir. Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı sermayeli banka sayısının 23 olmasına karşın, bu bankaların 1994 yılı sonu itibarıyla toplam mevduatı ve toplam banka kredilerinde de payları % 1.9 düzeyindedir. Bir önceki yıl ise yabancı bankaların toplam mevduatta payları % 1.6, toplam kredilerde de % 3.0 dolayında idi. Yabancı bankaların toplam mevduat ve krediler içindeki payında gerileme, 1994 yılında da sürmüştür.

(xv) İzlenen kur ve faiz politikaları sonucu bankaların döviz yönetimindeki eğilimleri değişmiş, 1990 sonrasında bankacılık diliyle long pozisyondan short pozisyona geçmişlerdir. Daha açık bir deyişle, bankaların döviz borçları ve yü-

kümlülüklerinin tutarı döviz varlıklarını açmış, bankalar dövizle borçlanarak sağladıkları fonların bir bölümünü TL olarak plase etmeye başlamışlardır. Bankaların short pozisyonda olmaları, döviz pozisyon açıklarının 1993 yılı sonunda 5.045 milyon USD'e değin yükselmesi, olumsuz etkisini TL'nin reel olarak devalüe edildiği 1994 yılında göstermiş ve anılan yıl bankaların net kambiyo zararları 73.035,9 milyar TL'ye kadar yükselmiştir. Bankalar 1994 yılında döviz pozisyon açıklarını büyük boyutta kapatmışlar ve 860 milyon USD boyutunda pozisyon açığı ile 1995 yılına girmişlerdir.

(xvi) Bankaların birleştirilmiş net kârları toplamı bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 17.4 oranında artarken, reel olarak % 46.8 oranında azalmıştır. Banka kârları inceleme döneminde en şiddetli azalışı, 1994 yılında göstermiştir. 1993 yılında ise banka kârları cari fiyatlarla % 140.3, reel olarak da % 51.7 oranında artmış idi. İnceleme döneminde bankalar en hızlı kâr artışı ile en hızlı kâr düşüşünü birbirini izleyen 1993 ve 1994 yıllarında yaşamışlardır.

Banka kârlarında reel azalış, banların kârlılık oranlarını da etkilemiştir. 1993 yılında bankaların öz sermaye kârlılık oranı, ortalama öz sermayeye göre % 54.7 ve yıl sonu öz sermaye tutarına göre de % 40.5 iken, bu oranlar 1994 yılında sırasıyla % 33.9'a ve % 26.4'e düşmüştür. Ancak, banka kârlılık oranlarındaki değişime, banka grupları itibarıyla farklı olmuş; yabancı sermayeli ticaret bankaları kâr ve kârlılık oranlarını yükseltirken, düşüş özel ticaret bankalarında sınırlı boyutta kalmış, dramatik gerileyiş kamusal sermayeli ticaret bankalarında gözlenmiştir.

1994 yılı ekonomideki olumsuz koşulların ve gelişmelerin de etkisiyle bankacılık için zor bir yıl olmuştur. Bankacılık sektörü reel olarak önemli boyutta küçülürken, belirgin bir kâr sıkışması olgusunu da küçülme ile birlikte yaşamıştır.

107 YAŞINDAYIZ, AMA YAŞIMIZI HiÇ GÖSTERMİYORUZ.

**ÇÜNKÜ SÜREKLİ YARATTIĞIMIZ YENİLİKLER,
HEP GENÇ KALMAMIZI SAĞLIYOR.**

Interbank, 1888 yılında Selanik Bankası adıyla kuruldu.
1969'da Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası,
1990 yılında da Interbank adını aldı.

Hızla değişen para piyasaları karşısında ihtiyaç duyulan
yeniliklerin yaratılmasında ve uygulanmasında tam
107 yıldır öncülük eden banka, Interbank

Türkiye'ye çağdaş bankacılık ve bankacılıkta pazarlama
kavramlarını ilk getiren banka, Interbank.

İlk kez VDMK ihraç eden banka, yine Interbank.

Interbank, sizi bugünün kalıplarından kurtarıp,
yarının finansal koşullarına uygun, yeni çözümler,
yeni yatırım alanları, yeni ürünler yaratır ve
size benzersiz bir hizmet sunar.

**Interbank'ın özel hizmetini,
ancak Interbank'ta bulabilirsiniz.**

INTERBANK

Merkez Şube
Rasipine Cad. 105/C
Etiler/Şişli/İSTANBUL
Tel: 0 212 374 20 00

Bakırköy Şubesi
C16 No: 328 Güzne Alışveriş
34710 İSTANBUL
Tel: 0 212 651 17 13

Tekelioğlu Şubesi
Çukuryurt Cad. 29
Etiler/Şişli/İSTANBUL
Tel: 0 212 330 52 33 241 51 89

Ufuk Şubesi
Akmerkez Binyol Cad. 117A
Ülke - İSTANBUL
Tel: 0 212 287 00 42 (5 hat)

Sarıyer Şubesi
Bağdat Cad. Akmerkez Kat: 29
Sarıyer - İSTANBUL
Tel: 0 216 411 54 55 (5 hat)

Kadıköy Şubesi
Mühürler Cad. Çarşı Sok. 29
Mermer Kışla, Kadıköy 81330 İSTANBUL
Tel: 0 216 414 52 70 71

Ankara Şubesi
Atatürk Bulvarı 211
Kavayidere ÖZGEM ANKARA
Tel: 0 312 487 55 30

Çankaya Şubesi
Çankaya Cad. 25/A
Çankaya ÖZGEM ANKARA
Tel: 0 312 481 59 70 (5 hat)

Sancaktepe Şubesi
Halkın İyiliği Bulvarı 74/7
Anadoluhisari 20210 İZMİR
Tel: 0 232 441 53 33 34

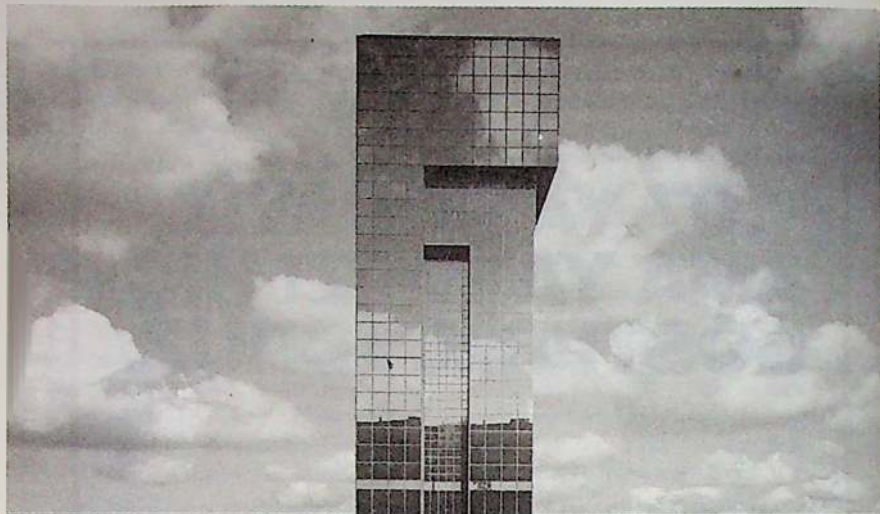
Karadeniz Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı 102
Akmerkez - İZMİR
Tel: 0 232 443 29 50 (4 hat)

Bursa Şubesi
Fevzi Çakmak Cad. Bey Han
No: 73 16020 BURSA
Tel: 0 224 214 80 52

Adana Şubesi
Gösterişli Merkez, Fıratlı Bey Mah. Fıratlı Cad.
Diş No: 140, 3. No: 170-176 01020 ADANA
Tel: 0 322 438 00 00

Interbank bir Çukurova Holding kuruluşudur.

Bize güven veriyorsunuz!

Tütünbank, size güvendiğiniz hizmetler sunar.

Onun için Tütünbank'ın

hizmetlerini seçiyorsunuz.

Tütünbank'a güveniyorsunuz.

Hizmetlerimizin karşılığını

güveninizle alıyoruz. Tam 70 yıldır.

İşte, sizdeki bu güven duygusudur bizi

yücelten; bize güven veren.

Büyüten...

tütünbank

"İlkemiz, Güven Ve Dostluk"

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi

Borsa'nın Önü Açıldı

UZUN zamandır siyasi gelişmelerin etkisi altında sıkıntılı günler geçiren borsa-da, anayasa görüşmelerinin olumlu sonuçlanmasının ardından mutlu günler başlamıştır. Gerçekten de haftalar boyunca meclisi ve tüm kamuoyunu meşgul eden, bir gün olumlu, bir gün olumsuz mesajlarla herkesin kafasının karışmasına ve tedirginliğin had safhaya ulaşmasına neden olan, «anayasa maddelerinde değişiklik yapılması» konusu, birdenbire bıçakla kesilivermiş gibi sona ermiştir. Tam bütün umutların kesildiği, açık oylama konusunda DYP ile ANAP'ın anlaşmazlığa düştükleri, "Bu meclis bu anayasayı değiştiremez." kanısının yaygınlaştığı bir sırada, sanki sihirli bir değnekle dokunulmuşçasına ve yıldırım hızıyla, hem de büyük bir oy farkıyla, anayasa değişikliklerinin mecliste kabul edilmesi; ayrıca, bu sürprizin piyasaların tatil yaptığı hafta sonuna rastlaması, Pazartesi günü seansın açılışıyla birlikte borsaya müthiş bir doping etkisi yapmıştır. Bu ivmeyle birkaç gün hızlı yükseliş gösteren borsaya sonraki günlerde bir miktar kâr realizasyonu amaçlı satışların gelmiş olmasına rağmen, ayın son günlerine kadar borsa yükseliş eğilimini sürdürmüştü; ayrıca, hayli düşük düzeylere inmiş olan günlük işlem hacmi rakamları da yeniden 20 trilyon mertebelerine yükselmiştir. Anayasa görüşmelerinin sona ermiş olmasının yanısıra meclisin Eylül ayına kadar tatile girmiş bulunması da en azından bir süre, Ankara'dan gelecek haberlerin borsa üzerinde olumsuz etkiler yaratmasını engelleyecektir. Şimdilik Ankara'nın borsa üzerine düşen tek gölgesi, Ağustos ayı sonlarında yapılacak olan CHP kongresinde yaşanması muhtemel gerginliklerdir.

Öte yandan, borsanın önünün açık olduğu şeklindeki genel kanı, yalnızca

mecliste sağlanan rahatlamadan kaynaklanmamaktadır. Olumlu beklentilere destek veren bazı hususlara aşağıda kısaca değinilmiştir.

- Mevsimsel nedenlerden kaynaklanıyor olsa da, geçen yılın Nisan ve Mayıs aylarına ait rakamların hesaplardan çıkmış olmasından destek buluyor olsa da, 12 aylık enflasyon rakamlarında düşme gözlenmektedir. Bunun sonucu olarak, öncelikle bazı büyük kamu bankaları, mevduat faizlerini aşağıya çekmeye başlamışlardır. Faiz indirimlerinin nereye ve ne zamana kadar süreceği belli olmamakla beraber, şimdilik piyasalarda üretken yatırımların artması ve mevduatın cazibesinin azalmasının, borsaya daha çok tasarrufun akmasına yol açacağını düşünmek mümkündür. Mevduat faizleriyle birlikte repo ve gecelik faizlerde de gerileme olduğunu belirtmekte yarar vardır.

- Ağustos ayında çok yüklü iç borç ödemelerinin bulunması ve hazinenin vadesi gelen borçlarını roll-over edebilmek (aynı miktarda yeniden borçlanabilmek) için kısa vadeli ve yüksek faizli bono ihaleleri açacağını beklenmesine rağmen, 1 yıl vadeli ihaleye gidilmiş ve faiz oranları tırmandırılmadan önemli miktarda tahvil satışı gerçekleştirilmiştir. Bu durum Ağustos ayı ile ilgili olumsuz beklentilerin hafiflemesine yol açmıştır.

- Uluslararası derecelendirme kuruluşlarından Duff and Phelps'in biraz da kuşku uyandıran bir biçimde ülke notumuzu yükseltmesinden sonra, Standard and Poors ile Moody'sten de olumlu sinyaller alınmış, kredi notumuzun bir kade me yükseltimese bile (+) ile ödüllendirileceği anlaşılmıştır. Kredi notumuz hakkındaki bu olumlu gelişme şimdiden bazı büyük bankalarımızın çok olumlu koşullarla uluslararası piyasalardan sendikasyon kredileri bulabilmelerine, ülke olarak da uluslararası piyasalarda borçlanabilme kapılarının açılmasına yol açmıştır. Merkez Bankası Başkanı'nın belirttiğine göre, tarihinin rekor düzeyine ulaşan döviz rezervleri ile, Türkiye başka ülkelere borç verebilecek bir konuma ulaşmıştır. Bu koşullarda önümüzdeki günlerde dövize yapılacak yatırımın da borsaya alternatif olacağı düşünülmektedir.

- Şirketlerin henüz çok azı 6 aylık mali tablo verilerini borsaya iletmiş olmakla birlikte, iletilen tabloların verdiği bilgilerin borsada hemen yansımaları bulunduğunu gözlenmektedir. Önümüzdeki günlerde borsaya hızlı bir şekilde mali tablo verilerinin akacağı ve çok güzel tablolar açıklayacak şirketler bulunduğu bilindiğine göre, hiç değilse bu şirketlere ait hisselerin iyi prim yapacakları, borsada sevilen ve yaygın olarak kullanılan deyimle, "kâğıt bazında hareketler" olacağı kuşkusuzdur.

Borsa bu gelişme ve beklentilerin ışığı altında Temmuz ayında % 9.42 oranında artış göstermiş, «28 Temmuz 1995, Cuma» günü kapanış fiyatları itibariyle İMKB İndeksi 52.777,52 puan olmuştur. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İn-

deksi de borsa indeksine paralel olarak % 9.92 yükselmiş, yine «28 Temmuz 1995, Cuma» günü kapanış fiyatlarıyla 128.087,60 puana ulaşmıştır. Dergimiz indeksinde yer alan 40 hisseden sadece 4'ü Temmuz ayında yatırımcısına zarar ettirmiş, Anadolu Cam ile Yapı Kredi Bankası ise Temmuz ayını, Haziran sonu fiyatlarıyla kapatmışlardır. Tablo 1'de Temmuz ayının en iyi verim sağlayan, Tablo 2'de ise yatırımcısına en çok zarar veren hisse senetleri sıralanmıştır.

TABLO 1
Temmuz Ayının En Başarılı Hisseleri

Dergi İndeksinde Yer Alan	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Kav	50.00	Adana A	36.54
T.D. Döküm	38.51	Net Turizm	34.00
Hektaş	34.85	İhlas Hol.	33.33
Döktaş	33.84	Mardin Çim.	28.57
Migros	31.31	Eczacı İlaç	27.36
Erdemir	26.32	Aktaş El.	25.77
Petrol Ofisi	25.00	Tire Kutsan	23.08
Otosan	20.00	Bursa Çim.	22.00
Kartonsan	18.84	Netaş	21.31
Brisa	18.33	Ege Plast	18.33

TABLO 2
Temmuz Ayının En Kötü Hisseleri

Dergi İndeksinde Yer Alan	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Ege Bira	-6.73	Garanti B.	-10.61
Yasaş (*)	-6.25	Kepez Elk.	-8.86
Güney Bira (*)	-3.98	Sabah Yay.	-6.80
Koç Holding	-2.30	Finansbank	-3.45
		Emek Sig.	-3.13

(*) Bu şirketlerin temettü dağıtımları verim hesabında dikkate alınmamıştır. Bu durum dikkate alındığında cüzi miktarda pozitif verim oluşabilecektir.

Sermaye Artırımları

Haziran ayında olduğu gibi, Temmuz ayında da sermaye artırımları tüm hızıyla devam etmiş, 14 şirket sermaye artırımını gerçekleştirmiştir. Sözkonusu şirketlerin yaptığı bedelli ve bedelsiz sermaye artırımları ile, artırım sonrası ödenmiş sermayeleri Tablo 3'de listelenmiştir. Bilindiği gibi yeni uygulamaya göre şirketler bedelli sermaye artırım karşılığı toplayacakları rüçhan hakkı bedelleriyle temettü dağıtımlarını mahsup edip bedelli artırım karşılığı hisselerin bir kısmını ya da tamamını ortaklarına bedelsiz olarak verebilmektedirler. Ancak, Tablo 1'de bu durum dikkate alınmamış, mahsup edilip edilmemesine bakılmaksızın, bedelli artırıma konu olan sermaye miktarları belirtilmiştir.

TABLO 3
Temmuz Ayında Sermaye Artırımları
(Milyon TL)

Şirket	Eski Ser.	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Anadolu Bira	350.000	—	—	245.000	70.00	595.000
Ardem	240.000	120.000	50.00	120.000	50.00	480.000
Bolu Çim.	601.022	300.511	50.00	589.001	98.00	1.490.534
Bumerang Y.O.	10.000	90.000	900.00	—	—	100.000
Dış Ticaret B.	1.000.000	425.000	42.50	325.000	32.50	1.750.000
Eczacı Yat.	120.960	60.480	50.00	60.480	50.00	241.920
Facto Fin.	60.000	60.000	100.00	—	—	120.000
Finans F.K.	308.000	42.000	13.64	—	—	350.000
Güney Bira	219.240	76.734	35.00	186.354	85.00	482.328
Net Hol.	537.401	1.212.599	225.64	—	—	1.750.000
Niğde Çim.	76.844	76.844	100.00	46.107	60.00	199.795
Polylen	150.000	62.500	41.67	187.500	125.00	400.000
Tofaş Oto F.	1.200.000	1.800.000	150.00	1.800.000	150.00	4.800.000
Yasaş	81.000	81.000	100.00	162.000	200.00	324.000

Temmuz ayında 2 şirketin kayıtlı sermaye artırım talepleri, 2 şirketin de kayıtlı sermaye sistemine geçme talepleri kabul edilmiştir. Bu şirketler Tablo 4'de verilmiştir.

TABLO 4
Temmuz Ayında Kayıtlı Sermaye Artırımları
(Milyon TL)

Şirket	Artırım Öncesi	Artırım Sonrası
Doğan Hol.	2.000.000	10.000.000
Ege Plast	0	600.000
Ege Profil	0	300.000
Transtürk Hol.	350.000	1.500.000

Temettü Verimleri

Şirketlerin sermaye artırımlarının ve temettü dağıtımlarının hız kazandığı şu günlerde, temettü dağıtımlarıyla ilgili bazı sayısal değerlendirmelere Tablo 5'de yer verilmiştir. Tablo 5'in ilk sütununda şirketlerin ortaklarına dağıttıkları kâr paylarının (temettü), 1994 yılında elde etmiş oldukları net kârlarına oranları verilmiştir. Tabloda yer alan şirketler, Temmuz ayı itibarıyla İMKB 100 İndeksi'nin hesaplanmasına esas teşkil eden şirketlerdir. Bu 100 şirket arasında yer alan Dardanel'de henüz temettü dağıtımı konusunda yönetim kurulu ya da genel kurul kararı bulunmadığı için, bu şirket için herhangi bir hesaplama yapılamamıştır. Geri kalan 99 şirketin 8'i 1994 yılını zararla kapatırken, Milliyet ve Polylen'de kâr bulunmasına rağmen kâr payı dağıtılmaması kararlaştırılmıştır. Tabloda verisi bulunan 99 şirket için hesaplanan ortalama kâr payı dağıtım oranı % 57.29 olmuş, geçen sene yine indeks hisseleri için hesaplanan % 65.35'e göre düşük bir kâr payı dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Kâr payı dağıtımında geçmiş yıllar kârlarından da yararlanan Ege Seramik ve Usaş dışında, en yüksek kâr payı dağıtım oranını % 92.39 ile Medya Holding gerçekleştirmiş, Niğde Çimento (% 91.64), Şişe Cam (% 91.36), Çelik Halat (% 90.90) ve Esbank (% 90.00), kârının % 90 veya fazlasını dağıtan diğer şirketler olmuşlardır. Niğde Çimento, iki senedir üstüste, elde ettiği net kârın % 90'ından fazlasını ortaklarına dağıtan tek şirket olarak dikkat çekmektedir. Kâr payı dağıtımında en eli sıkı davranan şirket geçen sene olduğu gibi yine T.İş Bankası (% 13.89) olurken, Alarko Sanayi, Çukurova Elektrik, Doğan Holding, Koç Holding, Kütahya Porselen, Makina Takım ve Petkim de kârlarının % 40'ından azını dağıtmışlardır. Bu şirketler arasında Çukurova Elektrik'in geçen yıl kârının en büyük bölümünü dağıtan (% 91.50) şirket olduğunu belirtmek de ilginç olacaktır.

Tablo 5'in ikinci sütununda 1994 yılı sonunda hisse senedi almış olan yatırımcıların sağladığı temettü verimini hesaplamak amacıyla, şirketlerin 1994 yılı kârından dağıttıkları toplam temettünün, 1994 yılı sonu piyasa değeri toplamına oranı alınmıştır. Tablodaki 99 şirket için hesaplanan ortalama temettü verimi (% 6.81), geçen yıl hesaplanan % 5.13'e göre yüksek, ancak önceki yıl hesaplanan % 10.72'ye göre düşük bir rakamdır. Atlas Yatırım Ortaklığı % 33.81 ile temettü verimliliğinde ilk sırayı alırken, Global Yatırım Ortaklığı (% 33.57), çok az bir farkla ikinci sıraya yerleşmiş, Usaş (% 21.18), Yapı Kredi Bankası (% 17.91), Adana Çimento (% 17.43), Ege Gübre (% 16.00), Mardin Çimento (% 15.62) ve Denizli Cam (% 15.57), % 15'in üzerinde temettü verimliliği sağlayan diğer şirketler olmuşlardır. Yatırım Ortaklarının performansı dikkat çekerken, Mardin Çimento'nun da iki yıldır üstüste dereceye girdiğini not etmekte yarar vardır.

TABLO 5
Şirketlerin Kâr Dağıtımı ve Temettü Verimleri

ŞİRKET	Dağı. Tem./ Net Kâr (%)	Temettü Verimi ^a (%)	ŞİRKET	Dağı. Tem./ Net Kâr (%)	Temettü Verimi (%)
Adana Çim.	51.24	17.43	Kepez El.	Zarar	0
Akai Teks.	64.00	12.82	Kordsa	48.70	6.56
Akdif Fin.	75.42	11.27	Karsu	75.39	7.20
Aksu İp.	40.12	5.55	Kütahya Por.	38.12	4.49
Aksa	50.99	7.04	Makina T.	26.57	1.13
Alarko Hol.	47.30	1.76	Maret	53.06	3.68
Alarko San.	36.70	5.77	Medya Hol.	92.39	9.05
Anadolu Cam.	50.91	6.77	Merko	48.08	4.00
Anadolu Bira	84.19	5.26	Metaş	50.64	5.41
Arçelik	66.01	2.92	Migros	55.68	2.97
Aselsan	81.04	8.93	Milliyet Gaz.	0	0
Anadolu Sig.	46.47	7.27	Milpa	72.01	4.92
Atlas Y.O.	86.34	33.81	Mardin Çim.	83.90	15.62
Aygaz	72.14	7.69	Mullu Akü	81.28	12.74
Bağfaş	53.84	14.81	Netaş	49.42	8.16
Bolu Çim.	83.00	5.05	Niğde Çim.	91.64	13.21
Brisa	46.74	5.08	Net Hol.	67.52	8.00
Borusan	48.90	7.79	Olmuksa	50.70	5.92
Çelik Hal.	90.90	3.44	Olosan	55.30	2.60
Çemtaş	44.29	10.77	Peg Prof.	69.94	1.91
Çukurova El.	20.93	1.00	Petkim	33.27	2.42
Dardanel	Veri Yok	Veri Yok	Pınar El	84.42	7.06
Denizli Cam	72.11	15.57	Pınar Süti	77.83	1.23
Deva Hol.	Zarar	0	Polylen	0	0
Dişbank	36.90	3.33	Petrol Of.	80.29	6.78
Doğan Hol.	15.98	1.67	Raks El.	80.16	5.88
Eczacı İlaç	81.94	0.67	Sabah Yay.	90.74	6.23
Eczacı Yat.	66.95	5.68	Sarkuysan	49.28	6.67
Ege Bira	59.63	4.08	Sifaş	44.33	5.56
Ege Gübre	85.86	16.00	Şişe Cam	91.36	5.32
Ege Ser. (*)	117.01	12.15	Siemens	41.33	5.56
Erçiyas Bira	77.58	6.14	Tal Kon.	61.63	3.96
Erdemir	69.92	7.05	Telelaş	Zarar	0
Esbank	90.00	2.69	T.H.Y.	Zarar	0
Finans F.K.	72.18	10.00	Tire Kulsan	51.42	10.59
Gentaş	61.34	8.70	Tofaş Oto F.	50.95	7.70
Global Y.O.	86.14	33.57	Trakya Cam	57.32	7.98
Gübre Fab.	46.07	4.60	Trans Hol.	59.07	4.94
Güneş Sig.	72.86	13.79	Tukaş	85.94	7.34
Hektaş	85.83	1.83	Tüpraş	Zarar	0
Hümmet Gaz.	Zarar	0	Turcas	69.72	5.54
İhlas Hol.	68.68	2.20	Tütünbank	81.74	9.26
İktisat F.K.	50.88	4.17	Usas (*)	102.02	21.18
İntema	66.69	5.75	Ünye Çim.	84.97	13.07
İş Bankası	13.89	3.92	Uşak Ser.	43.33	7.70
İst. Motor P.	83.27	2.43	Vestel	Zarar	0
İzdaş	72.60	5.00	Yasaş	75.17	14.04
Kartonsan	48.13	6.49	Y.K.B.	79.04	17.91
Kav	54.50	7.12	Yünsa	Zarar	0
Koç Hol.	39.46	2.28			
Koç. Yat.	48.11	3.33	Ortalama	57.29	6.81

(*) Kâr payı dağıtımında geçmiş yıl kararlarından da yararlanılmıştır.

Altın Borsası Açıldı

Uzun zamandır hazırlıkları süren İstanbul Altın Borsası (İAB), görkemli bir açılışın ardından «26 Temmuz 1995, Çarşamba» günü faaliyetlerine başlamıştır. İAB'nda ilk aşamada spot işlemlere yer verilecek ve üyeler TL veya ABD Doları ile alım satım yapabileceklerdir. Halen tüm üyelik işlemleri tamamlanmış 22'si banka olmak üzere 40 üyesi bulunan borsada, işlemler açık yazılı tekliflerin karşılaştığı müzayade sisteminde uygulanmakta, diğer müşteriler borsa üyeleri vasıtasıyla alım satım yapabilmektedirler. İAB'nda spot işlemlerden başka, yakın gelecekte vadeli işlemlere de geçilmesi planlanmaktadır. Vadeli işlemlerde dünyanın en önemli iki borsası olan New York ve Tokyo borsalarının mesafe ve zaman açısından ortalarında bir yer alan İAB, işlemlerin dünya çapında kesintisiz sürmesine olanak verecektir. Borsanın ilk üç gününde gerçekleşen işlemlerin yüksekliği gelecek için hayli umut verici olmuştur.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi (Ocak 1974 = 100)

Aylar	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Ocak	493.05	1711.69	714.75	6793.38	8224.39	12953.90	10382.15	46499.72	66641.02
Şubat	658.37	1465.45	822.11	7402.13	10950.59	9572.27	14056.56	43685.74	72135.19
Mart	619.21	1351.48	923.62	6957.24	9793.56	11006.98	13455.69	36336.97	94874.84
Nisan	613.09	917.93	1009.89	7054.56	8814.38	10128.12	20399.46	37260.41	109201.43
Mayıs	833.54	1005.71	1334.72	8438.48	7932.99	9067.92	21856.16	40688.45	112502.77
Haziran	1050.91	924.97	1745.24	7573.16	8275.36	12297.79	26303.88	52300.27	116528.07
Temmuz	1709.16	927.28	1554.78	10664.47	7533.47	11754.44	24501.68	59216.98	128087.60
Ağustos	2290.94	816.29	1716.64	10166.14	7950.10	11314.53	27193.90	69147.24	
Eylül	2015.20	881.71	2673.32	10907.66	6913.80	10310.15	33729.97	68630.14	
Ekim	1548.75	734.01	3486.07	10596.87	6835.47	9077.97	34444.97	66413.15	
Kasım	1374.18	777.53	3241.70	6955.17	10214.39	9344.20	44519.48	74373.54	
Aralık	1202.28	722.21	4940.99	6750.24	11048.39	9744.28	51099.56	71525.29	

◆ Bir adamın büyük olup olmadığını, onun alçak gönüllülüğünden anlayabilirsiniz.

John Ruskin

◆ Sanki hiç elde edemeyeceğiniz gibi, ama gene de onu kaybetmekten korkarak öğren.

Konfüçyüs

◆ Size otuz yıldır, nasıl yaşanır, onu öğrettim; yakında, nasıl ölünür, onu göstereceğim.

Sandys

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kâr (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1992	1993	1994	1992	1993	1994	Temmuz 1994	Mayıs 1995	Haziran 1995	Temmuz 1995
				(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Net)	(Net)	(Net)				
1	AKÇİMENTO	300.000	253.968,75	87.500	131.034	442.416	50	75	265	47.500	65.000	18.750	20.000
2	ANADOLU CAM	1.000.000	226.314	16.847	44.731	181.647	15	25	60	6.800	6.800	7.400	7.400
3	ARÇELİK	8.000.000	2.500.000	588.565	1.118.954	1.107.368	77	100	26	11.000	12.750	13.500	14.250
4	BAGFAŞ	200.000	200.000	103.047	192.442	445.728	30	60	120	6.100	18.750	20.500	24.000
5	BOLU ÇİMENTO	3.000.000	1.490.533,36	55.787	52.219	201.300	28	13,25	27,80	4.650	6.500	8.800	3.250
6	BRİSA	607.500	1.003.125	104.490	197.251	750.626	32,50	62	33	4.800	14.500	15.000	17.750
7	ÇELİK HALAT	2.000.000	174.960	22.875	18.606	39.071	40	30	20,30	4.900	8.700	7.800	8.600
8	ÇİMSA	1.200.000	280.800	101.528	245.957	614.748	85,50	220	740	66.000	220.000	31.500	34.500
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	1.500.000	500.000	514.857	590.165	8.736	100	120	10	11.500	14.750	20.750	23.000
10	DOKTAŞ	250.000	240.000	63.764	124.386	221.282	67	90	60	19.000	15.250	8.900	13.250
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	250.000	241.920	38.368	44.543	90.339	30	25	50	6.400	24.000	22.000	11.500
12	EGE BİRACILIK	3.150.000	685.440	220.582	383.386	1.149.526	100	100	100	89.000	54.000	52.000	48.500
13	EGE GÜBRE	108.000	216.000	16.971	37.198	125.783	5	50	200	4.750	10.500	7.300	7.500
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	2.500.000	6.336.000	693.214	421.849	2.234.869	40	9	24,66	5.300	6.200	5.700	7.200
15	GOOD-YEAR	1.500.000	534.125	79.925	271.504	795.566	60	120	125	14.000	22.500	21.000	23.500
16	GÜBRE FABRİKALARI	2.500.000	576.000	4.369	100.333	250.101	1	20	20	1.300	7.500	6.300	6.700
17	GÜNEY BİRACILIK	1.000.000	482.328	37.686	95.404	260.492	40	55	85	43.000	21.000	26.000	11.500
18	HEKTAŞ	600.000	453.000	11.931	17.693	14.610	20,25	16,85	5,23	975	11.500	6.600	8.900
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	1.346.625	3.684.366	52.437	111.169	280.445	-	6,50	10,50	2.125	1.825	1.700	1.825
20	İZOCAM	450.000	300.000	50.780	113.750	156.338	75	75	50	9.700	7.600	10.400	11.250
21	KARTONSAN	540.000	540.000	48.428	186.437	673.242	30	60	120	14.750	32.000	17.250	20.500
22	KAV	62.400	156.000	(7.863)	1.400	148.850	-	-	130	14.000	40.500	18.000	27.000
23	KOÇ HOLDING	16.000.000	2.000.000	445.676	1.019.330	3.294.193	35	75	65	29.000	37.000	43.500	42.500
24	KOÇ YATIRIM	2.000.000	468.000	106.253	176.059	374.170	100	110	100	34.500	14.500	13.750	15.500
25	KORDSA	1.000.000	425.250	59.393	69.889	436.633	20	21,50	100	12.750	18.250	22.000	25.000
26	MAKİNA TAKIM	250.000	248.917,5	(11.406)	5.779	18.734	-	-	2	1.575	1.925	1.775	1.850
27	MARSHALL	1.250.000	725.000	53.315	95.732	275.494	61	55	75	11.000	16.000	6.500	6.600
28	MİGROS	1.000.000	300.000	40.933	82.728	395.144	100	210	220	88.000	145.000	49.500	65.000
29	OLMUKSA	500.000	254.100	11.008	3.650	225.547	10	-	45	3.350	14.250	16.000	17.000
30	OTOSAN	2.500.000	880.000	221.932	743.845	397.840	114	400	25	75.000	13.000	16.250	19.500
31	PETROL OFİSİ	3.000.000	2.520.000	546.913	1.171.665	2.924.574	86,30	211,34	93,18	9.500	12.750	13.000	16.250
32	PINAR SÜT	218.700	72.900	8.895	68.734	9.367	27,88	136	10	6.300	16.250	20.000	22.500
33	SARKIYSAN	1.000.000	567.000	70.100	117.760	575.334	100	100	150	17.250	10.500	11.750	12.500
34	TELETAŞ	1.000.000	200.000	63.091	(5.653)	(44.928)	15	-	-	8.100	13.500	15.500	16.750
35	TÜRK DEMİR DÖKÜM	3.600.000	1.000.000	152.111	284.598	55.742	80	90	6,5	10.250	10.250	7.400	10.250
36	TÜRK SIEMENS	300.000	504.000	108.370	188.457	609.694	60	65	100	11.750	13.000	13.500	15.750
37	T. İŞ BANKASI -B-	-	30.000	843.397	2.518.752	5.529.664	41,66	108,93	60,22	23.500	27.500	28.000	28.500
38	TÜRKİYE İŞ VE CAM	3.000.000	2.300.000	83.461	209.587	427.966	11	10	17	2.800	10.250	8.600	10.500
39	YAPI KREDİ B.	10.000.000	8.318.000	509.333	66.041	2.869.293	40	27,80	60	3.750	8.100	2.850	2.850
40	YASAŞ	162.000	324.000	24.434	72.123	215.515	25	50	200	6.600	31.000	31.000	7.500

Denim

by

ordenim®

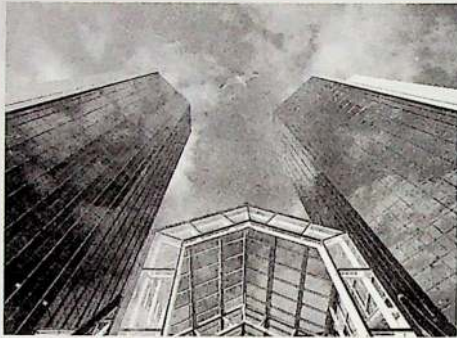

ORTA ANADOLU
TİCARET ve SANAYİ İŞLETMESİ TA.Ş.

Cumhuriyet Caddesi No: 255 Kat 5, 80230 Harbiye - İstanbul
Tel: (0212) 296 28 08 (9 hat), Fax: (0212) 296 28 02

Fabrika: P.K. 31 Kayseri, Tel: (0352) 336 26 80, Telex: 49540, Fax: (0352) 336 26 85

Akbank, 21. yüzyıla hazır!

Türk bankacılık sektörünü 21. yüzyıla taşıyan Akbank, "dünyanın 500 büyük bankası" arasındaki yerini her yıl korumaktadır.

Akbank, yurtiçinde 500 şubesi, yurtdışında 9 temsilciliğiyle tam bankacılık hizmeti verir... Londra'da tamamı Türk sermayesiyle gerçekleştirilen ilk Türk bankası olan **Sabancı Bank plc** Akbank tarafından kurulmuştur. Fransa'nın en büyük bankası

Banque Nationale de Paris ve Almanya'nın ikinci büyük bankası **Dresdner Bank A.G.** ile ortak olarak ülkemizde **BNP- Ak- Dresdner Bank**'in kurulmasını yine Akbank sağlamıştır... Türk bankacılığını dünyaya kanıtlayan banka, Akbank olmuştur.

Akbank, Türk ekonomisine yön vermeye devam etmekte, Türkiye'ye en iyiyi sunmaktadır...

AKBANK
Güveninizle Eseriz

Dış Basından

Derleyen: Doç. Dr. NİLSEN ALTINTAŞ

İnsanlara Değer Bıçmek

EKONOMİK teori, «İnsan Sermayesi»ni büyümenin önemli bir kaynağı olarak görür. Bunun ölçümü ise çok zordur. İnsanlara yatırım yapmak, zengin ve fakir ülkelerde popüler bir politik hedeftir. Zengin ülke politikacıları, yetenek eksikliğinden ve profesyonel eğitimin geliştirilmesi ihtiyacından söz ederler. Fakir ülkelerde ise daha ziyade sağlık ve genel öğretim konuları üzerinde durulur. Her iki halde de hedef sağlık, eğitim ve çalışanların yeteneklerini kapsayan –ekonomistlerin deyimiyle– «İnsan Sermayesi»ni geliştirmektir.

Çağdaş büyüme teorilerine göre, fiziksel sermaye (fabrika ve makina gibi) yanında insan sermayesi de ekonomik büyüme için güçlü bir motordur. Geliştirilmiş insan sermayesinin etkisini belirlemek için ekonomistlerin bunu ölçebilmesi gerekmektedir. Ne yazık ki, bu, basit olmaktan çok uzaktır.

Eğitimi ele alalım; eğitimin insan sermayesine katkısını ölçebilmek için, başlangıçta okur yazarlık oranlarından yararlanılmıştır. Pratikte bu yeterli değildir. Okur yazarlığın tarifi sübjektiftir. Daha da önemlisi, testler eğitimin sadece temel seviyesini ele almakta, diğerlerinden daha eğitilmiş olan bazı okur yazar insanlar arasındaki farklılığı dikkate almamaktadır. Eğitimi ölçmenin başka bir yolu, okula gidenlerin oranlarını (belirli bir yaş grubundaki okula kayıtlı insanların oranı) kullanmaktır. Bununla ilgili önemli zorluk, bu tür oranların bugünü değil gelecekteki insan sermayesini ölçmesidir. Bugünün okul çocukları, uzun bir zaman geçmeden, üretici işgücünün bir parçası olmayacaklardır.

Bugüne kadar ülkeler arasında eğitimi ölçmek için en iyi yaklaşım, Harvard Üniversitesi ekonomistlerinden Robert Barroce ve Kore Üniversitesi'nden Lee Jong-Wha tarafından yapılmıştır. Bu kişiler, 1993 yılında, 1960 ve 1985 yılları arasında, 129 ülke içindeki eğitime erişme oranlarının karşılaştırılmasını yayınladılar. Bu çalışmada, çeşitli okuma seviyelerini (yani ilkökul, ortaokul ve yüksek eğitimi)

bitiren 25 yaş üzerindeki kadın ve erkeklerin oranı hesaplanmıştır. Her ne kadar bu sonuçlar, ekonomistler tarafından, insan sermayesinin eğitim bileşeninin bir ölçümü olarak geniş çapta kullanılıyorsa da, hâlâ açıklanması gereken hususlar vardır. Bunlardan biri eğitimin değişen kalitesidir. Bazı ülkelerdeki okullar diğerlerinden daha iyidir. Barroce ve Lee yakın zamanlarda güncelleştirilen çalışmalarında okumanın kalitesini ölçmeye çalışmışlardır. Bununla beraber bilinen zorluklarla karşılaşmışlardır. Kullanılan ölçümler endirekt olmak zorundadır. Örneğin, bu kişiler halk-öğretmen oranları, devlet tarafından eğitime harcanan para ve öğretmenlerin maaşları ile ilgili belgeleri toplamışlardır. Her ne kadar hiç yoktan iyi ise de, bu kriterlerin hiçbiri eğitim kalitesinin inandırıcı göstergesi değildir.

Eğitim kalitesi bu yollarla doğru olarak ölçülse de, sonuçlar belli bir ölçüde anlamlıdır. Özellikle bunlar eğitimin çeşitli türleri arasında farklılığı belirtemez. Örneğin, okul günlerini klasik Yunanca okumak ile geçiren insanlar, bilgisayar bilimi okuyanlardan daha az üretici insan sermayesine sahiptir. Bunun yanında okumayı insan sermayesinin bir ölçüsü olarak kullanmak, iyi eğitilmiş birinin daha az eğitilmiş birinden daha üretici olduğunu varsaymaktır. Okuma yazma oranı düşük olan fakir bir Afrika ülkesiyle zengin bir Avrupa ülkesi arasındaki farkta gözleendiği gibi, eğitim farklılıkları büyük olan ülkeler için bu varsayım doğru olabilir. Ancak, endüstriyel ekonomilerde bu tür varsayımlar geçersizdir.

Bu güçlüklerin üstesinden gelmenin bir yolu insan sermayesini ücretlere bakarak ölçmektir. Yakın zamanda yayınlanan bir makalede, Şikago Üniversitesi'nden Casey Mulligan ile Pompeu Fabro Üniversitesi'nden Sala-i Martin işçi gelirlerini baz alan bir insan sermayesi indeksini hesaplamaya çalışmışlardır. Buradaki temel düşünce şudur: Bir kişinin sahip olduğu insan sermayesi miktarının kazançla yansımaları gerekir.

Bu iki ekonomist Amerikan eyaletlerindeki kazançların eğitim, cinsiyet ve ırk farklılığından nasıl etkilendiğini inceleyerek «sıfır yetenekli işçi» nosyonundan hareketle ücret oranlarını hesaplamışlardır.

Onlar gerçek kişilerin kazançlarını sıfır yetenekli bir işçinin kazancına bölerek daha fazla eğitilmiş olmaktan kaynaklanan gelirin indeksini hesaplamışlardır. Gerçekte bu, insan sermayesinin bir indeksidir. Bu yaklaşımın avantajı, çeşitli okuma türleri arasındaki farklılığı ortaya çıkarmasıdır. Okulda ekonomik olarak üretici bir konu seçen bir insanın sıfır yetenekli işçi ile karşılaştırıldığında kazandığı, örneğin, Mısır tarihi okuyan bir insandan daha fazladır. Bu aynı zamanda çalışırken profesyonel eğitim (on the job training) gören insan sermayesindeki iyileşmeleri de dikkate almaktadır.

Mulligan ve Sala-i Martin insan sermayesi indeksinin eğitimle çok bağlantılı olmasına rağmen, bunu tam ve eksiksiz olarak ifade etmediğini bulmuşlardır. Örneğin, 1980'lerde Amerika'da bu kişilerin indeksine göre ölçülen insan sermayesi eğitimin daha vasat olduğu yıllara göre daha hızlı artmıştır.

Bu ücret bazlı ölçme yaklaşımı eğitimin seviyelerini doğrudan insan sermayesiyle eşitleyen diğer yaklaşımların doğurduğu bazı sorunları ortadan kaldırmakla birlikte yeni sorunlar yaratmaktadır. Başlangıç olarak kazanç ve oluşumuyla ilgili ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Mulligan ve Sala-i Martin indekslerini istatistiklerin mevcut olduğu ABD için hesaplamışlardır. Bu yaklaşımın birçok diğer ülkede tekrar edilmesi çok zordur.

Daha açıkçası, yazarlar işçi pazarlarının tam olarak görev yaptığını ve yüksek kazançların sadece insan sermayesindeki değişmelere dayandığını varsaymaktadırlar. Birleşik Devletler'de bile bu şüpheli bir varsayımdır. Örneğin, Batı Avrupa'da sosyal koruma, asgari ücret ve güçlü sendikalar, kazançları önemli ölçüde etkilemektedir. Bundan dolayı da yukarıdaki varsayım doğru değildir. İşçi pazarlarının herhangi bir şekilde değişikliğe uğraması halinde, ekonomistlerin indeksleri bu tür değişiklikleri ve insan sermayesindeki farklılıkları belirtmekten uzaklaşmaktadır.

Basitçe her iki yaklaşımın ölçme açısından sıkıntıları vardır. Hangisinin en iyi olduğu, hangi ülkelerin ekonomistleri tarafından incelendiğine büyük oranda bağlıdır. İstatistiklerin yeterli olmadığı veya işçi pazarlarının önemli ölçüde değişime uğradığı durumlarda en iyi yöntem belki de eğitim ölçüsünü iyileştirmeye çalışmak olabilir. Ekonomideki birçok diğer konularda olduğu gibi, insan sermayesinin önemini teorik olarak ispat etmek, ölçmekten daha kolaydır.

13 Büyük Bankanın Ortak Kuruluşu

**YATIRIM
FİNANSMAN A.Ş.**

«Danışmadan Karar Vermeyiniz»

Gn. Md. Tel: (212) 275 44 80 (40 Hat) Fax : 272 44 48
Ankara Şube Tel: (312) 417 30 46 (11 Hat) Fax : 417 30 52
İzmir Şube Tel: (232) 441 80 72 (8 Hat) Fax : 441 80 94

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (TEMMUZ 1995)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Falz Oranları (%)	
							Para Piyasası (Son 3 Aylık)	Bankalar
								Kredi
A. B. D.	4.0	3.0	7.1	6.1	-180.2	-161.5	5.79	8.75
Almanya	3.3	2.3	4.3	8.3	43.6	-21.7	4.50	6.50
Avustralya	3.7	4.5	3.8	9.9	-5.7	-19.1	7.50	11.50
Avusturya	3.0	2.6	5.9	6.6	-8.7	-8.5	4.55	8.75
Belçika	3.4	1.3	1.6	13.1	10.7	6.9	4.50	8.25
Danimarka	3.6	2.1	2.0	12.3	5.7	4.5	6.45	8.25
Fransa	4.1	1.6	2.1	12.4	40.6	17.4	6.20	8.25
Hollanda	3.1	2.1	0.5	7.2	17.4	7.7	4.13	6.00
İngiltere	3.7	3.5	3.6	9.4	-16.1	-1.6	6.81	7.75
İspanya	3.1	5.1	4.6	24.3	-22.0	-1.6	9.64	9.75
İsveç	3.9	2.7	2.3	8.5	12.2	2.6	9.27	10.25
İsviçre	2.1	2.1	2.5	4.6	1.8	17.8	2.75	4.75
İtalya	4.0	5.6	2.8	11.3	22.4	15.6	10.94	11.63
Japonya	0.1	b. d.	3.5	2.8	145.2	123.1	1.19	2.38
Kanada	4.2	2.7	1.1	10.3	14.7	-14.1	6.59	8.25

Açıklamalar: (b. d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 29 Temmuz 1995.

(*) Yıllık Yüzde Değişim

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A. B. D. ve Kanada için İthalat F. O. B., İhracat F. O. B.; Diğerleri için C. I. F. / F. O. B.

Görüşler

Y. Müh. TURHAN ONUR

MESS Eğitim Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

21. Yüzyıla Girenken Gençleri İş Hayatına Hazırlayacak Eğitimin Temel Hedefleri

21. yüzyıla girerken dünyada bu günlere kadar görülmemiş bir değişim yaşanmaktadır. Sanayi, tarım ve ticaret hayatındaki gelişmelerden sonra elektronik, bilgi işlem, haberleşme ve ulaşımdaki dev ilerlemeler, gelişmiş ülkelerde yaşamı daha rahat ve kısa süreli çalışılır duruma getirirken, hammadde ve ucuz emek, yerini yeni teknolojilere ve çok yetenekli insanlara bırakmaktadır. Dünyada doğal kaynakları çok, sanayii gelişmiş veya emeği ucuz ülkeler değil, nitelikli insan gücüne sahip olup teknolojisini geliştirip iyi kullanan, müşteri odaklı çalışan ülkeler başarılı olmakta ve hızla kalkınmaktadır.

Gelişmiş ülkeler, artmayan nüfuslarının ve uluslararası rekabetin yarattığı boşluğu nitelikli insanı yetiştirmekle doldurabilecekleri kanaatine varmışlardır. 1980 ve 1990'larda yaptıkları ve halen devam ettikleri araştırmalarda, 21. yüzyılda ihtiyaçları olacak insan gücünün niteliklerini tespit etmekte-

ta ve de bu nitelikli insanı nasıl yetiştireceklerini araştırmaktadırlar.

Batı, 1970'lerden beri örgün eğitimin ciddi bir şekilde yapılması gerektiğini ve fakat bunun yeterli olmadığını saptamıştır. İnsanların devamlı eğitilmeleri ve insanlara birden fazla meslek öğretip nitelik kazandırılması gereği tespit edilmiştir.

Batı, çiftçi, esnaf, mühendis, kalifiye işçi, doktor, hukukçu, muhasebeci, finans uzmanı, öğretmen, hemşire, şoför, grafiker, reklam ve turizm uzmanları, müzisyen, ressam, dil uzmanı, tercüman gibi mesleklerin tamamını kapsayan mesleki-tekniik öğretim ve eğitimi en öncelikli konu olarak kabul etmektedir.

Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya ve ABD kendi kültür, sanayi ve hukuk sistemi içerisinde 21. yüzyılın insanını yetiştirmek gayreti içerisinde. Bütün ülkeler 6 yaşından 15-16 yaşa kadarki gençlere eğitimi zorunlu

kılıp finansmanını devlet üstlenmektedir. Daha sonraki mesleki-teknik eğitimi genelde devletin denetimi ve yardımı ile özel sektör üstlenmektedir. Birçok ülkede mesleki ve teknik eğitim Çalışma Bakanlığı sorumluluğunda mahalli idareler, sanayi, ticaret ve tarım kuruluşlarınca yürütülmektedir.

ABD, Batı Avrupa ve Japonya 21. yüzyıl iş hayatının istediği gençlerin hangi bilgi ve becerilere hangi düzeylerde sahip olmaları gerektiği ve bu niteliklerin nasıl kazanılabileceği konusunda; devlet, ticari, sınai ve tarım kuruluşları ile bireylere düşen görevleri, ciddi bir şekilde inceleyerek yollarını çizmiş bulunmaktadır.

ABD Çalışma Bakanlığı'na bağlı Gerekli Becerileri Kazandırma Komisyonu (SCANS) tarafından hazırlanıp TC Milli Eğitim Bakanlığı'nın 29.7.1994 tarihli Mesleki ve Teknik Eğitim Raporu'ndaki özetlerden önemli bulduğum kısımları yazıma aktarmayı yararlı bulmaktayım.

SCANS VE İŞGÜCÜ EĞİTİMİ

SCANS'dan işyerinin taleplerini ve Amerikan gençliğinin bu talepleri karşılayıp karşılamayacağını incelemesi istenmiştir. İstihdam için gerekli becerilerin tanımlanması, kabul edilebilir yeterlik düzeylerinin ve yeterliliği etkin bir biçimde değerlendirme yollarının önerilmesi, okullar, işyerleri ve evler için bir yaygınlaştırma stratejisi geliştirmesi, SCANS'dan istenmiştir.

Rapor, işyeri sahipleri, kamu işverenleri, sendikalar ile atelye, fabrika ve mağazalarda çalışan işçi ve nezaretçilerle yapılan görüşmeler ve toplantılar sonucunda hazırlanmıştır. Komisyon birçok iş kolunda çalışan işçilerle uzun mülakatlar yapmıştır.

Mesaj evrenseldir. İyi işler gitgide bilgisini işine uygulayabilen insanlara dayalı hale gelmektedir. Bulgular rahatsız edicidir; genç insanların yarıdan fazlası, iyi bir iş bulmak ve onu sürdürürebilmek için gerekli bilgi veya yeterli temeli henüz alamadan okullarını bırakmaktadır.

Genç insanımızın iş dünyasına giriş koşulları değişmiştir. İş hayatı ile ilgili teknolojilerde yaşanan olağanüstü gelişme, genç insanların işe hazırlanışına ya da işyerlerinin organizasyon durumuna yeterince yansıtılmamıştır. Okullar ve işverenler işlevlerini daha iyi yapmak durumundadırlar.

SCANS araştırması, işin nasıl yapıldığına (know how) ilişkin bilgi ve becerilerin, iş performansı için temel olduğunu doğrulamıştır. İşin nasıl yapıldığına ilişkin bilgi ve becerilerin iki yönü vardır: YETERLİLİKLER ve TEMEL. Bu rapor iş performansı için TEMEL oluşturan BEŞ YETERLİLİK ile iş performansının kalbini oluşturan üç BOYUTLU BİLİMSEL TEMEL becerileri ile kişisel nitelikleri belirlemiştir. Bu sekiz yeterlik, hem doğrudan işe giren, hem de daha ileri eğitim düşünen bütün öğrencilerin hazırlanması için esastır. Bu yeterlikler ve temeller, uygulanacakları işyeri koşullarını yansıtacak şekilde ve birbiri ile bütünleştirilmiş olarak bir yöntemle öğretilmeli ve anlaşılmalıdır.

ÜÇ BOYUTLU BİLİMSEL TEMEL

1. Temel Beceriler

a) *Okuma*: El kitapları, grafik ve programlar gibi kaynak ve belgelerdeki yazılı bilgileri bulma, anlama ve yorumlama.

b) *Yazışma*: Düşünceleri, fikirleri, bilgileri ve mesajları yazılı olarak ilet-

me ve mektup, yönerge, el kitapları, rapor, grafik ve akım şemaları gibi dokümanları yapma.

c) *Aritmetik/Matematik*: Temel hesapları yapma ve pratik problemlere matematik teknikleri arasından uygun olanı seçerek yaklaşma.

d) *Dinleme*: Sözel mesajları ve diğer işaretleri (ima, parola vb) alma, dikkat etme, yorumlama ve tepkide bulunma.

e) *Konuşma*: Fikirleri organize etme ve sözlü olarak iletişimde bulunma.

II. Düşünme Becerileri

a) *Yaratıcı düşünme*: Yeni fikirler üretme.

b) *Karar verme*: Amaç ve sınırları belirleme, seçenekleri üretme, riskleri dikkate alma ve değerlendirme, en iyi seçeneği saptama.

c) *Problem çözme*: Problemleri tanıma, eylem planını tasarlama ve uygulama.

d) *Akıl gözü ile görme*: Sembol, resim, grafik, nesne ve diğer bilgileri organize etme ve meydana getirme.

e) *Nasıl öğreneceğini bilme*: Yeni bilgi ve becerileri kazanmak ve uygulamak için etkili öğrenme tekniklerini kullanma.

f) *Akıl yürütme*: İki veya daha fazla nesne arasındaki ilişkiyi belirleyen kural veya ilkeyi bulma ve bunu problem çözerken kullanma.

III. Kişisel Nitelikler

a) *Sorumluluk*: Amaca ulaşmak için yüksek düzeyde çaba ve kararlılık gösterme (işin yapılması, yaptırılması, iyi ve kötü sonuçlarını yüklenme).

b) *Kendine saygı*: Kendi değerine inanma ve kendine ilişkin olumlu görüşe sahip olma.

c) *Sosyallik*: Grup içinde anlayış, arkadaşlık, uyum sağlama, diğerlerinin duygularını anlama ve kibarlık gösterme.

d) *Kendini yönetme*: Kendi niteliklerini tam olarak ölçme, kişisel amaçlar oluşturma, ilerlemeyi yönetme ve kendi kendini kontrol edebildiğini gösterme.

e) *Doğruluk/Dürüstlük*: Ahlaklı davranma.

BEŞ YETERLİLİK

I. Kaynaklar

Kaynakları belirleme organize etme, planlama ve tahsis etme:

a) *Zaman*: Amaca ilişkin faaliyetleri seçme, bunları sıralama, zamanlama, programları hazırlama ve izleme.

b) *Para*: Bütçeleri kullanma veya hazırlama, tahminlerde bulunma, kayıt tutma ve amaçları karşılamak için ayarlamaları yapma.

c) *Malzemeler*: Malzemeleri veya mekanı verimli olarak kullanma, malzemeleri temin etme, depolama ve tahsis etme.

d) *İnsan kaynakları*: Becerileri ölçme ve işi becerilere göre dağıtma, başarıyı değerlendirme ve geriye dönük bilgi verme.

II. Kişiler Arası İlişkiler

Diğer Kişilerle çalışma:

a) *Bir ekibin üyesi olarak katılma*.

b) *Başkalarına yeni beceriler öğretme*.

c) *Müşterilere/tüketicilere hizmet etme*: Tüketicilerin beklentilerini tatmin etmeye çalışma.

d) *Liderlik yapma*: Durumu savunmak için fikir üretme, diğerlerini ikna etme, sorumluluk bilinciyle mevcut işlemler ve politikalarla mücadele etme.

e) *Anlaşmaya istekli olma*: Kaynakların karşılıklı değişmesine ilişkin anlaşmalara yönelik çalışma, farklı bilgileri çözümlyerek karara bağlama.

f) *Farklılıklarda çalışma*: Farklı özgeçmişleri olan kadın ve erkeklerle iyi bir şekilde çalışma.

III. Bilgi

Bilgi toplama ve kullanma:

a) *Bilgiyi toplama ve değerlendirme*.

b) *Bilgiyi organize etme ve koruma*.

c) *Bilgiyi yorumlama ve iletme*.

d) *Bilgiyi işlemek için bilgisayar kullanma*.

IV. Sistemler

Karmaşık ilişkileri anlama:

a) *Sistemleri anlama*: Sosyal, örgütsel ve teknolojik sistemlerin nasıl çalıştığını bilme ve onlarla verimli bir şekilde çalışma.

b) *Performansı yönetme ve düzeltme*: Eğilimleri ayırt etme, sistem işletimi üzerindeki etkileri öngörme, sistem performansındaki sapmaları teşhis etme ve yanlış işlemleri düzeltme.

c) *Sistemleri geliştirme veya tasarlama*: Mevcut sistemlerdeki değişik-

likleri önerme ve yeni alternatif performans geliştirme.

V. Teknoloji

Çeşitli teknolojilerde çalışma:

a) *Teknolojiyi seçme*: İşlemleri, takımları veya bilgisayarları da içeren makina ve cihazları, ilgili teknolojiyi seçme.

b) *Teknolojiyi işe uygulama*: Makina ve cihazların ayarlanması ve geliştirilmesi için genel amaçlı uygulanacak işlemlerin tümünü anlama.

c) *Makina ve cihazların bakımını yapma ve arızalarını bulma*: Bilgisayarları ve diğer teknolojileri de içeren makina ve cihazlardaki problemleri önleme, teşhis etme ve çözme. Komisyon, öğrencilerin uygulamada kendilerinden beklenenleri önce soyut olarak öğrenmelerinde ısrar etmekten çok, öğrenme amaçlarını gerçek yaşam ortamı içine yerleştirerek becerilen bir «doğal ortamda» öğrenmelerinin etkili yol olduğuna inanmaktadır.

BEŞ SCANS YETERLİLİĞİ kazandırıldığı takdirde okullar ile işyeri arasındaki uçurum kapanacaktır.

YORUM VE ÖNERİLER

SCANS, genç yetişkinlerin yarısından az kısmının bu asgari düzeydeki okuma ve yazma yeterliliklerini kazandığını; matematikle baş edebileceklerin ise bundan bile az olduğunu tahmin etmektedir. Bugün okullarda dinleme ve konuşma becerileri tesadüfen öğrenilmektedir.

ABD'deki durumu ve yeni hedefleri SCANS raporunun özetinde görmekteyiz. Türkiye'nin bugünkü durumunun ABD'den daha iyi olduğunu

söyleyemeyiz. Ancak, iki ülke arasında alt yapı ve kültürel bakımdan farklılıklar olmakla beraber, Türkiye'nin SCANS'ın tespit ettiği 3 BİLİMSEL TEMEL ve 5 YETERLİLİĞİ benimsemesi gereklidir.

21. yüzyıla girerken. TC Milli Eğitim Bakanlığı'nın 29.7.1994 tarihli Mesleki ve Teknik Eğitim Raporu'nu ve içindeki SCANS hedeflerini benimsemesini bekliyoruz. Bu hedeflerin uygulama planları da hazırlanmalı; medya ve politikacıların baskılarından ve ticari etkilerden uzak olarak ciddiyle ve değiştirilmeden uzun sürede inatla uygulanmalıdır.

M.E.B.'nin yıllardan beri süregelen kararsız durumuna son verilmesi, uzmanların iş çevreleri ile beraberce tespit edeceği prensiplerle eğitimin disiplin içinde ciddiyle uzun yıllar uygulanmasını bekliyoruz.

Mecburi eğitim derhal ve istisnasız 8 yıl ücretsiz olurken, yıl içinde daha uzun eğitim süresi (180-200 gün) olmalıdır. Eğitim süresi geliş güzel verilen ara tatiller ile uzatılmamalıdır. Sık sık düzenlenen öğretmenler kurulu veya velinin isteği ile, öğrenmemiş öğrencilerin sınıf geçmelerine imkân verilmemelidir.

Ders programlarının hazırlanmasında sanayici, tüccar ve tarımcıların görüş ve isteklerine de itibar edilmelidir. Meslek lisesi öğretmenlerinin her iki yılda iki ay süre ile iş hayatında (fabrika, banka, ticaret, tarım) çalışmaları sağlanmalıdır.

Kız ve erkek bütün Türk gençleri 3 BİLİMSEL TEMEL bilgilere tam olarak sahip olmalıdırlar. Bu bilgiler 8 yıllık ilk öğretimde gençlere disiplin altında, ciddiyle ve mecburi olarak uygulanmalıdır. Gençlere, eğitim programının (süre olarak) en çok % 20'sini kapsayacak şekilde, spor ve sanat dersleri arasında seçme olanağı tanınmalıdır.

Mesleki ve Teknik Eğitim'de (3-4 yıl) meslekle ilgili bilgi ve beceriler 5 TEMEL YETERLİLİK içinde yine disiplin ve ciddiyle verilmelidir.

Bu esaslarla yetişecek kız ve erkek Türk gençleri huzur içinde Türkiye'nin kalkınmasına çok büyük katkılarda bulunacaklardır. Bu gençler Türkiye'de ve özellikle nüfus artışı olmayan Avrupa Birliği ile Orta Doğu ve Orta Asya Türk devletlerinde iyi şartlarda iş bulabilecekler ve Türkiye'nin kalkınmasına destek olacaklardır.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR (AYLIK DERGİ)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : (0-212) 518 17 32 • FAX: (0-212) 518 66 43 YAZIŞMA: P.K. 769; 80005 Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • KDV DAHİL 1995 İÇİN YILLIK ABONE : 720.000 TL; ÖĞRENCİLERE : 360.000 TL • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Nişanca Şubesi 10469-5, İş Bankası Çağaloğlu Şubesi 256319, Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ ve GRAFİK DÜZENLEME : Yazıvi, Telefon: 512 60 43 • BASKI : Kent Basımevi, Telefon: 528 08 15 • CİLT Dostlar Ciltvi, Telefon: 526 59 24 • BASKI TARİHİ: 26 Ağustos 1995 • GENEL DAĞITIM: YAYSAT

**“BİRA”
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Ayın Ekonomik Olayları

DR. YILDIRIM KILKIŞ

İÇİNDE bulunduğumuz dönemin ekonomik bakımdan manzarası olumlu görülmektedir. Özellikle, geçen yılın bu dönemlerdeki yapısı ile karşılaştırıldığında, piyasalarda para bolluğu dikkati çekmektedir. Bu paranın üretime ve ticarete yönlendirilmesindeki başarı, ülkemiz yararına olacaktır. İstanbul Ticaret Odası'nın 1995 Temmuz ayı Meclis toplantısında bir konuşma yapan Milletlerarası Ticaret Odası Başkanı Rahmi Koç'un görüşleri de bu doğrultudadır.

Geçen yılı % 6 ekonomik küçülme ile tamamlayan Türk ekonomisi, bu darboğazi aşmış ve ekonomik büyüme başlamıştır. Ülkemizin sanayileşmeye yönelik yapısı nedeniyle, alışılmış mevsim konjonktürünün tersine piyasalar canlıdır; sanayide imalat kapasite kullanımı oranı % 70'den % 81.5'e yükselmiştir. Ham madde ithalatının % 69.4'den % 81.5'e yükselmesi de sınai üretimin arttığını göstermektedir.

Enflasyon rakamları düşme eğilimindedir. 1995 Haziran ayında tüketici fiyatları % 2, Temmuz ayında ise % 2.8 artmıştır. Geçen yıl bu rakamlar sırasıyla % 5.2 ve % 1.7 idi.

Döviz rezervleri 20,8 milyar dolara ulaşmış, ihracatın yavaşlaması ihtimali belirmiştir. Bu olumsuz gelişmeye karşın, faizler düşme eğilimindedir. İç borçlanma faizleri de gerilemiştir.

Özelleştirme uygulamaları hız kazanmaya başlamıştır. Süt Endüstrisi Kurumu (SEK) İstanbul 5 Temmuz 1995'de Peysan ve Rami gıda toptancılarına 1,4 trilyon TL'ye satılmıştır. Petlas alıcı olmadığı için satılamamış, fakat Adıyaman ve Rumeli çimento fabrikalarına ciddi teklifler yapılmıştır. Et ve Balık Kurumu (EBK)'nin Ağrı, Afyon ve Bayburt tesisleri ile Bursa ve Elazığ et kombinaları da 198 milyar liraya satılmıştır. Ayrıca EBK'nun Kars, Kastamonu, Malatya, Suluova, Şanlıurfa ve Tatvan et kombinaları da 27 Temmuz 1995'de yapılan ihalelerle satılmış bulunmaktadır. Bu suretle EBK'nun özelleştirilen tesislerinden 363 milyar lira gelir sağlanmıştır.

Özelleştirme İdaresi'nin açıkladığına göre, 1985 yılından bu yana 136 kuruluş özelleştirme kapsamına alınmış ve bugüne kadar gerçekleştirilen satışlardan 27,9 trilyon TL (2,2 milyar dolar) net giriş sağlanmıştır.

Türk ekonomisine önemli bir katkı ve düzenleme getirmesi beklenen İstanbul Altın Borsası, 26 Temmuz 1995'de açılmıştır.

Geride bıraktığımız dönemin diğer önemli ekonomik olayları aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

VERGİLERLE İLGİLİ OLAYLAR

● Yatırımlarda Kurumlar Vergisi İstisnası

6 Temmuz 1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Maliye Bakanlığı tebliği ile, yatırım indiriminde uygulanan % 20 oranlı Kurumlar Vergisi'nin istisna edileceği açıklanmıştır. Ayrıca, kurum kazançlarından bir defada alınan Gelir Vergisi'nin üç eşit taksitle alınması, sermaye şirketlerine aynı sermaye olarak konulan hisse satışlarından doğan kazançların Kurumlar Vergisi'nden istisna edilmesi esasları da bu tebliğde yer almaktadır.

● Anayasa Mahkemesi Net Aktif Vergisi'ni Kısmen İptal Etti

5 Nisan 1994'de, ekonomik istikrar tedbirleri kapsamında mükelleflerden bir defa için alınması kabul edilen Net Aktif Vergisi'nin gayrisafi hâsılat üzerinden tahakkuk ettirilmesine ilişkin hükmü, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Ancak, bu iptal kararından, sadece Net Aktif Vergisi'ni itiraz şartı ile yatıran mükelleflerin yararlanacakları anlaşılmaktadır.

● İnşaat Taahhüt İşlerinde KDV Muafiyeti

21 Temmuz 1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan KDV Genel Tebliği ile, net alanı 150 metrekareyi geçmeyen konutların teslimi ve konut yapı kooperatiflerince yapılan inşaat taahhüt işleri, 31 Aralık 1995 tarihine kadar KDV'den müstesna tutulmuştur. Ayrıca, ekmek ve unda KDV oranı % 8'den % 1'e indirilmiş bulunmaktadır.

● Bilanço ve Beyanname Tasdiki Zorunluluğu Kaldırıldı

Bilindiği gibi, Maliye Bakanlığı tebliğleriyle bazı mükellefler için yıllık Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi beyannamelerinin muhasebeci veya mali müşavir tarafından imzalanması ve bu konuda bunlarla sözleşme yapılması zorunluluğu, Danıştay Dördüncü Dairesi tarafından durdurulmuştu. Mükelleflerin bu beyannameleri mali müşavirlere tasdik ettirme mükellefiyeti de, Maliye Bakanlığı genelgesi ile 31 Temmuz 1995 sonuna kadar ertelenmişti. Maliye Bakanlığı, 30 Temmuz'da yayınlanan 18 No.lu yeni bir Tebliğ ile, eski tebliğleri iptal ederek, bilanço ve beyannamelerin onaylanması zorunluluğunu kaldırmış bulunmaktadır. Ancak, Maliye Bakanlığı denetim yetkisini öncelikle beyannamesini ve bilançosunu onaylatmayan mükelleflere

leflere uygulayacaktır. Onay zorunluluğunu da, 1995 Ağustos sonuna kadar uzatmayı kabul etmiş durumdadır.

DIŞ TİCARETLE İLGİLİ OLAYLAR

● İthalatta Alınan Fonlar İndirildi

9 Temmuz 1995 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayınlandığına göre, ithalat ile ilgili Toplu Konut Fonu indirimleri % 20 olarak tespit edilmiştir. Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği kapsamında olarak alınan karara göre, AT ve EFTA ülkelerinden yapılacak ithalatta tarım ürünlerine Gümrük Vergisi muafiyeti tanınmıştır. Bu ülkeler dışındaki ülkelere yapılacak ithalatın tabi olacağı Gümrük Vergileri de yeniden belirlenmiştir. Ayrıca, buğday ithalatından alınan 20 dolarlık Fon da 2 Ağustos 1995'den itibaren Bakanlar Kurulu Kararı ile kaldırılmıştır.

● 1995'in Beş Aylık Dış Ticaret Rakamları

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin açıkladığı 1995 Ocak-Mayıs dönemine ait 5 aylık dış ticaret rakamları şöyledir: İhracat 8 milyar 121 milyon dolar, ithalat 12 milyar 412 milyon dolar, dış ticaret açığı 4,3 milyar dolar. Buna göre ihracatın ithalatı karşılama oranı % 65.4 olmuştur. 1994 yılının ilk 5 aylık dönemine kıyasla 1995'in aynı döneminde ihracat % 24.3, ithalat % 37 oranında artmıştır.

● İhracat Teşvik Kararlarında Değişiklik

İhracatımızın aylık gelişmesinde görülen gerilemeye karşı ithalattaki artma eğilimi, bazı önlemlerin alınmasını gündeme getirmektedir. Nitekim 8 Temmuz 1995 tarihinde yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararı ile değişiklikler yapılan ihracat teşviklerine göre, ihracata dönük üretimde kullanılacak ham ve yardımcı maddeler, ambalaj malzemeleri, işletme ekipmanları ithalatında döviz kullanımı kolaylaştırılmıştır. Ayrıca, ithalat taahhütlerinin kapatılmasına ilişkin işlemlerde, İhracatçı Birlikleri'ne yetki verilmiştir. Gümrük muafiyetleri, ithalat içeren ihracat teşvik belgelerine ek süre verilmesi, hükme bağlanmıştır.

TİCARET KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİKLER

27 Haziran 1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 559 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türk Ticaret Kanunu'nun bazı maddeleri kaldırılmış veya değişikliğe tabi tutulmuştur. Buna göre:

- Ticaret sicili işleri ticaret odalarına devredilmektedir. Devir için bir yıllık bir süre tanınmıştır.
- Anonim şirketlerin 500 bin lira olan asgari sermayesi 5 milyar liraya yükseltilmiştir.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın anonim şirketleri denetim yetkileri artırılmıştır.

- Anonim şirketlere kuruluş ve sermaye artırım aşamasında, mahkeme tasdiki ve blokaj uygulaması kaldırılmıştır.
- Limited şirketlerde asgari sermaye 10.000 liradan 500 milyon liraya yükseltilmiştir. Ortakların koyacakları en az sermayenin 25 milyon ve sermaye paylarının bu miktarın katları olabileceği hükme bağlanmıştır.
- Limited şirketlerde karar nisabı ve oy hakkı konusu da yeniden düzenlenmiştir.

BANKALARDA MEVDUAT VE KREDİ FAİZLERİ DÜŞÜYOR

Bankaların mevduata uyguladıkları faizler, iç borçlanma faizlerindeki düşüşe paralel olarak inmeye devam etmektedir. Mevduat faizleri vadelere göre 2 ilâ 5 puan gerilemiştir. Faizlerin gerilemesi, tüketim kredilerine olan talebin artmasına neden olmuştur. Tüketici kredisi faizleri aylık olarak % 6 ile % 8.75 arasında değişmektedir. Faizlerin düşmesi sanayicilerin yararına olmakla beraber, faiz oranlarındaki son bir yıllık oynamaların ekonominin dengesini olumsuz etkilemesi, bankaların şikâyetine yol açmaktadır.

ZAMLAR DEVAM EDİYOR

Geride bıraktığımız iki aylık dönemde yapılan zamların yoğunluğu dikkati çekmektedir. Bu durum aylık enflasyon oranının yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Bu dönemde tespit edebildiğimiz başlıca zamlar şunlardır:

- Türk Hava Yolları iç hat bilet ücretlerine 14 Temmuz'dan itibaren % 30 ile % 94 arasında değişen oranlarda zam yapmıştır.
- Şeker fiyatları 5 Temmuz'dan itibaren % 4 oranında artırılmıştır.
- Çay fiyatları 17 Temmuz'dan itibaren % 5 oranında zamlanmıştır.
- Yurt içi ve yurt dışı posta ücretlerine 22 Temmuz 1995'den itibaren % 45 ile % 100 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır.
- Tren bilet ücretleri, yolcu ve banliyo dahil olmak üzere, 22 Temmuz 1995'den itibaren % 45 ile % 71 arasında değişen oranlarda artırılmıştır. Bu arada Haydarpaşa-Gebze ile Sirkeci-Halkalı banliyo hattında bilet ücretlerine % 50 zam yapılmıştır.
- Otomobil fiyatlarına yapılan zamlar şöyledir: Toyota Corolla'nın fiyatları 1 Temmuz'dan itibaren % 3 ile % 3.6 arasında değişen oranlarda; Ford Escort'un fiyatı 1 Temmuz'dan itibaren % 3.8 oranında; Renault otomobillerinin fiyatları ise 12 Temmuz'dan itibaren % 1.5 ile % 2.81 arasında değişen oranlarda artırılmıştır.
- Karabük Demir Çelik Fabrikaları (Kardemir) ürünlerinden köşebent ve profil'in fiyatlarına 25 Temmuz'dan itibaren ton başına 500 bin TL zam yapılmıştır.

Öğlen açık banka!

Öğle tatilinde işten çıktınız...
Yolda bir simit aldınız, Garanti'ye
uğradınız. İşlerinizi hallettiniz...
Siz, böyle şubeleri olan bir bankanız
olsun istemez misiniz?

Garanti'de "öğlen açık" uygulaması şu anda İstanbul'da,
yakında tüm Türkiye'de.

 GARANTİ

Başka bir arzunuz?

RENAULT 9 FAIRWAY

Keyifli ve renkli bir dünya... Hani şu, bir an için bile
olsa kendinizi duyguların akışına bırakıp ulaşmak
istediğiniz dünya... Bir güvercinin kanadına tutunup
uçup gitmek istediğiniz dünya...
Şimdi Fairway'le o dünyaya çok yakınsınız...

- 1600 cc motor hacmi ● Aerodinamik yapılı ön panjur ● Ön ve arkada kasa
renginde, darbe emici özellikli ve spoiler'lı aerodinamik geniş tamponlar
- Merkezi kilit, renkli camlar, elektrikle kumandalı ön camlar
- Kasa rengi aerodinamik arka rüzgarlık.

RENALTI
YARDIM
0800 211 41 00

BILGI
RENALTI-MAIS
(212) 293 26 26

Renault 9 Fairway ile ilgili
daha ayrıntılı bilgi almak için
BILGI RENALTI-MAIS'ı arayın,
sıra sırasıyla 1-1-1-1 no'lu tuşlara basın

EMNİYET KEMERİNİZİ BAĞLAYIN
YAŞAMA BAĞLAYIN

RENAULT
YAŞANACAK
OTOMOBİLLER